

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

Бр. 10

XVIII

СЛУЖБЕНИ ДЕО

УКАЗИ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА

КРАЉЕВСКА ВЛАДА

Његово Величанство Краљ Александар I, уваживши оставке које су му поднели досадашњи г.г. министри благоволео је указом Својим од 11. октобра ове године, поставити:

за Председника Министарског Савета и Министра Иностранних дела г. д-ра **Владана Ђорђевића**, изванредног посланика и опуномоћеног министра на двору Његовог Царског Величанства Султана;

за Министра Финансија г. **Стевана Д. Поповића**, министра на расположењу;

за Министра Народне Привреде г. **Симу Лозанића**, министра на расположењу;

за Министра Просвете и Црквених послова г. **Андру Ђорђевића**, професора Велике Школе;

за Министра Унутрашњих дела г. **Јеврема Андоновића**, члана Државног Савета;

за Министра Правде г. **Косту Н. Христића**, изванредног посланика и опуномоћеног министра на Двору Његовог Величанства Краља Румунског;

за Министра Грађевина, ђенералштабног пуковника г. **Јована Атанацковића**, помоћника и вршиоца дужности начелника Главног Бенералштаба, задржавајући чин и ранг у војсци; и

за Министра Војног, ђенералштабног пуковника г. **Драгомира Вучковића**, команданта дринске дивизиске области.

ПРЕМЕШТАЈИ

Указом Његовог Величанства Краља од 16. октобра ове год постављени су:

У министарству просвете и црквених послова: За референта за основну наставу Јован Миодраговић, професора Учитељске Школе; и

У првој београдској гимназији: за професора Ранко Петровић референт за основну наставу, по његову престанку.

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

Указом Његовог Величанства Краља од 20. октобра ове године постављени су:

у првој београдској гимназији: за директора професора Михаило Марковић, директор и професор нишке гимназије, по молби и за професора: Ђока Анђелковић, директор и професор исте гимназије, по потреби службе;

у другој београдској гимназији: за професоре: Мита Живковић, директор и професор пожаревачке гимназије, по потреби службе и Коста Петровић, професор крагујевачке гимназије по молби;

у ваљевској гимназији: за професора Милорад Павловић, професор шабачке гимназије, по потреби службе;

у крагујевачкој гимназији: за професора Михаило Илић, професор параћинске ниже гимназије по молби;

у нишкој гимназији: за директора и професора Коста Ивковић, директор и професор лесковачке ниже гимназије, по потреби службе;

за професоре: Димитрије Марчић, професор чачанске гимназије, по молби и Миливој Башић професор Учитељске Школе, по потреби службе;

у пиротској гимназији: за професора Стеван Станојевић, професор на расположењу;

у пожаревачкој гимназији: за директора и професора Михаило Банић, професор исте гимназије, по потреби службе;

у чачанској гимназији: за професора Милан Вељковић, професор ужичке реалке, по потреби службе;

у шабачкој гимназији: за професора Јован Марјански, професор нишке гимназије, по молби;

у београдској реалци: за професора Милош Милановић, професор зајечарске гимназије, по молби;

у ужичкој реалци: за директора и професора Јован Шплихал, професор крагујевачке гимназије по потреби службе;

у јагодинској гимназији: за професора Светислав Матић, професор књажевачке ниже гимназије, по молби;

у лесковачкој нижој гимназији: за директора и професора Мирко Поповић, професор нишке гимназије, по потреби службе;

у богословији: за професоре: протосинђел Виктор, професор нишке гимназије, по молби и Милоје Влајић, професор Учитељске Школе, по потреби службе.

Указом Његовог Величанства Краља од 19. октобра ове год. постављени су:

у Министарству просвете и црквених послова за писара друге класе д-р Стеван Окановић, свршени философ;

у Државној Штампарији: за писара прве класе Милорад Ковачевић, писар друге класе министарства просвете и црквених послова;

у духовном суду епархије тимочке: за председника протојереј Павле Милетић члан истог суда.

ПЕНСИОНОВАЊА ВЕЛИКА ШКОЛА

Указом Његовог Величанства Краља од 16. октобра ов. год. г. д-р Јован Туроман, професор Велике Школе на основу § 69. закона о чиновницима грађанског реда, по својој молби, стављен је у стање покоја с пенсијом која му припада по годинама службе. (Чд. 10. Уредбе од 15. фебруара 1858. године).

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

Указом Његовог Величанства Краља од 16. октобра ов. год. г. Јосиф Подградски, професор друге београдске гимназије, на основу § 69. закона о чиновницима грађанског реда, а с погледом на чл. 10. Уредбе од 15. фебруара 1858. године, стављен је у стање покоја с пенсијом која му припада по годинама службе.

ДУХОВНИ СУД

Указом Његовог Величанства Краља од 19. октобра ове године, протојереј г. Јован Марковић, председник духовног суда епархије тимочке на основу § 70. закона о чиновницима грађанског реда стављен је у стање покоја с пенсијом, која му припада по годинама службе.

ОДЛИКОВАЊА

Његово Величанство Краљ, благоволео је указом својим од 17. октобра ове године одликовати:

Орденом Св. Саве II реда г. д-ра Јована Туромана, професора Велике Школе у пенсији, ослобођавајући га таксе.

Указом од 19. октобра ове године одликован је

Орденом Св. Саве IV реда г. Јосиф Подградски, професор гимназије у пенсији, а

Указом од 16. октобра ове године одликован је

Орденом Св. Саве IV реда и г. Петар Димић, учитељ у пенсији.

ПРЕТПИСИ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

у I. београдској гимназији: Претписом од 3. октобра постављен је г. Риста Вукановић, академски сликар, за привременог учитеља цртања II. класе;
у Учитељској Школи: Претписом од 13. октобра постављен је г. Јован Милијевић, учитељ IV. раз. основне школе у Алексинцу, за хонорарног наставника ручног рада;

у београдској реалци: Претписом од 15. октобра постављен је г. Марко Мурат, академски сликар, за учитеља цртања I класе;

у ужичкој реалци: Претписом од 15. октобра постављен је за предавача г. Коста Јовановић, до сада привр. учитељ цртања у истоме заводу.

у ваљевској гимназији: Претписом од 15. октобра постављен је за привременог учитеља цртања и лепог писања III. класе г. Атанасије Настовић, техничар;

у крагујевачкој гимназији: Претписом од 22. октобра постављен је за предавача г. Тодор Радивојевић, свршени философ;

у шабачкој гимназији: Претписом од 22. октобра постављен је за предавача г. Војислав Симоновић свршени философ;

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ПРЕМЕСТАЈИ

у **врањској гимназији**: Претписом од 17. окт. премештен је г. Богољуб Премовић, предавач јагодинске гимназије, за предавача врањске гимназије, по молби;

у **јагодинској гимназији**: Претписом од 17. окт. премештен је г. Живојин Дачић, предавач врањске гимназије, за предавача јагодинске гимназије, по молби;

Претписом од 16. октобра премештен је г. Ђура Бранковић, учитељ цртања I. класе у књажевачкој нижој гимназији, за учитеља цртања исте класе у јагодинској гимназији, по молби;

у **књажевачкој гимназији**: Претписом од 21. октобра премештен је г. Петар Стаменковић, предавач нишке гимназије по потреби за предавача књажевачке ниже гимназије;

Претписом од 16. окт. премештен је г. Младен Подић, привр. учитељ цртања IV класе у јагодинској гимназији, за привр. учитеља исте класе у књажевачкој н. гимназији, по потреби службе;

у **неготинској гимназији**: Претписом од 21. окт. премештен је г. Милош Николић, привремени учитељ језика II класе у пожарев. гимназији, за привременог учитеља исте класе у неготинској гимназији по молби;

у **нишкој гимназији**: Претписом од 21. октобра премештен је г. Сретен Вукашиновић, предавач књажевачке ниже гимназије, за предавача нишке гимназије по молби;

Претписом од 21. октобра премештен је г. Чedomir Марјановић, предавач парафинске ниже гимназије, по потреби службе;

у **пожаревачкој гимназији**: Претписом од 21. октобра премештен је Божидар Ђорђевић, предавач неготинске гимназије за предавача пожаревачке гимназије, по молби;

у **чачанској гимназији**: Претписом од 20. октобра премештен је Владимир Петровић, предавач ниже гимназије у В. Градишту, за предавача гимназије чачанске, по молби;

у **београдској В. Ж. Школи**: Претписом од 20. октобра премештена је г-ђица Анка Топаловићева, помоћница В. Ж. Школе у Крагујевцу, за помоћницу В. Ж. Ш. у Београду по молби;

Претписом од 20. октобра премештена је г-ђа Катарина С. Симићка привремена учитељица крагујевачке В. Ж. Школе за привр. учитељицу језика у београдској Вишој Женској Школи по молби.

ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Претписом г. министра просвете и цркв. послова од 21. септембра ове год. премештени су:

по молби:

у **округу крајинском**: у 2. од I р. м. шк. у Неготину *Даринка Величковићева*, из Алексинца; у Малајницу, *Катарина Милосављевићка*, из Превеште окр. моравског; у Радујевцу жен. шк. *Персида Божићева*, из истог округа;

у **округу крагујевачком**: за сва 4. раз у Забојници *Јован Петровић*, из Балне окр пирот;

у **округу крушевачком**: у III р. у В. Дренови *Војислав Катунан*, из Дворишта, окр. морав;

у **округу моравском**: у I и II р. м. шк. у Падежу *Даринка Мугавићка*, из Подгорца, округа тимочког; у III и IV р. м. шк. у Превешту *Драгољуб Глишић*, из Кобиља, окр. пожаревачког; у нову шк. у Врановцу *Јов. Крагуљевић*, из Дренова, истог округа; у 1. од. I м. шк. у Свилајинцу *Пијада Буцекова*, из Ужица;

у **округу нишком**: за I р. у Грејачу, *Живка Рушчуклићева*, из Степојевца округа подунавског;

у **округу подринском**: за сва 4. р. у Црниљеву, *Глигорије Живановић*, из Сад. Ноћајског, истог округа; за сва 4. р. у Салашу Ноћајском, *Петар О. Миловановић*, из Црниљева окр. подринског;

у **округу подунавском**: за I р. у Ракинцу *Зорка Живковићева*, из Грљана, округа тимочког; за III р. у Шопићу, *Љубомир Шливић*, из Лазаревца окр. истог; у III и IV р. у Малој Плани, *Никола Михаиловић*, из Бељајке окр. моравског; у I и 2. од. II р. у Милошевцу, *Славка Стојановићева*, из Ракинца, окр. подунав.; у II 1. од. III и IV р. у Влашкој, *Тодор Благојевић*, из Шопића, окр. подунавског;

у **округу пожаревачком**: у жен. шк. у Божевцу, *Анка Несторовићева*, из Малајнице, окр. крајинског; у II р. у Макцима, *Јелена Микићка*, из Кисилева, окр. истог;

у **округу рудничком**: у Студеници, *Михаило Дамњановић*, из Рушња окр. подунавског; у I р. ж. шк. у Чачку, *Милица Николићева*, из Београда;

у **округу тимочком**: у новој школи у Вину, *Михаило Профировић*, из Бел. Потока, истог окр.;

у **округу ужичком**: у I раз. у Спјечној Ријеци, *Драга Симићка*, из Недељица, окр. подринског; у I р. у Бајиној Башти, *Ленка Марковићка*, из Чајетине, окр. истог.

по потреби:

у **округу крајинском**: у IV р. м. шк. у Кладову, *Светозар Огњановић*, из Међудужја, округа подунавског;

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

у округу крушевачком: у III р. ж. шк. у Крушевцу, *Даринка Милетићева*, из Бивоља, округа крушевачког;

у округу моравском: у III р. ж. шк. у Параћину, *Марија Марковићка*, из Ниша; у новој школи у Ридцу, *Момир Милосављевић*, из Велике Дренове окр. крушевачког;

у округу нишком: у I и II р. м. шк. у Лалинцу, *Катарина Миловановићева*, из Печењевца, окр. врањског;

у округу пиротском: у Вети, *Катарина Врчевићка*, из Чачка;

у округу подунавском: у сва 4. разр. у Малом Орашју, *Петар Живковић*, из Свидајинца, округа моравског;

у округу пожаревачком: у Мелници, *Вукосава Радосављевићева*, из Костолца, истог окр.; у новој школи у Мустапићу, *Живота Петровић*, из Мал. Орашја, окр. подунавског; у I р. м. шк. у Манастирици, *Катарина Бурђевићка*, из Маваца, окр. истог; у I и II р. ж. шк. у Жагубици, *Катарина Ристивојевићева*, из Моравца, окр. рудничког; у новој школи у Вуковцу, *Петар Радивојевић*, из Рашанца, окр. истог; у приправ. и I р. у Дубокој, *Цвета Тошаловићева*, из Жагубице, окр. истог;

у округу рудничком: у I раз. у Мрчајевцима, *Босилка Ристићева*, из Стадаћа, окр. крушевачког; у Жичи, *Јованка Стаменовићева*, из Љутовнице, истог округа;

у округу топличком: у III и IV р. у Жит. Потоку, *Вучић Милуновић*, из Блажева, истог окр.

по казни:

у округу топличком: у III и IV р. у Блажеву, *Илија Илић*, из Мекиша истог округа.

РАСПИСИ И ОДЛУКЕ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВ. ПОСЛОВА

Директорима свих средњих школа

По саслушању Главног Просветног Савета, одлучио сам, да се физика од Васмута у преводу Влад. Зделара, професора, употребљава као привремени школски уџбеник у нижим разредима наших средњих школа.

Препоручујем Вам да о овоме известите дотичне наставнике, а да то саопштите и ученицима поверене Вам школе ради њихова знања и управљања.

ПБр. 13384
15. септембра 1897. год.
Београд.

Министар
просвете и црквених послова,
Анд. Николић с. р.

Директорима свих средњих школа

30. о. м. пренеће се из Беча у Београд посмртни остаци Вука Стеф. Караџића и спустиће се у новоиздадану гробницу код Саборне Цркве.

Како је рад великог покојника тесно везан за српску књигу и просвету у опште то је оправдано да све школе у српској Краљевини узму учешћа у овој културној светковини и даду израза свом поштовању неумрлог књижевника.

С тога налазим за потребно наредити да тога дана не буде редовних предавања у повереној Вам школи, него ће наставници подесним речма објаснити ученицима важност Вукова рада за нашу новију књижевност и значај саме прославе. После тога нека се ученици пуне кућама.

ПБр. 14322

22. септембра 1897. год.
Београд.

Министар
просвете и црквених послова,
Анд. Николић с. р.

Свима окружним начелницима

30. ов. мес. пренеће се из Беча у Београд посмртни остаци Вука Стеф. Караџића и спустиће се у новозидану гробницу код Саборне Цркве.

Како је рад великог покојника тесно везан за српску књигу и просвету у опште, то је оправдано да све школе у српској Краљевини узму учешћа у овој културној светковини и даду израза свом поштовању неумрлог књижевника.

С тога налазим за потребно наредити да се тога дана не држе предавања у основним школама подручног Вам округа. Управитељи односно учитељи појединих школа објасниће деди према могућности њихова схватања значај рада Вукова за српску школу и просвету, па ће их онда пустити кућама за тај дан.

Изволите саопштити што пре ову наредбу свима школским управитељима у томе округу.

ПБр. 14322

22. септембра 1897. год.
Београд.

Министар
просвете и црквених послова,
Анд. Николић с. р.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

РАДЊА ГЛАВНОГА ПРОСВЕТНОГА САВЕТА

ЗАПИСНИЦИ РЕДОВНИХ И ВАНРЕДНИХ САСТАНАКА
ГЛАВНОГА ПРОСВЕТНОГА САВЕТА

САСТАНАК 694-ти

Субота 6. Септембра 1897. год. у Београду.

Били су: *потпредседник* Ст. Ловчевић; *редовни чланови*: Ст. Т. Јакшић, А. Стевановић, Божидар Прокић, Димитрије Довијанић, Љуб. Миљковић, Момчило Иванић и Лука Лазаревић.

Пословођа и члан Ранко Петровић.

I.

Прочитан је и примљен записник 693. састанка.

II.

Прочитана су писма г. министра просвете и црквених послова од 23. јуна ове године. ПБр. 7450 од 23. јуна ове год. ПБр. 7473, од 25. јуна ове године, ПБр. 7489, и од 26. јуна ове године, ПБр. 7698, од 2. јула ове године, ПБр. 8087, од 3. јула ове године ПБр. 8103, од 8. јула ове године, ПБр. 8572. од 10. јула ове године, ПБр. 8998, и од 28. јула ове године, ПБр. 10018, којим се пита Савет за мишљење о квалификацијама г.г. Драгољуба Радосављевића, Тодора Радивојевића, Аранђела Ст. Јотића, Живојина Видановића, Војислава Симоновића, Војина Хаџи Поповића, Јована Ердељановића, Владимира Р. Петковића и Божидара Миловановића, свршених ђака Вел. Школе историјско-филолошког одсека, који су молили за места предавача у нашим средњим школама.

По прегледу докумената Савет је нашао:

да су г.г. Драгољуб Радосављевић, Тодор Радивојевић, Аранђео Ст. Јотић, Живојин Видановић, Војислав Симоновић, Војин Хаџи Поповић, Јован Ердељановић, Владимир Р. Петковић и Божидар Миловановић уредно свршили историјско-филолошки одсек на нашој Великој Школи и да према томе, имају прописне квалификације за предаваче у нашим средњим школама из група наука историјских и филолошких.

III.

Прочитана су писма г. министра просвете и црквених послова од 26. јуна ове године, ПБр. 7582, од 3. јула ове године, ПБр. 8159 од 3. јула ове године ПБр. 8160, од 3. јула ове год. ПБр. 8188, и од 17. јула ове године ПБр. 9538, којим се пита Савет за мишљење о квалификацијама г. г. Милана Грујића, Мирка Поповића, Светозара Китића, Милана Ст. Павловића и Милутина Ђорђевића, свршених ђака историјско-филолошког одсека наше

Велике Школе, који су молили за места предавача у нашим средњим школама, а који имају и слабих оцена у својим сведочанствима Велике Школе.

Главни Просветни Савет у вези с одлуком својом на састанку 691 о министарском акту ПБр. 2020 од ове године, нашао је:

да г. г. Милан Грујић, Мирко Поповић, Светозар Китић, Милан Ст. Павловић и Милутин Ђорђевић имају прописне квалификације за предаваче у нашим средњим школама из наука историјских и филолошких.

IV.

Прочитана су писма г. министра просвете и црквених послова од 2. јула ове године ПБр. 8081 и од 3. јула ове године ПБр. 8180. којима се пита Савет за мишљење о квалификацијама г. г. Лазара Трипковића и Милана Петровића, свршених ђака природно-математичког одсека наше Вел. Школе, који су молили за места предавача у нашим средњим школама.

По прегледу докумената Савет је нашао да су г. г. Трипковић и Петровић уредно свршили природно-математички подсек на нашој Великој Школи и да према томе, имају прописне квалификације за предаваче у нашим средњим школама из наука природних и математичких.

V.

Прочитана су писма г. Министра просвете и црквених послова од 26. јуна ове године ПБр. 7724, од 15. августа ове године ПБр. 10944, од 16. августа ове године ПБр. 11017 и од 19. августа ПБр. 11208, којим се пита Савет за мишљење о квалификацијама г. г. Владимира Петковића, Драгомира Р. Ђукчића, Јована Поповића и Косте Јовановића, свршених ђака природно-математичког одсека наше Велике Школе, који су молили за места предавача у нашим средњим школама, а који имају и слабих оцена у својим сведочанствима.

Главни Просветни Савет у вези с одлуком својом на састанку 691. о министарском акту ПБр. 2020 ове године нашао је:

да г. г. Владимир Петковић, Драгомир Р. Ђукчић и Јован Поповић имају прописне квалификације за предаваче у нашим средњим школама из наука природних и математичких а г. Коста Јовановић само из природних наука.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

VI.

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 26. јула ове године ПБр. 7701 којим се пита Савет за мишљење о квалификацијама г. Блаже Илића, који је молио за наставничко место латинског језика у нашим средњим школама. По прегледу докумената Савет је нашао, да г. Илић нема прописне квалификације за наставника у нашим средњим школама.

VII.

Прочитана су писма г. министра просвете и црквених послова од 3. овог мес. ПБр. 12319 и од 3. овог месеца ПБр. 12324, којима се пита Савет за мишљење о квалификацијама г. г. Милана Петровића и Јеромонаха Дамаскина, свршених Ђака духовне Академије, који су молили за места предавача у нашим средњим школама.

Пошто молитељи нису поднели никаквих докумената из којих би се могао видети њихово школовање пре ступања у Духовну Академију, то Савет није могао по овим молбама донети никакве одлуке.

VIII.

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 4. августа ов. год. ПБр. 10039 којим пита Савет за мишљење о квалификацији г. Симеона Роксандића, вајара, који је молио за место учитеља цртања у нашим средњим школама.

Савет је одлучно: да се умоли г. Андра Ј. Стефановић, редовни члан Савета, да изволи молбу и документа овога кандидата проучити и Савету реферовати.

IX.

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 12. јуна ове год. ПБр. 7025, којим се пита Савет за мишљење о томе: треба ли допустити г. Драгољубу Буквићу прив. учитељу, да полаже практички учитељски испит.

Савет је одлучно: да се умоли г. Лука Лазаревић, редовни члан Савета, да изволи молбу и документа г. Буквића проучити, па по том Савету реферовати у смислу горње молбе.

X.

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 26. јуна ов. год. ПБр. 7603, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Јордана Х. Видојковића вероучитеља, који је молио да се његов превод: „Бог у природи“ препоручи књижицама наших школа и за поклањање ученицима о годишњем испиту.

Савет је одлучно; да се умоли г. Лука Лазаревић редовни члан Савета, да изволи ово дело прегледати и Савету реферовати у смислу горње молбе.

XI.

Прочитано је писмо г. др. Милана Јовановића Батута, редовног члана Савета, којим јавља Савету, да је г. Љуб. Давидовић, секретар мин. просв. и цркв. послова прерадио антрополошки део у својој зоологији, према ранијим примедбама.

Савет ово прима к знању.

XII.

Прочитан је реферат г. Андре Гавриловића, професора III. београдске гимназије, о „Збирци“ од г. Жив. О. Дачића, предавача, који је молио да се овај његов лист препоручи ученицима средњих школа као подесна лектира.

Реферат г. Гавриловића гласи:

Главном Просветном Савету

Част ми је поднети извештај о *Збирци*, листу који је под уредништвом г. Ж. О. Дачића намењен омладини средњих школа.

Покретањем овога листа желело се, као што и сама намена његова сведочи, помоћи потреби која је у доброј лектури за младо доба средњешколске омладине још непрестано неподмирена. Како треба правилно одговорити на питање: шта је задаћа лектури за то доба и како се она постиже? — може се различито судити. Али да тако питање постоји, ван сумње је. Штито ваља у овом случају да даје двоје: дз учи и оплемњава и да младе читаоце учи познавању већ досадањих тековина у књижевности народној. Периодична издања, листови намењени омладини, имају још за задаћу саопштавање кретања живота и културе света за који се спрема омладина.

Збирка се стара да одговори обема задаћама: првој доношењем пређашњих и преведених састава из лепе и поучне књижевности уз приказивање појединих старњих и млађих књижевних радника, а другој реферовањем о ономе што је у друштву и животу ново и важно а што ће бити корисно да сазнају читаоци овога листа.

Збирка излази два пута месечно, те у својих петнаест бројева, колико је до сада свега изашло, није могла све то и истаћи видно. Али се сме тврдити да је уредништво, по овоме колико је до сада могло показати, разложно схватило чему ваља тежити.

Општа одлика свих белетристичних прилога у *Збирци* јесте патриотско-морална тенденција њихова. Питања пак која се у поучном делу додирују, а нека и доста опсежно расправљају, одица су махом zgodно изабрана — и онда кад се претресају ствари о правилности писања и чистоти књижевног језика, и онда кад се говори о земљи, природи и њеним лепотама.

Моје је истинско уверење, да је *Збирка* и корисна и веома погодна лектира за ученике средњих

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

школа, и ди би се то на делу још боље показало, кад би се створила могућност да се тај утицај опсежнијим учини. Тога ради могла би се *Збирка* по закључку прве године откупити од стране Министарства и за књижице средњих школа а за поклањање добрим ученицима. Слободан сам и предложити је за ту потребу.

12. маја 1897.

Београд

С одличним поштовањем
проф. Анд. Гавриловић.

Према овом реферату Савет је одлучио: да се „Збирка“ од г. Жив. Дачића може препоручити као врло подесна лектура ученицима средњих школа, за тим, књижицама средњих школа и за поклањање ученицима средњих школа о годишњем испиту.

Г. Андри Гавриловићу, у име хонорара за реферовање, одређено је тридесет (30) динара,

XIII.

Прочитан је реферат г. др. Вој. Ж. Ђорђевића, лекара, о „Упуту за гимнастику“ од г. г. Јов. Стојановића и д-ра А. Зега, који су ово своје дело понудили на откуп као упут за учитеље основних школа.

Реферат г. д-ра Ђорђевића гласи:

Главном Просветном Савету

Прегледао сам „Упут за учитеље итд.“ од Ј. Стојановића и д-ра А. Зега, који ми је Гл. Пр. Савет 5/IV. ов. г. СБр. 48. послао на реферат са питањима: „да ли би га требало откупити и ради каквог циља?“ Сматрам за особиту част, што је Гл. Пр. Савет ову књигу дао баш мени, школском лекару, на реферат и радо се одзивам његовој молби у нади, да ћу га моћи задовољити.

Ну пре, но што прећем на саму оцену књиге нека ми се допусти, да изнесем своје мишљење, као школски лекар, о гимнастици у опште а посебно о телесном вежбању у школи, јер то нас у првом реду и интересује у овој пригоди.

* * *

Данас је већ признато у науци о чувању здравља, да је телесно вежбање од велике вредности по здравље људи. Нарочито за школску децу, која друго седе на миру у затвореним учионицама, у којима ваздух није увек чист и баве се једностраним, већином умним радovima препоручује наука о чувању дечјег здравља, телесно вежбање. Ово је потребно с тога, што деца, услед другог и мирног седења, особито при писању у рђавим школским клупама, спорије и површно дишу, крвоток им је ређи и слабији, мишићи или се на телу рђаво хране и у опште цела измена материја постаје мања. Све ово чини, те се дете, кад подуже у једном и истом положају седи, умори, изгуби правилно држање при седењу, погури се напред и искриви кичму. Тако постају понајлак многе дечје — *школске болести*, које све више виђамо у старијим разредима.

Ну срећом, природа сама уклања донекле овај штетан утицај школе на тај начин, што деца чим се пуште на одмор, осећају недољиву потребу, да се истрче и изиграју. Забранити деци играње или им скратити време одмора између часова и после школе, значило би учинити неопростив грех према здрављу њиховом. Деца, која телесно не напредују, не могу ни умно напредовати. *Mens sana in corpore sano* (Juvenal).

Ово је лако разумети. Деца, која се играју или раде телесно вежбање, напрежу јаче мишиће на телу, где је у њима крвоток живљи: мишићи узимају из крви више кисеоника а одлучују и више CO_2 . Услед тога и плућа и срце у детета, које се игра или телесно вежба, раде живље и цела измена материја постаје јача а с њом и храћење боље. Дете се дакле снажи и јача вежбањем тела. С тога ваља у школи обраћати пажњу не само на развијање душевних и умних подобности, као што се до скоро искључиво и радило, већ и на физичко, телесно вежбање и развијање деце.

Телесно вежбање у школи може се радити од више руку; али ма у ком се облику оно радило, мора испунити ове услове:

1). *Телесно вежбање ваља да се ради на отвореном простору и чистом ваздуху*, најбоље на школском игралишту или у пољу, где нема ни праха ни заразних клица. Овде се мора са свим одлучно устати против телесног вежбања у затвореном и прашљивом простору (гимнастичкој сали); јер овакав рад може за децу да буде штетан по здравље.

2). *Телесно вежбање треба хармонијски да јача и развија све тело детиње*. Но не сме дакле једнострано развијати само поједине мишиће на телу, као што је то код вештачке гимнастике, а остале занемаривати; јер школи није задаћа да спрема вештаке на гимнастици а још мање атлете или акробате.

3). *Телесно вежбање ваља да служи деци као одмор од умнога школског рада*; оно треба да је за њих уживање а никако терет пун војничке педантерије. С тога морамо бити против сваког оног телесног вежбања код школске деце, где се разним командама и тешким компликованим фигурама не само замара тело детиње, већ и ум његов.

4). *Телесно вежбање у школи ваља да се ради слободно савесно и вичко*; јер се на тај начин плућа детиња шире, јачају и живље раде. Оно се не сме радити никако тихо, немо, тобож ради неког реда и дисциплине.

5). Напоследку, телесно вежбање мора бити удешено према добу и развитку дечјем; оно дакле не сме бити шаблонско или једнако за сву децу.

Телесног вежбања има поглавито од три врсте:

I). *вештачка гимнастика* (или турновање или немачка гимнастика), која је у Немаца највише развијена а у нас се готово једино и негује по школама.

II). *Дечје и младићске игре*, које се у Енглеској највише негују а у нас по школама никако их и нема ма да у народу постоје (истина у другом облику).

III). *Шведска (или лековита) гимнастика*, која је у Шведској постала а држи средину између горње две.

1). Вештачка гимнастика на справама уведена је у Немаца после битке на Аустерлицу и Јени у патриотској намери да се немачки народ гимнастиком оснажи и ојача, те збаци са себе тирауски јарам владарине Наполеонове. С тога су гимнастичке дружине и прихваћене с великим одушевљењем у целој Немачкој. Циљ је немачке гимнастике у томе, да гимнастичар у кратком времену, радећи гимнастику на справама (вратилу, разбоју, гривнама итд.), надокнади оно, што је изгубио седећи у школи или звању итд.

За вештачку гимнастику први је услов *пространа гимнастичка сала*, које ће имати све хигијенске захтеве, затим *справе* на којима се ради гимнастика и *добар наставник*, који ће умети не само да опише рад на каквој справи, већ да сваку задату фигуру и сам изведе. Нема сумње да вештачка гимнастика на справама има и својих добрих страна; јер иста развија само поједине мишиће на телу (највише руке), јача донекле цело тело а сем тога вежба гимнастичаре послушности, реду, дисциплини. Ну она има и својих махна које нарочито тада излазе на видик, кад се хоће на силу да уведе у све школе и примени за сву децу без икаквог обзира на њихов узраст и здравље. Па да видимо, које су њене махне?

Пре свега *највећа је махна*, вештачкој гимнастици та, што се у њој не ради природан, физиолошки рад, већ вештачки. Она би се могла, као што лепо вели Моссо (у својој књизи „Телесно васпитање омладине“, превод немачки од J. Glinzer, стр. 74.) „употребити у извесној, изузетној, пригоди као лек, али не може никако да послужи стално као храна.“

Друга је махна вештачкој гимнастици та, што је спојена са великим издацима за набавку и одржање погодног локала и потребних справа; сем ако хоћемо да пристанемо на то, да се гимнастика ради у прашњивим локалимa или што је још горе у мрачним подручјима, као што је референт овог „Упута“ радио некада као ђак нижих разреда у великој београдској гимназији.

Треће, вештачка гимнастика, када се шаблонски у школу уведе, има и ту махну, што тада сви ученици једног разреда раде једну исту фигуру; без икаквог обзира на то, да ли је та фигура за њих, т. ј. да ли су ученици малог или великог раста, да ли су здрави или слаби или имају какову телесну махну. Даље код оваквог вештачког гимнастисања на справама, не могу сви ученици једног разреда радити у исто време једну фигуру, већ понаособ, редом а остали морају чекати и за то време бити мирни и ћутати, да се не би кварио ред — дисциплина.

Сем тога, вештачко гимнастисање на справама има и ту велику махну, што се њоме једнострано развијају и јачају само поједини мишићи на телу, понајвише на рукама а остали (на ногама) занемарују. Срце и плућа као врло важни органи за живот, код вештачке гимнастике на разбоју, вратилу, гривнама итд. готово су сасвим запостављени. Међутим, као што раније помену смо, циљ је телесног вежбања, да хармонијски ојача и оснажи цело тело, да оспособи гимнастичара, да може не, за кратко време да издржи велико напрезање (подизања терета), већ да дуже времена може да издржи извесан рад, као што је маширање, трчање, пливање итд.

Напоследку вештачка гимнастика у школи има и ту махну, што не може никако да послужи као одмор деци од умнога рада У књизи „Упуту за итд.“ што је пред нама, има, сем сложених компликованих вежбања неколико стотина простих фигура. Изучити све ове фигуре и радити их прецизно, потребно је прилично умнога рада. С тога се вештачка гимнастика не може никако у школском распореду сматрати као одмор за децу.

Са ових разлога, лако је разумети, што је вештачка гимнастика nailазила на опозицију и код физиолога и хигијеничара. С правом се тражило и путем књиге и на хигијенским конгресима (види VIII. Congrès international d'Hygiène et de Démographie tenu à Budapest du 1. au 9. Septembre 1894. Comptes rendus et Memoires. Tome III. VI. sect. Hygiène scolaire, почев од стране 289 до краја) *реформисање вештачке гимнастике* у томе правцу, да се гимнастиком јача тело, али што мање напреже ум; да се из вештачке гимнастике избаце све оне справе (разбој вратило, гривне) на којима се деца вежбају покретима, који или никада неће требати у животу и да се у школе уведу и деце и младишке игре и обрати што већа пажња на марширање, трчање, пливање, веслање, тоцилање, хрвање итд., а гимнастика остане само као допуна телесног вежбања, кад деца одрасту.

У Немачкој, где се вештачка гимнастика највише одомаћила и корена уватила, почело се занста у овом правцу и радити још од 1896. год. И већ 1882. г. изашао је чувени циркулар министра просвете Gossler-а којим се реформише гимнастика и уводе деце игре по школама. Благодарени великој заузимљивости појединих људи, (као што су: K. Koch, K. Raydt, Schmidt, Schenkendorf, Koschmann и др.) у Немачкој данас има велики број гимнастичких друштава, у којима се, поред вештачке гимнастике, коју конзервативни Немци не могу још да напусте, негују и деце и младишке игре (Jugendspiele, Turnspiele) а многе вароши подигле су поред својих школа и игралишта за децу.

У Француској, после несретног рата од 1870. г. реформише се вештачка гимнастика у толико, што су уведена *војничка вежбања* по школама а законом од 1882. г. установљени су и школски батаљони, не би ли се омладина француска што боље спремила да брани своју отаџбину. Ну ово војничко вежбање у школама, ма да је у првом почетку с великим одушевљењем примљено, није се могло дуго одржати са истих разлога као и вештачка гимнастика. Данас у Француској уведене су такође деце и младишке игре; а какову дужност дају Французи овим играма види се најбоље у томе, што је телесно вежбање омладине у рукама националне лиге (La Ligue nationale d'Education publique), чији је председник какав Berthelot и други.

У Аустрији почињу се такође заводити деце и младишке игре по школама. Расписом министра просвете Gautsch-а од 1890. г. наређује се да се поред школа подижу игралишта; да се деца средњих збова вежбају лети у пливању а зими у тоцилању и обраћа се нарочита пажња учитељима, да се интересују за деце и младишке игре и да су са својим ђа-

цима што више на чистом ваздуху Стављају им се такође у изглед штипендије за путовање, да проучавају школске игре у другим земљама.

II.) Из свега овога јасно се види, да *дечје и младићске игре* освајају све више терена у образованим народима. Њима је порекло у Старих Јелина а доцније су неговане у Италији аа време ренесанса. Али данас су највише развијене и најомиљеније у Енглеза, где су постале са свим популарне и готово један део васпитања народног. У Енглеској (Оксфору и Кембриџу) нема ђака, који не игра младићске игре а професори универзитета не сматрају испод свога достојанства да играју са својим ученицима. Нарочито учитељи нижих школа вежбају се много овим младићским играма.

Далеко би нас одвело, кад би се овде упустили у описивање дечјих и младићских игара, које су код Енглеза, и других народа уведене. Довољно је да утврдимо само тај факт, да ове дечје и младићске игре имају све оне услове, које тражимо од телесног вежбања. Оне се раде увек на отвореном пољу и чистом ваздуху, слободно, без војничке команде и не замарају мозак детињи, ну сем овога, што би било у осталом већ довољно да их препоручи за школе, оне имају и своје тачке васпитне вредности. С тога су у Енглеза тако јако и омиљене, а с тога би требало и у нас радити, да се ове дечје и младићске игре што пре уведу и одомаће. Наравно да не би ваљало слепо подражавати Енглезама и преносити ове њихове игре, кад имамо и наших — народних, истина у другом облику. Само би их ваљало проучити и одабрати према расту дечјем. У томе би се могли угледати на друге образоване народе, који су од Енглеза примили оно што им је најбоље од игара, као Cricket и Football. Нарочито наша омладина, учитељи и наставници средњих школа и гимнастичка друштва била би позвана, да прихвате дечје и младићске игре а општинске и државне власти биле би дужне да помогну удружења, која би се у том циљу оснивала. Државним питомцима по струци лекарској и наставничкој, којих је приличан број на страни, требало би ставити у задатак, да у слободним часовима раде телесно вежбање и изучавају дечје и младићске игре у земљама у којима се баве.

* * *

После овог кратког и површног прегледа телесног вежбања у опште и у школама, да дамо и своје мишљење о „Упуту“, што нам је дат на реферат. „Упут“ је написан „за учитеље у основним школама, наставнике гимнастике у средњим и вишим заводима при војним трупама, војних завода и наставнике — предводнике гимнастичких друштва“. Дакле „Упут“ је у првом реду намењен наставницима гимнастике; али писци у уводу истог „Упута“ верују, да ће се њима моћи користити и сваки ђак.“ И ако нам писци не казују, какав би се ђак могао њиховом књигом користити, да ли ђак основних школа и средњих и виших завода, наше је мишљење, да је ово веровање погрешно са простог педагошког разлога, јер књиге и овакове врсте не могу бити намењене и наставницима и ученицима. Али узмимо да она није никако за ђаке, већ само за наставнике и разгледајмо шта има у њој и зашта би се могла употребити?

У „Упуту“ је изнесена :

I.) *Шведска гимнастика* са 82 сл. и у 29 страна. Ову је гимнастику засновао Ling 1813. г. и она се прва одвојила од вештачке гимнастике у томе, што су код ње покрети што простији и природнији и што се код ње више води рачуна о физиологији и хигијени кретања. Поглавито је пак разлика између Шведске и вештачке гимнастике у томе, што се код шведске гимнастике мишићи лагано истежу и скупаљају, док у немачкој гимнастички мишићи се енергично и брзо (у маху) опружају и скупаљају. С тога је шведска гимнастика и нашла примене у медицини код многих болести и зове се лековита. *Али она се може корисно употребити у школи и то у средњим школама од 10 до 15 година*, када још није време за вештачку гимнастику; јер се кости у деце још нису добро развиле и ојачале.

II.) *Вештачка или немачка гимнастика на сиравама, вратицу* (са 40 сл.) и *разбоју* (са 30 сл.). О овој гимнастички ми смо већ донели своје мишљење и имали би сада да поновимо само толико, да су њене махне, што се вежбање покретима, који *нису ни естетични* (јер нас подсећају на мајмунске покрете код вратила, који не одговарају никако склопу човечијег тела) *ни практични* (јер се вежбамо на разбоју покретима, који нам неће никада требати) ни *напоследку погодни за здравље* (јер фиксирајући грудни кош на разбоју спречавамо слободно дисање). С тога се вежбање на разбоју и вратицу већ избацује из нижих и средњих школа а где је задржато (у Немачкој) ради се само у вишим школама, као допуна младићским играма, код одраслих младих људи, где се тражи и више снаге и вештине и воље за телесно вежбање.

За децу пак у основним и средњим (нижним) школама до 15. године, није никако вештачка гимнастика (јер кости у деце нису још очврсле), већ само дечје игре на чистом ваздуху а поред њих трчање, скакање, шетање (излети) а за одраслију децу од 10. године још и пливање и тоциљање.

III.) У последњем делу „Упута“ изложено је упутство за *скакање* (са 9 слика), упутства за *скакање на јарцу и коњу* (са 28 слика) и *пуцање на ужесту*. Сва ова вежбања могу се корисно употребити код одрасле деце само би ваљало избацити све што спада у пајацлук, а додати вежбање на лествицама, које нема у књизи.

Да резимујемо. Из овога, што до сада изнесмо, имали би да закључимо: да се „Упут за игд.“ не може препоручити за ђаке, јер није израђен ни по програму који је расписан за телесно вежбање у основним и средњим школама, нити су се писци при изради самог упута руководили каквим педагошким обзиром.

Што и у „Упуту“ нису описане и дечје и младићске игре, већ само један део шведске гимнастике и немачка гимнастика. О језику нећу ни да говорим, јер то у овој прилици није главно.

Али када се узме у обзир да је у нас врло мало рађено на овом пољу и да су писци наши одлични гимнастичари и наставници гимнастике у гимнастичким друштвима, да је издање њиховог „Упута“ потекло у патриотској намери било скопчано са великим новчаним издацима због слика (отуда је и цена књизи тако велика — 2 дин.) и да се књига може употре-

бити као упут за наставнике вештачке гимнастике при вишим заводима (вишој гимназији, учитељској школи и богословци) војним трупама и гимнастичким друштвима, *то сам мишљења да би их требало помоћи и тако постаћи на даљи рад и то на овај начин, да се откупи извесан број књижа за школске (ђачке и наставничке) књижнице.*

Референт има при руци само ове 2 књижице:

1) Дечје игре за ђачке основне школе од Б. и С. учитеља. Београд 1891. год. цена 0-20 п. д.

2) Упутство за гимнаст. вежбање са сликама за основне школе. Издање министарства просвете. Београд 1885. г. цена 30 п. д. Ова је књижица писана у истом правцу као „Упут“ само у мањем обиму.

Не могу да завршим овај реферат, а да не умолим Гл. Пр. Савет, да би у интересу здравља наше школске деце и омладине у опште требало расписати стечај за добру књигу о телесном вежбању, с нарочитим обзиром на деце и младићске игре. Тако би бар добили књигу, која би водила више рачуна о школским потребама а која би била и прави упут за школску омладину да негује своје здравље.

Др. В. Ж. Ђорђевић

секретар санитета и шк. лекар.

Према овом реферату Савет је одлучио: да се „Упут за гимнастику“ од г. г. Јов. Стојановића и д-ра А. Зега може препоручити наставницима гимнастике као упут и да се може препоручити књижицама средњих школа.

Г. д-ру Ђорђевићу, у име хонорара за реферовање одређено је шесет (60) динара.

XIV.

Прочитан је реферат г. Љуб. Јовановића, професора, о делу „Срце“ по А. де Амичиса у српском преводу од г. Спира Калика, професора, који га је понудио на откуп за поклањање ученицима о годишњим испиту.

Реферат г. Јовановића гласи:

Главном Просветном Савету

Са захвалношћу на пажњи, коју ми је Савет указао, прегледао сам „Срце“ од Адмонда де Амичиса, које је за српску децу удесио према оригиналу професор С. Калик. Пошто је преглед поверен само мени, а не и лицу које је ближе познато са животом наших основних школа, слободан сам узети да је тим Савет уједно исказао своје мишљење о самом оригиналу и о подесности да се овако дело употреби у основној школи. Али ако би се ја и варао у тумачењу саветског поступка, опет је сувишно да се удештавам у посао који није мој, а који по мом уверењу није потребан. Стотине хиљада примерака овога дела на свим главнијим јевропским језицима, необичан успех у савременој литератури у опште а у школској на по се речито за мене говоре о доброту па с тим и о користи овога де Амичисова дела. То сам уверење у осталом и сам стекао кад сам дело прочитао још чим је изишло у Италији, па ме је сада ново читање, српскога пре-

вода, притврдило у њему. С тога љу одмах прећи на рад г. Калика, да видимо како је он оригинал удесио за наше мале читаоце.

Г. Калик је са свим правилно схватио да „Срце“ треба прерадити, што реку посрбити,“ јер иначе би дело не само изгубило онај значај, еминентно патриотски који треба да има, него би просто било деци неразумљиво. Питање је само како је та мисао извршена, јер је било врло тешко главне и споредне радње које се у делу причају, а које су могле повићи у једном друштвеном животу народном, куд и камо развијенијем од српскога, пренети у релативно просту српску средину и приказати да у њој ничу и да се у њој развијају. Па ипак се може рећи да је г. Калик у главном добро успео. Што бих му као најкрупније замерио било би: што његово „Срце“ није у оноликој мери опште српско у колико је „Сорце“ опште талијанско. „Срце“ је и сувише везано за краљевину Србију; али одмах морам напоменути да је де Амичису, писцу за ученике уједињене Италије, много лакше било приказати целокупну талијанску отаџбину него ли г. Калику раскомадано Српство. Питање је само да ли за г. Калика није баш тим настајала већа дужност да ипак то постигне, него што је за де Амичиса била његова. У осталом, да је г. Калик тој страни свога посла поклобно више пажње, његова би прерада дошла и у чистој књижевној, уметничкој вредности. Узмимо напр. необично лепу причу која се у оригиналу зове „Од Апенина до Анда“ (Dagli Apenini all'è Ande) а у Каликовој преради „С Авале на Урал.“ Она је у српској преради изгубила у двојаком погледу: национално-васпитном и књижевно-уметничком. Није де Амичис свога малог јунака Марка одвео из Ценове преко Атлантика до под Кордијере само за то што је тако тражила његова приповедачка замисао, него за то што с ону страну океана живе стотину хиљада талијанских исељеника. А може ли наш прерађивач казати таки разлог зашто је он свога Марка одвео из Београда на Урал? Међу тим познато је да на жалост десетине, ако не стотине, хиљада Срба живе далеко од своје отаџбине као и Талјанци, па је много згодније било узети које од тих правих српских насеља за циљ Маркова путовања. Овако је ствар у српском издању изгубила сав онај патриотски значај који има у оригиналу, а изгубила је уједно и у томе што не одговара реалности. У овом последњем погледу, дакле са уметне стране, прича је још више изгубила, што приказује како је једна мајка Београђанка отишла да служи у Русију. Српкиње мајке, које иду на сталну службу другоме, врло су ретке, али Београђанка која ће оставити децу на поћи да служи у туђину, таки је феномен, да, и кад би га било у животу, неби смео постати предмет приповетке због своје изузетности. Сваки домаћин зна какве су невоље набавити у Београду женску послугу, а камо ли да у нас има у том погледу такога изобиља, да су оне, које траже хлеб и зараде, упућене на исељавање! А довољно је било да се писац одмакао из Београда и из Србије у крајеве српске где збиља постоји струја исељеничка, па да му прича буде реално, а с тим одмах и и уметнички оправдана. Могао се лако угледати на де Амичиса, који је своја лица у тој причи узео из провинције, Ценове, а не из престонице Рима, центра у који као и у Београд притиче становништво, а не истиче из њега. То је при-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

мер; али по самој врсти мојих мерака може Савет лако увидети да књига, коју подноси г. Калик, ипак може бити не само добра него и врло добра, а ја бих сматрао да бисмо могли бити задовољни са стањем наше књижевности, кад бисмо већини нових књига могли само оваке ствари замерати.

Прерађивање је и у детаљима било пажљиво. То сам се уверио и поређењем српскога текста с оригиналом. Једну ћу омашку ипак забележити. Познато је да је талијанско становништво у разним крајевима врло различитога порекла, и да се оно по појединим областима веома разликује, много више него међу собом неки словенски народи. За то је де Амичис и написао о талијанским војницима: „Видите, *готово* се могу разликовати по лицу: пролазе Сицилијанци, Сардинијци, Напуљци, Ломбарди.“ Господин Калик као да није много размишљао може ли се то исто рећи и о Србима, кад је написао не само онолико колико де Амичис о Талијанцима него још да се могу разликовати *по статусу*, па још без де Амичисова „готово!“ Он пише: „Можете их (*војнике*) познати по статусу, по лицу: има Пироћана, Шумадинаца, Мачвана.“ До сад су се међу тим Срби из различитих крајева по Србији познавали само по опанцима, кајишима, чарапама, шарама на њима итд., па ће, ако Бог да, и од сад тако бити.

Језик је поред местимичких погрешака и омашака чист и богат.

У књизи има и слика и не знам шта би о њима казала деца или учитељи им; али бих ја волео да их нема, кад нису могле бити како ваља. Ове су узете из талијанскога издања и све сликају други, талијански, живот а не онај српски, који се у књизи налази. У књизи пише да „мали Ниплија“ има на глави фес, а на слици је шешир, мање на школском зиду приказују само Италију, одело војничко, грађанско, типове, сав утисак — талијански је.

Ово неколико напомена сматрам да нисам смео прећутати, а Савет ме, надам се, неће рђаво разумети. Де Амичисово је „Срце“ така књига, да је она могла пасти у руке и неком невештом прерађивачу, па да јој ипак остане толико добра, да она и после може заслужити препоруку Просветнога Савета. Г. Калик је, како сам већ казао, у својој преради показао у главном толико разумевања и добре воље, да ја сматрам да ову књигу треба потпомоћи да допре у што шире ученичке кругове, и то не само основних школа него и четири нижа разреда гимнасија.

Захвалан Савету на поверењу,

20. маја 1897. год.

у Београду

Љубомир Јовановић
професор

Према овом реферату Савет је одлучио: да се „Срце“ може употребити за поклањање ученицима основ. школа и нижих разреда средњих школа о годишњем испиту.

Г. Јовановићу, у име хонорара за реферисање одређено је четрдесет (40) дин.

С овим је завршен овај састанак.

САСТАНАК 695-ти

17. септембра 1897. год. у Београду.

Били су: председник Мих. Валтровић; редовни чланови: Ст. Ловчевић, Ст. Т. Јакшић, Дим. Довијанић, Љуб. Миљковић, Момчило Иванић и Лука Лазаревић.

Пословођ, члан Ранко Петровић.

I

Прочитан је и примљен записник 694. састанка.

II

Прочитано ја писмо г. Министра просвете и црквених послова од 15. овога месеца ПБр. 13597, којима се пита Савет за мишљење о квалификацији г. Јеромонаха Дамаскина, свршеног ђака Духовне Академије, који је молио за место предавача богословља у средњим школама.

Пошто молитељ није поднео сведочанство о испиту зрелости то је Савет одлучио: да г. Јеромонах Дамаскин нема квалификације за предавача односно професора, већ има квалификације за учитеља богословских предмета у средњим школама.

III

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 14. овога месеца, ПБр. 10.522, којим се пита Савет за мишљење о квалификацији г. Јована Х. Васиљевића, свршеног ђака Велике Школе историјско филолошког одсека, који је молио за место предавача у средњим школама.

По прегледу докумената молиоцевих Савет је нашао: да је г. Јован Х. Васиљевић уредно свршио историјско филолошки одсек наше Велике Школе, и да, према томе, има прописне квалификације за предавача у средњим школама из наука историјских и филолошких.

IV

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 9. овога месеца, ПБр. 13140, којим се пита Савет за мишљење о квалификацији г. Младена Милојковића, свршеног ђака природно-математичког одсека Велике Школе.

Главни Просветни Савет, у вези с одлуком својом на састанку 691. о министарском акту ПБр. 2020, од ове године, — нашао је: да г. Младен Милојковић има прописне квалификације за предавача у нашим средњим школама из природних наука.

V

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 31. маја ове године, ПБр. 6028, којим је спроведено Савету на оцену објашњење г. г. Бор. Б. Тодоровића и Влад. Зделара, професора, о исправцима у њиховом преводу Јох-

ман-Хермесове физике за наше средње школе а према реферату г. д-ра Стевана Марковића, професора Велике Школе.

Пошто су г. г. преводиоци превели поменуто дело према упуштвима комисије, коју је Савет раније одредио — то Главни Просветни Савет допуњава ранију своју одлуку по овоме предмету овим: да су преводиоци дужни примити све напомене које се не косе са ранијим упутствима, које им је дала нарочита комисија.

VI

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 2. овога месеца, ПБр. 12103 којим је спроведена Савету на оцену молба г. Петка Николића, учитеља, који је молио да се његова „Српска Рачунаљка“ може употребљавати у основним школама као помоћно наставно средство.

Главни Просветни Савет одлучио је: да се умоле г. г. Миленко Марковић, професор II београдске гимназије, и Димитрије Путниковић, учитељ, да изволе прегледати „Српску Рачунаљку“ од Петка Николића, и Савету казати своје мишљење о томе, може ли се она употребити у основним школама као помоћно наставно средство.

VII.

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 28. прошлога месеца, ПБр. 11774, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Стевана Чутурида, учитеља у пензији, који је молио да се његов превод „Нега Мутаве Деце“ или препоручи књижицама средњих и основних школа или откупи.

Савет је одлучио: да се умоли г. д-р Вој. Ж. Ђорђевић, лекар, да изволи дело „Нега Мутаве Деце“ прегледати и Савету реферовати у смислу молбе молночеве.

VIII.

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 29. прошлога месеца, ПБр. 11938, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Николе Мусулина, учитеља у пензији, који је молио да се његов спис „Правда и Слобода“ откупи за школске књижице и за поклањање ученицима старијих разреда виших школа.

Савет је одлучио; да се умоли г. Момчило Иванић, редовни члан Савета, да изволи прегледати

спис „Правда и Слобода“ од Николе Мусулина и Савету реферовати.

IX.

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 1. овога месеца, ПБр. 12254, којим је спроведена Савету на оцену понуда г. Светислава Здравковића, професора крушевачке гимназије, који је понудио за школски уџбеник рукопис свога дела „Ботаника“ за ниже разреде средњих школа.

Савет је одлучио: да се умоле г. г. Стеван Т. Јакшић, професор Велике Школе, и Живојин Јуришић, професор II београдске гимназије, да изволе прегледати „Ботанику“ за више разреде средњих школа од Свет. Здравковића и Савету реферовати о томе, може ли се она употребити за уџбеник.

X.

Прочитана су писма г. министра просвете и црквених послова од 23. јуна ове год., ПБр. 7474, од 26. јуна ове год. ПБр. 7652, од 28. јуна ове год. ПБр. 7765, од 30. јуна ове год. ПБр. 7785, и од 30. јуна ове године ПБр. 7832, којима су спроведене Савету на оцену молбе Љубомира Јовчића, ђака Велике Школе, Милана Грота, ђака Велике Школе, Светозика Радосављевића, ђака VII раз. гимназије, Ђуре Милића, ђака Вел. Школе, Ђорђа Видосаве и Стане Красојевића, који су према расписаном стечају од стране министарства просвете, молили за благодејаначко место фонда пок. владике Вићентија Красојевића.

Савет је одлучио: да се умоле г. г. Димитрије Довијанић и Лука Лазаревић, редовни чланови Савета да изволе проучити молбе и документа свих ових кандидата и Савету реферовати о томе, који би се од њих могао предложити за благодејанца фонда пок. владике Вићентија Красојевића.

XI.

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 8. ов. м. ПБр. 12923, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Драг. Ј. Илића, књижевника, који је молио да се III. св. његовог дела „Светлих Слика“ — „Хаџи Ђера“ може примити место II свеске.

Савет је одлучио: да се ово дело упути на оцену г. Андри Гавриловићу, професору III. београдске гимназије.

С овим је завршен овај састанак.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

НАУКА И НАСТАВА

УРЕЂЕЊЕ ОСНОВНИХ ШКОЛА

(СВРШЕТАК)

VI.

Ниже и више основне школе

Ми смо већ споменули, да је одвећ мало трајашно оно знање што га да нижа основна школа за четири године. Узрок није толико у каквоћи саме наставе него просто у особинама духа дечијега у то доба. То се опазило одавно у образованијих народа и зато се тамо зажелело, да се време учења у основној школи повећа и да траје барем до тринаесте године. У Немачкој и другим неким земљама учење у основној школи траје *осам* година, од седме па до петнаесте. Прве четири године чине нижу, а друге четири вишу основну школу.

У нас је закон о основним школама од 1882. године увео вишу основну школу, али само од две године. То је V. и VI. разред основне школе. За тим закон не одређује ништа засебно. Он само каже (чл. 34) „Свако дете које живи у Србији дужно је походити школу кроз *шест* година по одредбама овога закона. Од ове опште дужности школовања у основној школи ослобођена су деца, која из ниже основне школе отиду у средњу или друге стручне школе, и тамо пробаве најмање две године.“ И члан 3 каже: „Ниже и више основне школе отвараће се претписом министра просвете. *чим се где потребни за њих услови испуне.*“ О овим „потребним условима“ нигде се више не говори.

У свима, дакле, већим варошима, у којима сврши IV. разред већи број ученика, који не иду у гимназију, отвара се и виша основна школа, ако има више од 25 ђака.

Уређење је њено свуда једнолико као и у ниже основне школе, а можда би боље било, да се при отварању њином више води рачуна о *месним приликама*, јер је извесно, да ова деца, која у вишу основну школу дођу, неће ићи на даље науке, него ће остати да живе и занимају се у главном оним пословима, којима се занимају њихови родитељи; дакле, у селу земљорадничким а по варошима занатским и трговачким пословима. За то ће им ова школа бити и *милија* и *кориснија*, ако буде више

водила рачуна о овоме и давала им *већу спрему за живот.*¹⁾

Ми држимо, да ће се при првом преуређењу основних школа водити рачуна о овоме, и да ће се виша основна школа по селима више приближити малим ратарницама а по варошима занатским школама.

VII.

Продужна школа

Где се по закону, због недовољног броја ученика, не може отворити виша основна школа, ту се, за невољу, отвара недељна или продужна школа. Закон одређује отварање, занатак, време учења и уређење њено.

„Поред сваке ниже основне школе, где се не би могла установити и виша основна школа, мора бити *продужна школа*, коју ће по прописима овога закона бити дужни походити сви они, који би нижу основну школу свршили, а не би у осноној вишој или каквој другој школи учење продужили.

„Продужној школи је задатак, да знање стечено у нижој основној школи утврди и по могућству прошири. Наставни план, програме и потребну књижевност за продужне школе прописаће министар просвете и црквених послова.

„Продужна школа трајаће у оним местима где је нижа основна школа (са сва четири разреда) две године. Време предавања у продужној основној школи одређује се засебним чланом (7.) овога закона. (Чл. 4.)

А члан 7. вели: „Ученици који су по овоме закону дужни походити продужну школу, походиће кроз одређено у чл. 4. време барем по један дан или по два пре или после подне у недељи.

„Министар просвете и црквених послова овлашћен је да одреди, који ће се поименце недељни дан употребити; и ако би било могућности, да се

¹⁾ У нас је данас виша основна школа на прилично лошем гласу. Овоме је нешто узрок и то, што се најбољи ђаци одаберу и оду у гимназију, а остану готово понајлошији. Овоме доприноси још и то, што су ученици ових разреда, према добу своје, у положају, да много више греше. А највећи узрок овоме биће извесно у самоме уређењу њиховоме. Одрасли младићи, који су већ кадри да раде многе ручне радове и лакше пољске послове, не уче ништа што им непосредно треба за живот. И ово извесно морају осећати и они и родитељи њихови.

на похођење продужних школа и више времена употреби, минисар је властан да о томе потребне наредбе изда.“

Доцније је министар одредио за рад у продужној школи *четвртак* и пре и по подне. Предавања у њој држали су учитељи ниже осн. школе. По томе, они пре подне нису радили у својој школи а после подне нису имали одмора. Да додамо још да за овај рад они нису имали никакве награде, него су га радили као „под кулук“. Па нешто за то, а нешто због тога, што су и саме газде и родитељи нерадо слали своје младе раднике у школу, те су је ови неуредно походили, рад се у овим школама показао одвећ неродан.

Што су више основне школе за веће просветне центре, то су продужне школе и требале да буду за мање варошице и села. А из онога, што смо видели, колико је нестално, непостојано, оно знање што се изнесе из ниже основне школе, лако је увидети, колико би, за утврђивање и проширивање онога знања што се изнесе из ње а у опште за ширење писмености и корисних знања у народ, били потребни овакви виши основни и продужни курсеви па ма како се они звали. Они би и даље имали да се продуже у *јавна предавања*. Овим би се, у оних који сврше основау школу, трајно одржавао интерес према књизи, науци и напретку, и наш живот друштвени, и домаћи и народни, кретао би се у напредак много брже.¹⁾

„Ако би још ове школе стојале у вези с добрим *књижевницима*, одакле би могли узимати одабране и поучне књиге на читање, а из *градина школских* носити семе и калемгранчице од разних воћака, цвећа, поврћа итд. кући својој, онда би добит од њих била већа.

У опште, ваљало би порадити у нижој основној школи тако, да школа и књига постану *магнет*, који ће трајно привлачати себи децу, и одна, када изиђу из основне школе.

VIII

Закон о основним школама

Данашњи закон о основним школама изишао је 31. Децембра 1882. године. Он је подељен у 5 одељака и 80 чланова.

¹⁾ И 1870. и 71. године беше се с највишега просветнога места развила најживља радња на отварању ових недељних, празничких или продужних школа. Тадањи министар просвете † *Дим. Магић*, одушевљени радник на ширењу просвете у масу народну, чињаше све само да ових школа буде што више. Али се све ово разби о лед нашега немара и неумешности. И све ово кроз кратко време пропаде. Данас се остало само на редовној основној школи, па и ту половина деце иде у школу *силом*! Ово је доста карактеристичан знак и за наше данашње школе и за народ наш, и он мора давати озбиљне бриге свима нашим управницима просветним и мислиоцима на бољитку и напретку народноме.

Први одељак говори о „*задатку и саставу основних школа*.“ Задатак основним школама он одређује овако: „Основној школи главни је задатак, да наставом и васпитањем шири по народу основе знања, вере и наравствености и да спрема ученике за грађански живот и за учење у средњим школама.“ (Чл. 1.) Други члан одређује *шта* ће се учити у основној школи. Даља се говори о нижим и вишим, продужним, подељеним и неподељеним основним школама. Члан 5 прописује; „У основној школи моћи ће се употребљавати само оне књиге, које су прописаним путем од министра просвете одобрене.

Члан 8. одређује, да школска година траје од 16 Августа до краја Јуна, и дели је на *два течаја*: први до краја Јануара, а други одатле до краја Јуна. Јуд и прва половина Августа одређена је за велики распуст или „главни школски одмор,“ а преко године не иде се у школу, „поред недељних и празничних дана и четвртка после подне,“ још и о Божићу од 23. децембра до 1. Јануара, о Ускрсу од Великог Четвртка до Светлог Петка (а у Светли Петак свагда ће се предавања настављати), о Светој Тројници три дана и о берби јесењега рода седам дана, кад то одреди школски одбор.“

Члан 9. одобрава и *приватне* школе, ако им је уређење исто као и у редовној основној школи или приближно овоме и министар их одобр.

Други одељак говори о „*школској општини и њеним дужности*.“ (Чл. 12—33). Ту се у главном одређује ово:

Школску општину чини варош, варошица, село или села и засеоци, који издржавају једну или више школа.

Нова школска општина постаје, кад се где подигне нова школа, а то може бити кад има најмање 30 ђака.

У одбор улази *председник* месне општине (и он је председник и у одбору), управитељ или учитељ дотичнога места и по један грађанин из сваког села, а по варошима два грађанина. Учитељ је и *деловођ*.

Чланове овога одбора бира на две године одбор политичке општине у којој је школа, свагда по свршетку школске године.“

Одлуке извршује председник сâм или преко кметова. За неизвршење он казни кметове, а њега полиција.

Седнице се држе најмање месечно један пут, а по потреби и чешће, на захтев учитеља или двојице чланова. За недржање седница казне се.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

За преписку школског одбора као и управитеља не плаћа се поштарина ни такса.

Школска општина: подиже и оправља зграде, даје учитељу дан орања или накнаду у новцу, стан и огрев или накнаду и за то, набавља намештај и потребе школске, књиге и писаћи прибор за сиротне ученике и плаћа послужитеље.

Накнада за стан, огрев и дан орања мора бити онолика за колико се у томе месту то све може добити. У случају спора, решава *одбор историце*, од којих двојицу бирају дотични учитељи а двојицу општина, а петого, председника, бирају заједно.

Од општинске одваја се *школска каса*, у коју улази: 1. сума, коју сваке године политичка општина одређује на школе, 2. приходи од казна, и 3. од добровољних прихода и доходака на школско имање. Њоме рукује по један одборник.

Имање се школско не сме отуђити. А кад се једна школска општина *одваја* за себе, нема права на имање у старој.

Школске зграде морају одговарати педагошким и хигијенским захтевима. Ако не одговарају, општини се оставља рока да подигне нову или стару преправи; па ако то не учини на време, министар им може школу затворити.

Школске књижнице и *учила* морају се одржавати у доброме реду и по времену и потреби попуњававати.

Школски одбор *уписује* децу у школу („најмање половину из списка дорасле деце за школу, а по могућности и више),“ предаје их учитељу и стара се да она редовно походе школу.

Потребе школске, књиге итд. школски одбор набавља у почетку године из школске касе, па после он плаћајује од родитеља или појединих општина.

Одбор *извршује* законе и наредбе школских власти, казни родитеље за ђачке изостанке, нази да учитељ уредно иде у школу и држи предавања одређено време, прима и отпушта послужитеља, расправља ситније спорове између учитеља и родитеља, и помаже учитељу у свему што иде на унапређење школино.

Где деца *ноћевају* у школи или се ту и хране одбор школски с учитељем уредиће, како ће ово да се врши што боље, у интересу здравља децијега.

Поред школске касе може се установити и *школски фонд*, за потпомагање сиротних ученика, а, по потреби, и за набавку учила и потреба школских.

Трећи одељак говори о „*ученицима*.“ Свако је дете дужно ићи у школу *шест* година. Деца се примају по навршеној *седмој* а по жељи родитеља и по навршеној *шестој* години. Женска уче одвојено, а где их је мало, заједно с мушком. За неправдане изостанке казне се њихови родитељи. *Исписати* се могу само она деца, која оболе душевно или од каке заразне болести или остану пука сирочад. Испис врши министар по предлогу одбору. Ученици се оцењују месечно; испите полажу два пут, а у старије разреде се преводе по нарочитим правилима.

Четврти одељак говори о *учитељу (или учитељки)*. Учитеље поставља министар, за *сталне* или *привремене*, према њиховој спреми. За сталне се постављају они, који су свршили учитељску (мушку или женску) или коју другу вишу средњу школу и положили учитељски испит. А члан 49. каже: „На случај да не би било довољно лица која би у претходном параграфу означену спрему имала, министар просвете моћи ће постављати на учитељска места лица која и мању школску спрему имају, (али не мање од свршене ниже средње школе, или једнакога с тим завода), а положила су учитељски испит по правилима која ће о томе прописати министар просвете.¹⁾ Оваква лица моћи ће бити постављена само за *привремене учитеље*, и тек после четири године, ако им оцене износе у општем резултату барем 3, моћи ће бити потврђена за сталне учитеље, пошто подложе *практички учитељски испит*, о коме ће министар просвете и црквених послова прописати нарочита правила.“²⁾ За усавршавање учитеља, научно и практично, министар може одређивати и нарочите течајеве, о државном трошку. Женске се могу постављати и у мушке школе, у два нижа разреда. Учитељи су дужни певати у цркви. Учитеља уводи у дужност управитељ или председник школскога одбора, а кад се поставља полаже заклетву „на верност земаљском владоцу и уставу, на послушност законима и наредбама власти, на усрдно вршење свога учитељског позива, и на владање којим ће се *клонити свега онога, што се не би слагало с позивом неговим*.“ Служба

¹⁾ Ова су правила прописана још 4. марта 1881, дакле скоро две године *пре* закона, и по њима су до сад полагали сви они, који нису имали редовну спрему. Но како је данас престала потреба за ове с „*нередовном спремом*“, то би и ова правила у интересу школе ваљало укинути.

²⁾ Ова правила изишла су 20. октобра 1883 дакле *после* Закона о основним школама, али и њих би требало укинути, пошто има довољно кандидата учитељских из учитељске а још више из В. Ж. Школе, с редовном спремом.

се не сме напустити у свако доба. Кад се разболи учитељ, по варошима заступају га остали, а на селу, где је он један, одређује му се *заступник*. Кривике учитељске извиђају се редовним путем или, ако су чисто школске природе, онда преко одбора. Казне су: опомена; укор; губитак плате од 5 дана до 3 месеца; премештај без права на селидбене трошкове; отпуст без губитка стечених права, и отпуст с губитком неких или свих стечених права. Прве две казне изриче и школски одбор, а све министар просвете, и то: за „немарно вршење своје дужности у школи и цркви, за непослушност властима, за злоупотребу у служби, за невршење закона и прописа, за пијанство и иначе неуредан живот итд.“ Премештаји могу бити: по молби, по потреби службе, и по жељи које општине. У оба ова последња случаја учитељ добива *поштину*, и то, у првом од државе, а у другом од дотичне општине.

Сви учитељи једнога места чине *веће*. Њему је дужност, да се стара „о настави и дисциплини ученика.“

Где је у месту више учитеља, један се поставља за *управитеља*. Његова је дужност: да води непосредни (најближи) надзор; да пази на ред; да се брине о замени; да сазива веће и извршује одлуке његове; да чува књижницу и архиву; да води преписку са свима властима; да о свему извештава министарство и подноси редовно месечне извештаје.

Пети и последњи одељак је о „*надзору*.“ Он је *општи*, „ради поуке и реда,“ у току године, и *пољски*, „ради оцене успеха учитељског,“ на крају године. Први се врши преко управитеља школских, преко директора и професора учитељских или средњих школа и школских одбора. Други се врши „преко лица из просветне струке у опште, а нарочито преко професора учитељских или средњих школа. Њих предлаже Просветни Савет а одређује министар. Један надзорник не може бити две године узастопце у једном округу. На испиту треба да буду и чланови Школскога Одбора, или барем двојица. Они се потписују у протокол. Оцену изриче сам надзорник, узимајући у обзир и олакшице и отежице. По свршетку подноси извештај о свему. Он прегледа и рад школскога одбора и наређује шта треба да се уради.

У последњем (80) члану су „*прелазна наређења*,“ у којима прва тачка наређује како ће се поступно изводити *обавезна настава*, друга, да се уписује само онолико деце колико у коју школу може стати без опасности за здравље, док се не подигну нове пространије зграде, трећа, да се учитељице, које се затеку у III и IV разреду мушке

школе, поступно преведу у женске или у I и II разред мушке, а четврта одређује који се досадашњи закони и одредбе овим законом *укидају*, а који не.

Ето, то је закон по којем се данас основне школе управљају. Можда он има и непотпуности, празнина и мана; али наше није овде да њих износимо, но само да се упознамо с оним што и како постоји. Будућност има времена за напредак.

IX

Друге важније уредбе

Закон о основним школама је само бледо обеље онога што је *најглавније* у уређењу ових школа. Поред њега постоји још безбројно много разних уредаба и прописа, који се садрже у разним другим законима, правилима, расписима и наредбама. Немогуће је и дуго је све ово ређати, и ако у томе лежи драгоценост грађа не само за познавање наших основних школа данас но и за историју њиховога развитка. А ово није ни потребно. Свака школа мора и треба да има „*Просветни Зборник*,“ у којему су све уредбе и сви закони о свима школама у краљевини, и млади учитељи не треба да пропусте да не прочитају барем све оно што се тиче основних школа. Ту ће наћи пуно напомена, како да се нађу и како да поступе у многим приликама живота школскога.

Но при свем том неке најважније морамо споменути, те да их приправници учитељски знају и и пре ступања у учитељску службу.

Да споменемо прво закон о *платама* и *пенсијама* учитељским.

Закон о платама (од 31. марта 1881.) уредио је плате тако, да учитељи почињу са 800 динара, а за тим после сваких 4 или 5 година добивају *повишицу*. Прве три године повишице су по 250 а последње три по 300 динара годишње. После четири године добива повишицу учитељ „кад му белешке о успеху изнесу у општем резултату најмање 4, ако за то време никад није добио слабу или рђаву оцену;“ а после опет, „кад му општи резултат бележака кроз 4 године не изнесе 4 али коме тај општи резултат кроз пет година изнесе најмање 3½, а кроз то време није никад добио слабу или рђаву оцену.“ Још закон даје право на додатак од 250 до 500 динара у местима, која се сматрају као „тежа“ и „важнија.“ Поред ове редовне плате учитељ, као што смо видели, има још од општине стан, огрев и дан орања, или, за све ово, сразмерну накнаду у новцу. Учитељице имају плату као и учитељи. Ако су учитељ и учитељица муж и жена, стан или накнаду за то добива само

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

једно. На случај смрти, учитељева породица до- бива једномесечну („посмртну“) плату покојни- кову „за укупне трошкове.“

До поменутога закона о основним школама учи- тељи нису њмали никакве *пенције*, него су добивали само нешто на име „издржавања.“ Овај је закон и то обухватио и он вели (чл. 45): „Учитељи који наврше десет година службе, имају право на издр- жавање на случај старости, душевних и телесних слабости или наступиде неспособности. Ономе који је навршио десет година службе, ово право доноси 40 процента његове систематичне плате; а свака даља година службе доноси право на 2,⁴ тако да онај који наврши 35 година учителовања, добије као издржање целу систематичну плату.“

Још су у беднијем стању биле породице учи- тељеве и сирочад њихова у случају смрти учите- љеве. Оне су остајале без игде ичега.

Године 1877. 29. јуна, умре *Јован Гавриловић*, државни саветник и бивши намесник, и, пошто није имао своје деце, он све своје имање, у 250.000 ди- нара, остави на *издржавање учитељске сирочади*. Од тога завештања, од улога учитељских и још од других неких извора „Закон о пензији учитељских удовица и њихове сирочади“ од 20. априла 1885. године оснује фонд, из којег данас и учитељске породице имају издржање, ако им хранитељ умре. Овај фонд износи данас *преко милијун* динара. Члан 6. овога закона каже: „Ако је умрли улага- лац мање од десет година улагао, пензија ће из- носити 30% последње плате, на коју је он улагао. Са сваком годином преко 10 расте пензија са 1 од сто. Али пензија не може бити мања од 300 ни већа од 1.346,⁵⁰ динара годишње.“ Толико о пен- сијама.

Видели смо, да по чл. 68. Закона о основним школама, учитељ, кад се премешта по потреби службе, има право на *накнаду сеобних трошкова*. На то је одређено (расписом од 26. септ. 1893.) „на име *дневнице* и *попутнице* 1,⁶⁸ динара на дан и 2,⁵² динара на сахат.“

Од осталих уредаба да споменемо на првом месту *наставни план* и *програме*. Који се наставни предмети уче у основној школи у опште, а који у појединим разредима, то је приправницима позпато. Наставни план одређује не само то, него и са ко- лико се часова предаје који предмет у свакоме разреду. Овим се обележи и *важност* појединих предмета. При распоређивању часова на недељне *дане* гледа се, да ти часови дођу у најзгодније *време* и у извесном *размаку*. У пракси, према вре- мену и приликама, може бити није могућно одр-

жати тачно овај *распоред*, али се барем томе треба приближавати.

Према овоме плану одређују се и прописују наставни *програми*. Они одређују *шта* ће се и *ко- лико* ће се из појединих предмета предавати. Да- нашњи наставни програми не одговарају у свему педагошким захтевима. Они су, прво још доста *ош- ирни* и преоптерећују децу умно, а то иде на штету не само здравља, но понајвише на штету по- јединих вештина и општега васпитања. Друго, они су много *неодређени*. Отуда један исти материјал неки наставници узимају у много ужем а неки у много ширем *обиму*. Особито у овоме греше млађи учитељи, који још не умеју да одмере *време*. Овоме извесно доприноси много и сама данашња ревизија, где поједини стручњаци траже више из своје струке и по њој цене учитеља.

Ако млади учитељи дођу у *нову* школу, још без намештаја, или буду срећни, да се за време њи- хова учитељевања подигне где нова, они ту имају драгоцене прилике, да знањем својим и саветом послуже корисно и школи и општој народној ствари. За то треба добро да проуче *Правила о грађењу школа и намештају школском*.¹⁾ Зграде не морају бити скупоцене; али могу бити простране, видне и здраве. Од намештаја најважније су *клупе*. Пра- вила су обухватила и њих, али се она у овоме ретко где врше како ваља. Столари који су гра- дили клупе, нису разумевали прописа, него су их често правили по староме. Зато је доцније и изишло накнадно наређење, да се клупе смеју правити само по пропису; а за олакшицу и разумевање дотичним столарима израђене су у Државној Штам- парији *слике* или нацрти тих нових клупа и могу се добити по динар комад.²⁾

¹⁾ Ова су правила изишла 18. Марта 1881. г. дакле пре Закона о основним школама. (В. „Просв. Зборник“ I стр. 539—550). По њима је било доста тешко подизати нове зграде, па и данас иде одвећ своро са прављењем самих планова. И то је један узрок зашто се споро подижу нове зграде школске и по варошима а камо ли по селима. Зато се и дизао глас противу њих и тражило се, да се измене, те да се могу подизати и простије и јевтиније зграде а да хигијенски и пе- дагошки захтеви опет буду задовољени.

При свем том, млади учитељи наћи ће у њима лепе поуке за себе, па ће онда лако умети да одаберу што је за које прилике.

²⁾ И ако би се што шта имало замерити и овим пра- вилима, опет су она велика добит и добар упут за сва она места, где су до сад постојале оне препотонске клупе, које су дохватале од зида до зида и иза којих су деца нижих разреда вирела као миши, а које треба што пре избацити из наших школа. Само бисмо желели, да се у њима измени барем ова ситница: да наслони не буду посебни, за свако дете, него општи. Јер од 10 клупа у нас једва да нађете једну, да у њој седи онолико ђака за колико је прављена,

Где су општине имућније, ту се поред зграда школских могу подићи и *сираве за гимнастичка вежбања*. И ово не мора бити скупоцено, али може бити јако и угодно.

Од осталих наредаба да споменемо још ове: о поступању при случајевима кад се у школи појави кака редња, о матерњем језику у крајевима где се не говори чисто, о неодобренним књигама, о монополисаној хартији, о приватним ученицима и држању *Просветнога Гласника*.

Кад се у којој школи појави шуга, богиње, гушобоља или друга која прилеплива и заразна болест, онда учитељу предстоји озбиљна брига, да болесно дете или болесну децу одвоји од здраве и одмах се постара о лечењу њихову и да се зараза не шири даље. За то је најбоље, да зовне лекара, ако га има близу. Ако нема лекара, или је он одвећ далеко, учитељ (управитељ), у споразуму са школским одбором, одвоји болесне ученике и пошаље кући на лечење, а школа и ствари се колико могу очисте и дезинфикују.¹⁾ Школску зграду би ваљало одмах окречити и споља и изнутра, под (патосе) свуда полити вредим цеђем, ствари све изнети на поље и опрати, и колико је могућно очистити и само двориште. А кад дође лекар, он ће наредити шта још треба радити.

Чистим српским језиком у нас не говоре само источни и јужни крајеви. У источним крајевима има и нарочитих приправних разреда, где деца најпре уче говор. У оваким школама увек ће бити тешко са књижевним српским језиком. Зато баш на наставницима и лежи већа брига да на ово обрате пажњу, јер је ово и у нашем општем националном интересу.

Наше су школе државне, те по томе држава о њима води сву бригу. Држава прописује и књиге ручне за децу, израђује прописе, цртанке и друге формуларе (протоколе, прозивнице, дневнике итд.)

колико има седишта, него макар један више. А овај један учини, да *ниједан нема наслона!* Сем тога, ако се ученик најмање помакне десно или лево, па се наслони, он осакати леђа. —

¹⁾ Ако би зараза била у већој мери, те да се с тога и школа мора распусти, онда би можда много боље било (по сељима) здраву децу распусти, а *болесну задржати у школи на лечењу*. Овако би много лакше било лекару да долази да их лечи, него да их тражи по селу; учитељ би се више умео и могао наћи при лечењу него прости родитељи, и, на посетку, болесна деца не би ишла у родитељске куће те тамо код и онако простога света ширила заразу и даље, него би се тако *издвојила*, као у некој болници. Ово би било мало потезе за учитеља, олобито ако он има деце; али има начина и он да сачува своју децу и бедницима учини највеће добро.

за које су пре приватни продавци односили толики новац. Она има на то и право и дужност. Али зато и радници школски треба у овоме да јој помогну, те да се то и врши. Добит њена на овоме, то је добит наша општа. Држава ће те дохотке одовуда употребити на друго што, или на поправку и усавршавање самога овога.¹⁾ Зато је и прописано, да се у школи смеју употребљавати само оне књиге и хартије, које су државна издања или су од државе препоручена. И учитељи треба у овоме да потпомажу државу. Ако што не ваља, има начина или путева да се то поправи. А дотде ваља имати стрпљења и недостатке, по могућству, исправљати.

Пре двадесет и неколико година, до 1874. беше у нас готово по свима школама поред редовних и нередовних ђака, названих „приватисте“. То беху махом малолетна деца још недорасла за школу, која се у оскудици забавишта даваху у редовну основну школу за нешто мало награде учитељу. Исто тако многи и од редовних ученика долажаху у њихов ред. То беху обично слабији ученици а из имућнијих кућа. Из почетка родитељи њихови жељаху, да им учитаљ мало више „помогне“, да мало више „припази“ на њих. За то му и даваху по нешто за ово. Али доцније ово се изметну у право школско зло. Ови дивљи потискоше оне питоме. Они нередовни потискоше оне редовне. Учитељи обраћаху пажњу на ове, „који им плаћају“, и вољаху да њих буде више. Зато оне који не плаћаху оцењиваху строже него „приватисте“, само да би и ови прешли у коло њихово. Овим се чињаше очита неправда. Зато се и диже повика, и 13. Септембра 1874. године изиђе распис, који све ово *забрани*. — И данас нема никакве разлике међу ђацима. Сви су они једнаки и учитељ на све подједнако мора да обраћа пажњу. Ако има слабијих ученика, он их може задржати после часова, да им мало *помогне*, али никако за какву особиту награду. Њему је то дужност, и он ће тек тиме доказати да је потпуно схвата и врши како ваља. Само у ванредним случајевима учитељ би могао да се прими „привата“, и то тако, да он иде ђачкој кући. Али онда тај ученик не мора да иде у школу. Закон му одобрава, да може учити и код куће, само после мора полагати испит и платити за њ.

На посетку, да споменемо, да постоји наређење, да је свака основна школа дужна држати

¹⁾ На пример, држава је некад од прихода на књижицама за основне школе штампала и веће књиге за средње и све научне за В. Школу и давала их по тако малој цени, да је и најсиромашнији ђак могао да их набави. (нпр. Речник је онда био 10 гроша, а сад је 10 динара!).

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

службени лист министарства просвете и црквених послова *Просветни Гласник*. И ова је наредба сасвим оправдана. Учитељ је на селу осамљен а његово стање у опште и не допушта да се он претплаћује на све листове и набавља све књиге, које би биле потребне за његово самообразовање и даље усавршавање у послу васпитноме. Зато у овоме ваља да им помогну и школске општине, школски одбори, набављајући за своју школу, за књижницу њену све боље књиге и, од листова барем службени лист министарски, у којему су све наредбе, уредбе, закони и расписи министарски, по којима живе и морају да се управљају све школе.

Ј. Мнодраговић.

СЛИЧНА ПРАВИЛА ЗА МНОЖЕЊЕ И ДЕЉЕЊЕ РАЗЛОМАКА

од проф. Хофмана

У 24. свесца листа „Lehrproben“ приказана је расправа проф. Изенкраха под насловом: „Die Möglichkeit gleichförmig gebildeter Stufenregeln über Summen und Differenzen.“ Читајући овај рад, поникло је у мени питање, да ли би сличан склоп био могућан и у елементарној настави рачунице. Држим, да би се овде стварање сличних правила за множење и дељење разломака могло извести. Слично оном, што писац поменутог чланка ради, мислим и ја, да би се ово могло извршити у другом разреду на часовима понављања. Разуме се, да ће с погледом на нижи ступањ рад и по садржини и по обиму бити много простији, и да ће се моћи извести за један час. Немам намеру да се правила у облику, у ком ћу их извести, запамте, јер за практично рачунање, које игра важну улогу у овом разреду, не би овај облик био подесан. Ово развијање нека послужи на то, да се већ изучена правила нанављањем учврсте и да ученик још дубље и боље схвати поједине операције.

Најзгодније ће бити, кад се пође од сабирања и одузимања разломака, јер за ове се не налази сличност правила у обичном излагању. — Рад ће тећи од прилике овим редом:

Н. Како се сабирају два разломка?

Уч. Два разломка сабирамо, кад се доведу на заједничког именитеља.

Н. Како се одузима разломак од разломка?

У. Разломак одузимамо од разломка, кад их доведемо на заједничког именитеља, па разлику бројитеља поделимо заједничким именитељем.

Н. Чиме се разликују ова два правила?

У. Речима збир и разлика.

Н. Дакле у првом случају кад се разломци сабирају, бројитељи се сабирају, а у другом случају се одузимају. Какве су дакле операције сабирање и одузимање, кад их упоредимо?

У. То су супротне операције.

Н. Ово да су оне потпуно супротне, изражено је у сада исказаним правилима, али на који начин?

У. Начин израчунавања код ових супротних операција сасвим је исти, само се у једном случају сабира, а у другом одузима. Правила се разликују само у речима сабирати и одузмати (односно збир и разлика), у осталом гласе потпуно једнако.

Н. Које две операције познајемо још?

У. Множење и дељење.

Н. У каквом односу стоје оне?

У. И оне су супротне.

Н. Ако је то истина, шта се онда може казати о правилима за множење и дељење?

У. Она би морала бити истоветна и разликовати се само у речима множити и делити (односно производ и количник).

Н. Сем тога још једном речцом?

У. *Са* и *кроз*, јер се каже „помножити са“ и „поделити кроз“¹⁾

Н. То је разлика, коју треба примити, јер се језик не може мењати.

Сада ћемо испитати, да ли се правила о множењу и дељењу подударају, не узимајући у обзир поменуте разлике. И ако се не подударају, да покажемо, може ли се извести подударање. Како беше прво правило о множењу разломака?

У. Разломак се множи целим бројем или цео број разломком, кад бројитеља множимо. (Сувишно је додавање, да се именитељ задржи).

Н. Како беше прво правило при дељењу?

У. Разломак се дели целим бројем, кад се или бројитељ подели или именитељ помножи.

Н. Да ли се ово правило подудара са правилом о множењу?

У. Не, одговара само првом делу оног правила.

Н. Према томе, да ли оно беше у ствари само једно правило?

У. Не, овде су два правила спојена у једно.

Н. За то ћемо оба правила раставити, како ће онда да гласе?

У. 1) Разломак се множи целим бројем, кад се бројитељ помножи.

¹⁾ И ако се ово одмах не нађе, неће шкодити, јер се разлика показује доцније. Свакако не сме се допустити заљубав истоветности израз „поделити са“.

2) Цео број множи се разломком, кад се бројитељ помножи.

Н. Сада ћемо ово прво правило упоредити са првим правилом о дељењу. Ја ћу писати једно испод другог. Дијетуј ми!

- У. 1. Разломак се множи целим бројем, кад се
 - 2. Разломак се дели целим бројем, кад се
- { бројитељ помножи
{ бројитељ подели или именитељ помножи.

Н. Да ли се сада подударају оба правила?

У. Да, изизумајући последњи део, који не долази код множитеља.

Н. Кад бисмо га хтели допунити, што бих морао дописати?

У. Или именитељ поделити.

Н. Јели то тачно?

У. Јесте. (Ако не бисмо добили одговор, онда учитељ треба да наведе један пример).

Н. Кажи ми један пример, где се именитељ дели.

У. $\frac{3}{8} \cdot 2 = \frac{3 \cdot 2}{8} = \frac{3}{4}$. Овде је требало разломак помножити са 2, међутим је именитељ подељен кроз 2.

Н. Ми смо могли и размишљањем објаснити, да се дељењем именитеља може разломак помножити.

У. У колико је мањи именитељ, у толико је већа вредност разломкова.

Н. У ком случају могу именитеља поделити?

У. Кад се у њему цео број садржи без остатка.

Н. Да ли је било слично ограничење код дељења, дакле код другог правила.

У. Јесте и овде се мора цео број налазити у бројитељу без остатка, кад се бројитељ дели.

Н. То ћемо ставити као напомену под правила. (То се и уради). У осталом правила се подударају изизумајући два израза, који су то?

У. Изизумајући изразе „помножити са“ и делити кроз“.

Н. Сада ћемо испитати и друга правила. Како беше друго правило за дељење?

У. Цео број дели се разломком, кад се са реципрочном вредношћу разломковом помножи.

Н. А одговарајуће правило за множење?

У. Цео број множи се разломком кад се бројитељ помножи.

Н. Ова два правила не подударају се баш никако. Да испитамо за што. Шта треба урадити у примеру $\frac{3}{5} \cdot 2$

У. Цео број треба помножити разломком.

Н. Које је множење? У. 3.

Н. Које је множење? У. $\frac{2}{5}$

Н. Који се број зове множеник, а који множитељ? У. Број, који треба помножити, јесте множеник, а број, са којом се множи, зове се множитељ.

Н. Дакле још једном. Шта има овде да се множи? У. Број 3.

Н. Чиме.

У. Са $\frac{2}{5}$.

Н. Како гласи правило?

У. Цео број множи се разломком, кад се бројитељ помножи.

Н. Шта има овде да се помножи?

У. Бројитељ разломков.

Н. Дакле, шта се не множи?

Н. Не множи се цео број.

Н. Дакле правило није тачно. Оно нам не казује, како се цео број множи разломком, већ оно каже само: У место да се множи цео број разломком, може се и разломак помножити са целим бројем (јер то се и ради, пошто бројитеља множимо). Према томе какво је правило овде исказано о реду чинитеља?

У. Ред чинитеља је произвољан.

Н. Ми можемо дакле мењати ред чинитељима, кад се тиче чега?

У. Кад се ради о израчунавању.

Н. Али овде хоћемо да упоређујемо множење и дељење, и онда не смемо мењати места множенику и множитељу, а зашто не?

У. Јер се дељенику и делитељу не смеју мењати места.

Н. Према томе и не можемо употребити правило, јер то није правило, које би нам казивало, како се цео број множи разломком. Такво правило треба најпре створити. Шта бива са бројем 3, кад се помножи са $\frac{2}{5}$? У место да се од једном множи

са $\frac{2}{5}$ шта се може учинити?

У. Најпре помножимо са 2 а затим делимо са 5.

Н. Кад се изразимо у опште и кажемо место 2 и 5, бројитељ и множитељ, како ће онда гласити правило, које хоћемо да имамо?

У. Цео број множи се разломком, кад са бројитељем помножимо а именитељем поделимо. (То се напише).

Н. Испод тога напиши сада правило, како би морало гласити за дељење.

У. Цео број дели се разломком, кад се бројитељем подели а са именитељењ помножи.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Н. Је ли то правило тачно?

У. Јесте. (Ако се не добије одговор, онда треба испитати на правилу).

Н. А како је гласило наше правило?

У. Ако са реципрчном вредношћу помножимо, па смо у ствари делили бројитељем а множили именитељем.

Н. Дакле правило је тачно. Множење са реципрчном вредношћу је само краћи рецепт, који се лакше запамти, и који садржи оно исто, што и правило, које смо исписали.

Према томе и овде смо постигли потпуно подударање. Сада долази још и треће правило. Како гласи оно за дељење?

У. Разломак се дели разломком, кад се помножи са реципрчном вредношћу делитељем.

Н. Са којим правилом слаже се ово правило?

У. Са другим: Цео број дели се разломком...

Н. Ми ћемо доћи брже к циљу, кад и трећем правилу дамо облик, који смо дали другом правилу, које је овде исписано. Како ће онда гласити треће правило?

У. Разломак се дели разломком, кад се подели бројитељем делитељем а помножи са његовим именитељем.

Н. Ово правило мора бити тачно, јер је и друго правило о дељењу тачно, и као што од пре знамо, треће гласи као и друго. Како би према томе морало гласити треће правило при множењу?

У. Разломак се множи разломком, кад се са бројитељем множитељем помножи, а именитељем његовим подели.

Н. Како гласи наше обично правило?

У. Два разломка помножимо, кад се помножи бројитељ са бројитељем, а именитељ са именитељем (па се први производ подели са другим).

Н. Хајде да испитамо, да ли је то можда исто оно, што и на табли пише. Кад хоћу да помножим два разломка, које је онда множењем?

У. Први разломак.

Н. Дакле њега треба помножити, т. ј. с њим треба нешто урадити. Казује ли ми обично правило, шта са множењем ваља урадити?

У. Не, оно казује само што треба урадити са бројитељем и именитељем оба разломка.

Н. Према томе обично правило је само практично, и оно не казује, шта ће бити са разломком. А шта ће бити са првим разломком, кад бројитеље помножимо?

У. Разломак ће бити помножен са бројитељем множитељем.

Н. А шта ће бити са множењем, кад се именитељи помноже?

У. Разломак биће подељен именитељем другог разломка.

Н. Разуме се, јер како се дели разломак целим бројем?

У. Помножи се именитељ.

Н. А шта је овде цео број?

У. Именитељ другог разломка.

Н. Па пошто се множе и бројитељи и именитељи, што бива онда са првим разломком?

У. Он се множи са бројитељем множитељем, па се затим подели са именитељем истог множитеља.

Н. Па то је баш исто оно, што на табли пише. Дакле и овде је потпуно подударање изузимајући неке изразе. Које?

У. У место „помножено са“ стоји „подељено са“ и место множитељ стоји делитељ.

Н. Разуме се по себи, да оба последња пара правила, пошто једнако гласе, можемо стопити у једно, као што је раније учињено при дељењу. Кад на другом месту стоји разломак, на шта се онда не треба освртати?

У. Да ли на првом месту стоји разломак или цео број.

Н. О томе дакле не треба говорити. Како ће онда гласити правила?

У. 1). Множи се са разломком, кад се са

2). Дели се са разломком, кад се са бројитељем помножи а са именитељем подели.

бројитељем подели а са именитељем помножи.

Н. За дељење смо већ раније скупили правила, а зашто то писмо могли учинити при множењу?

У. Јер нису једнако гласила.

Н. Ми их онда писмо могли подједнако исказати, зашто не?

У. Зато, јер се у правилу: разломак пута разломак у новом облику дели разломак, а то онда још нисмо могли.

Н. Нови облик не би ни онда био целисходан, јер рецепт „бројитељ пута бројитељ и именитељ пута именитељ“ много је простији и лакше га је памтити. Али овде га нисмо могли применити, јер смо хтели упоређивати множење са дељењем. — На колико смо парова сведи сада правила о множењу и дељењу разломака?

У. На два пара

Н. Сада ћемо да упоредимо та два пара, па ћемо видети, да су слични, нарочито у последњем ставу. Али не сме се превидети једна мала разлика, која се односи на две речи.

У. У првом пару стоји *или* онде, где у другом стоји *а*.

Н. Има још једна мања разлика.

У. У другом пару стаје у последњем ставу речи *са*, којих у првом пару нема.

Н. То није велика разлика, и постала је само због тога, што смо у првом пару изоставили сувишне речи „са целим бројем.“ Погледајмо чиме се разликују први ставови код оба пара правила.

У. У првом случају множи се разломак (одн. дели) а у другом случају множи се разломком (одн. дели).

Н. Да смо само та два случаја добили, потпуно је оправдано. Са колико количина рачунамо увек при множењу и дељењу?

У. Са две, код множења са множеником и множителем, код дељења са дељеником и делитељем.

Н. Дакле код ових операција долазе две количине, једна, која се оперише, (*operandus*) а друга, која операцију врши (*operator*). Пошто је говор о операцији разломака, то морамо посматрати разломак у обема улогама, које може играти у операцијама. У којим улогама?

У. У улогама операнда и оператора.

Н. У каквој улози долази он у првом пару правила?

У. Као операнд.

Н. Онда не сме ни један разломак доћи као оператор, јер у тој улози не познајемо још разломак. Због тога се мора додати „са целим бројем“ Ако је напротив разломак оператор, као што је то у другом пару правила, онда је сасвим исто, да ли се оперише цео број или разломак, јер сад познајемо разломак у улози операнда. Због тога смо могли оба правила скупити. Сад ће нам бити јаснији и значај речи *и* и *или*. Из којих се делова састоји разломак?

У. Он се састоји из именитеља и бројитеља.

Н. Кад се врши операција на разломку, као у првом пару правила, онда реч *или* казује, да се то може учинити на два начина. Која?

У. Оперише се или бројитељ или именитељ.

Н. Ако пак разломак врши операцију, онда реч *и* исказује, да оба његова дела т.ј. бројитељ и именитељ имају да изврше операцију.

Сад бисмо могли покушати, да извршимо подударење и код децималних разломака, јер и овде су правила за множење и дељење различита. Нпр. Како се множе два децимална разломка?

У. Множи се као и код целих бројева па се у производу с десна у лево одсече онолико децимала, колико их има у чинитељима.

Н. Како се деле два децимална разломка?

У. Децимална запета помакне се у дељенику

и делитељу у десно за онолико места, колико у делитељу има децималних места.

Н. Дакле ово правило гласи сасвим другачије. И овде нам не би ни пошло за руком, да извршимо подударење, и морамо се запитати, зашто не. Ето видите, и ова су правила само практична, а не казују нам како се у ствари врше операције. Јер кад ја множим, као да овде стоје цели бројеви, који сам онда део децималних разломака у ствари помножио?

У. Бројитеље децималних разломака.

Н. И кад се у производу одсече онолико децимала, колико их чинитељи имају, какву смо онда операцију извршили?

У. Онда смо производ бројитеља поделили са производом именитеља.

Н. Ако дакле ствар тачно испитамо, до каквог правила долазимо?

У. До правила за обичне разломке.

Н. Чиме се разликују децимални разломци од обичних?

У. Код децималних разломака су именитељи само потенције од 10.

Н. Према томе, децимални разломци су само особена врста обичних разломака, и за њих смо увели лакши начин бележења. Како се пишу обично децимални разломци?

У. Пише се само бројитељ, именитељ се познаје по броју децималних места.

Н. Правила за множење и дељење децималних разломака важе само за овај особени начин писања. Код правила за обичне разломке, није ништа утврђено у погледу писања. Било, да је бројитељ био испод црте или над цртом, правила су остала у снази. Пошто су правила за децималне разломке везана само за начин писања, онда не можемо очекивати подударења при супротним операцијама.

Склоп правила.

- I { Разломак се множи са целим бројем, кад се
Разломак се дели са целим бројем, кад се
[бројитељ помножи *или* именитељ подели.¹⁾
бројитељ подели¹⁾, *или* именитељ помножи.
- II_a { Цео број множи се са разломком, кад се са
Цео број дели се са разломком, кад се са
[бројитељем помножи *и* са именитељем подели.
бројитељем подели *и* са именитељем помножи.
- II_б { Разломак се множи са разломком кад се са
Разломак се дели са разломком, кад се са

¹⁾ ако је дељиво без остатка.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

- бројитељем множитељевим помножи и са именитељем подели.
 - бројитељем делитељивим подели и са именитељем помножи.
- II {
- Са разломком се множи, кад се са
 - Са разломком се дели, кад се са
- бројитељем помножи и са именитељем подели.
 - бројитељем подели и са именитељем помножи.

В. Зд.

О ПОЛИТИЧКОМ ОБРАЗОВАЊУ

од Адолфа Ејснера бивш. професора римског права на Бечком универзитету

ПРЕВЕО

Др. Максим Арер.

(СВРШЕТАК)

Ту је сад тачка, где морам озбиљно затражити да моји слушаоци буду благи и предусретиви према одговору, који имам дати и оснажити по најбољем убеђењу.

Наше доба, тако гласи тај одговор, пада у столеће у коме цвета природњачко образовање, у коме је јако опало естетичко, али у коме је веома слабо и заостало политичко образовање.

Први део тога тврђења не потребује никаквога доказа, други лежи ван обима ових наших посматрања, а за трећи дугујем доказ у толико више, у колико је осетнији изговорени укор нашем гордом столећу. Али разуме се, да ни једно време не познаје своју образину док не протече, а после 200 година указао би олако понеки дечак из свога учбеника културне историје на мане, које ми данас тешко и нерадо опажамо. Свуда је теже открити мане, а нарочито кад су привидно покривене сјајним особинама, као што је и код нас случај са недовољним политичким образовањем, на супрот сјајном и обилном природњачком образовању. Овим последњим, тако ја тврдим, дух је данашњег европског друштва (бар континенталног) тако једнострано испуњен и заузет, да је као последица тога наступио осетан застој у развиту политичкога духа, у великим круговима и потпуна политичка необразованост. Једностраност у начину мишљења по обрасцима природних наука чини образину 19. столећа.

Ко за ово хтедне манути главом, тај нека баца један слободан и без предрасуда поглед у веће и мање кругове нашега друштва, све донде, докле оно може претендовати на ма какво образовање. Ту имамо прво као најшири круг велику публику

тако званог популарних предавања у свима великим варошима. Она се већином састоји из слојева, који чине т. зв. образовани средњи staleж; колико је његово интересовање и образовање једнострано, то показује програм предавања, која се готово искључиво посећавају. Увек су предмети егзактног природњачког истраживања, чија се излагања, истина не свакад пуним разумевањем, али увек са поштовањем и дивљењем примају, док међутим за факта и везе политичкога света само мало интереса има у тим круговима, а за предавања о таквим предметима и нема публике. Домаћица из грађанског staleжа и спектрална анализа — заиста карактеристични знак нашега доба и проблем за будућег писца културне историје! Проблем за то, што је аргумент бесмислено, да се нађе живо интересовање за једну природну појаву, која се без математичке спреме не може разумети, тамо, где би се пре могло ишчекивати такво интересовање за научно објашњење узрока и дејства царине на кафу. Али баш на против усљед једностраног правца, који је духовима овладао, тај се дух тамо диви узвишености једног великог закона и опија оштроумношћу његовог проналазача, док међутим овде где да само бедно дело човека, невешто ситничарење поштованих законодаваца од данас на сутра, ствар једну, која је произвољна, која би могла бити и друкчија или са свим и не бити, која према томе не може запрејати чувство филистра, што је жељан сазнања вечних истина, дошао да се образује. Решење привидне бесмислености лежи просто у томе, што смо сви ми, много више но што то слутимо, продукти нашега времена; реч: „ти мислиш да крећеш, а оно те креће“ важи и у метежу мисаоног света: само по где где издигну се појединци над њим, а велика маса полако се у напред ваља у овладалим преставама, осећајима и интересима свога доба. —

Али попнимо се за један ступањ више, у широки слој т. зв. „интелигенције“, ка великој гомили људи, који су за свој позив образовани и спремни, као што су правници, лекари, техвичари итд. и који су, силом свога бројног стања и распрострањености, и силом ауторитета, који на далеко уживају усљед њихног положаја и спреме у њихном позиву, пре свега меродавни за садржину јавнога мњења и јавне образованости. Овде налазимо у великом размеру — само о њему, разуме се, може бити говора — на први мах пријатну појаву, да је природњачко образовање достигло меру као никада у прошлим столећима; поглед у природне законе и њихна дејства, највеће поштовање према раду за њихна истра-

живања и практичну примену, презирање сваке празноверице која би почivala на непознавању тих закона, све то праћено основаном гордошћу услед техничких тековина новoga доба. Али се одмах уз такво образовање јављају погледи, које смо морали горе истакнути као знаке политичке необразованости. Мислим пре свега на ону идеју, која се баш у просвећеним главама тих т. зв. „позитивних природа“ јавља, да је наше доба врхунац и круна историје света, доба према коме сва прошла, а нарочито „мрачно“ старо доба, и „црни“ средњи век, смеју важити само као ранији ступњи ако не и као доба заблуде, које су им морали претходити. У једностраној заслепљености својој, они гледају мерило културне висине једино у обиму људске власти над т. зв. природним силама. Разуме се да је при томе никако несме из вида изгубити да је то доба паре и електрицитета, ма да се (узгред нека буде речено) његове заслуге јако прецењују на рачун старогa доба; јер жељезница и телеграф истина су лепе ствари, али су прастари проналасци кола и слова већа дела људскога ума. Али зар је вредност нашега живота једино одређена нашом силом над природом? Тешко и нелагодно мора да је, у мислима одклонити из нашега угоднога живота све оно, што од толиких столећа имамо да захвалимо напретцима, стеченим услед савлађивања природе; ми би се вратили на животни ступањ каквог исландског риболовног села. Али која се провалија тек отвара оку, ако хтеднемо покушати, да и за један тренутак замислимо, да не постоје творевине нашег политичког инстинкта, оно дакле, што смо од незапамћених времена у правним и социјалним уставима сами подигли или наследили, оно чиме се савлађујемо и не прикупљамо природне силе, него нас саме! Какво стање! Ван погодаба живота, којим би било вредно живети, без свега оног невидљивог моралног прибора, без кога по Хавсовој (Hobbes) краткој али здравој изреци наш би живот био „усамљен, животињски, прљав и кратак“ — и то крај свију техничких проналазака, ако би такви онда у опште могући били.

Онај, који је једнострано образован у духу природњачком, неприступачан је таквим посматрањима. Њему су потенце морално-политичког света више или мање произвољно постављене уредбе, које се могу од случаја на случај подесно дотеривати, и које се могу и треба рационално „направити“; правна наука му је индентична са науком многих променљивих, дакле случајних параграфа, а политика вештина, помоћу које се за смишљене социјалне функције справљају апсолутно правилне машине. Видите га да се подругљиво подсмева новом

пројекту за *perpetuum mobile*, али озбиљно претреса озбиљни систем, који би био „већ сам по себи правилан“, исто тако „најбољи“ устав; он подозрева подмукле намере код власника, кад ови, уступајући политичким неизоставностима, не успостављају „једино правилна“, јер „природна стања“; он је потпуно слеп према политичким силама без материјалних подлога: да најимпозантнија политичка сила у Европи, римска црква, може постојати без војске и државним се наредбама не може скршити, то остаје за њега загонетка. Од свога посланика он тражи да „изврши програм“ до граница физичке могућности (исто онако, као што тражи од свога предузимача да му сазида зграду по уговореном плану;) политичке могућности он не познаје; и ако и опет једном приликом није урађено оно, што би „једино правилно било, онда је неуспех, нема сумње, проузрокован или услед неразума или зле воље.

Оставићу на страву, колико од разлога важи за просечнога човека из друштвеног staleжа, о коме је реч; ако само и по нешто од реченога важи, онда већ рђаво стоји са политичким образовањем тога друштва.

Али јесу ли врхови научнога света и духови што по њима ходе, јесу ли те вође остале поштеђене од опасне једностраности, која би хтела да појми човечански — социјалне феномене помоћу категорија једног механистичког погледа на свет? Никако. Будући писац културне историје имаће да прибележи, како је готово у свима гранама душевних наука овладаола неприродна инвазија из природних наука, како је она у извесним случајевима завела те дисциплине сасвим на странпутицу, а у другима, где се у главном само површине дотакла, створила ону чудновату изопаченост у формалној обради предмета, која у први мах засене, али чим прође драж новине, покаже образину свога времена. Ми смо доживели Хенри Бекла „индуктивно“ историјско дело и њено силно дејство, видимо где једна у пуном цвету криминалистичка школа у Италији хоће да претвори науку о кривичном праву у психијатрију; видимо даље како се свуда духовита посматрања о вештини, љубави, праву, означавају и разрађују као „физиологија“ тих предмета (Мантегада, Штрикер); модерна упоредна наука о језику означава се као природна наука (Макс Милер); наука о грађанском праву излаже се по „физиолошкој методи“ (Уринг), а наука о држави тако реформише, да се наука о „склопу и животу социјалног тела“ (Шефле) до ситница излаже по моделу анатомских и физиолошких система, уз припомоћ саме њихне техничке терминологије. Да би се, примера ради, у овом последњем случају образина времена

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBL.BS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

очигледно показала, требало би само да какав правнички образован лекар учini покушај обрнут горњему, т.ј. да напише ручник физиологије по моделу грађанског права, при чему би се указала прилика за најпоуцљивије аналогије, као на пр. крвотока са циркулацијом новца, варења са спецификацијом, мишића и веза са облигацијама итд., а цело дело могло би носити натпис: „пан-декти човечијег тела,“ и тако са својих правничких паралела допринети разумевању стварних процеса његових исто толико, колико и медицинска терминологија за разумевање социјалних појава.

Кад вође разних праваца данашњих наука тако стоје, зар је онда чудо какво, што им велика гомила стручне литературе у столу следује, и сваки писац трећег ранга живо уверава, да се је при обради свога научнога поља послужио једино срећном методом природних наука; он мисли да је већ самим тим у напред стекао за свој труд један део добро заслуженог престижа егзактних природних наука, а не помишља, да у ствари ништа друго није урадио, него да је платио свој трибут једном ништавном и прелазном укусу свога времена.

И још нечега има, што ми се чини у високом степену карактеристично за обележено стање наше данашње образованости: мњење о правом језгру човечанске историје, како се оно час овде час онде, и кад више кад мање јасно опредељено, јавља у исказима великих вођа наше научне образованости. Јер наш унутарњи однос према данашњем свету најјасније се огледа у нашој етичкој оцени прошлости, у томе дакле, шта је од њене садржине у нашим очима заиста битно и значајно. Кад се с једне стране са искључиво естетичког гледишта сматра, да оно, што је у прошлости битно и значајно, лежи једино у производима вештине и књижевности (Херман Грим), с друге, са гледишта популарног природњачког погледа на свет сматра, да се историја човечанства у главном поклапа са историјом савлађивања природе (Дибба-Рејмон): то је онда негативна страна, која је обема овим иначе противним гледиштима заједничка, т.ј. празнина, која између оба та једнострана погледа постоји, оно, што је за образовање нашег времена пре свега карактеристично. Јер било да се конач свеопште историје протеже по једнима од Омира и Праксипеда ка Дантеу и добу препорађаја, или по другима од Архимеда на Галилеја, Кеплера и Њутона, увек остаје нешто, што се прескочило, и које је у оба случаја једно и исто, а то је римска царевина и њена историја. Ништа није значајније за недостатак политичког духа и у најобразованијим круговима, него то на обема странама свесно пренебре-

гавање римског одсека у светској историји. То је пренебрегавање уз претпоставку недостатка политичког духа и одвећ појмљиво: Римљани не створили су ни у којој вештини што год од значаја, они нису ни један математички теорем поставили и ни један природни закон открили, те стога ни барут благовремено пронашли, помоћу кога би — по једној познатој а од Отокара Лоренца сјајно побijeној дипломатској идеји — могли спречити своју пропаст. Све што су урадили, то је, да су подигли државу једну, која је обухватила и у целину доведе свет старог века, њиме владали, обновили га и пренели његову културу на нас; они су у хиљадагодишњем државном животу од нечувеног континуитета показали, на коме путу и каквим средствима долази тако нечувена политичка сила до правилног развитка; они су створили политичке традиције, без којих у средњем веку не би било ни империје ни светске римске цркве, традиције, без којих у нашој историји не би баш онога имало што се специфички „средњи век“ зове, и што међу европским народима само Руси немају; они су најзад вековима генијалног рада створили оне правне појмове, који владају саобраћајем цивилизованог света, у коме са толико поноса живимо, и сковали су облике, у којима се крегао и данас креће њихов правнички рад. А свет овај, што се назива „цивилизованим“ одаје им самим инстинктом језика нехотице хвалу, коју им дугује. Јер „civis“ значи римски грађанин! а реч „цивилизација“ указује с правом на извесно припадање, кругу политичких мисли и правничких појмова самога Рима.

Зар се није сваки од нас у часовима одмора једном запитао, на чему ли почива неоспорна политичка надмоћност мале, географски и морално поцепане Европе над осталим деловима насељене земље? Факт један, који постаје све јаснији од како европски утицај, освајући Јапан и Калифорнију, очигледно обухвата преко Тихог Океана целу дошту земљину. Наша је цивилизација, што свуда побеђује и ми помоћу ње. Али се ни из далека не признаје и не осећа, до које је мере та европска цивилизација условљена и испуњена умном заоставштином старог доба, а пре свега Римљана. Јер без ових не би било за нас старог доба; ко год пође да потражи изворе оних многобројних ствари, које у прадоба задиру и из којих се наша култура већим делом састоји, тога воде сви путеви у Рим, односно кроз Рим. Ако је то дакле тако, онда је јасно, како најпроставањеније, најјаче и најздравије практично дејство — према коме све техничке тековине морају ишчезнути као моменти нижега ступња — произлази из животног рада само јед-

нога народа. Рад један, који зато, што је често политичан, као и природна обдареност самога народа, разуме се да није могао наћи милости ни пред чисто естетичким посматрањем историјских догађаја нити је могао да задовољи једнострану културна мерила каквог механистичког погледа на свет.

Али од куда долази тај једнострани поглед на свет и који су му изгледи на трајност? Нека ми је допуштено да услед недостатка времена одговорим на то само кратким напоменама.

У сваком добу људи управљају своје погледе и свој дух поглавито на ону страну, од куда су им дошли њени највидљивији успеси. Наши успеси састоје се у распрострањености и практичкој примени продуката оног силног полета, који су екзактне науке узеле од три и по столећа. У прошлом столећу је врхунац тога полета — заједно са најнижим стањем оног политичког јада, у који су се, после тридесетогодишњег рата, сурвале културне земље средње Европе. С једне стране таква политичка стања, да не могу ни у кога пробудити радовање и интересовање за политичке ствари, с друге стране сјајни успеси природних наука, које помоћу сигурних метода напредују од победе к победи: није чудо дакле, што је јавно мњење, заслепљено таквим успесима, најзад сасвим ослепило за социјалну половину света и његове особене животне погодбе. Шта је према томе ближе лежало но покушати, да се и неодложна политичка питања формулишу по начину физичких проблема и реше помоћу оних опробаних метода? И тад је био за теорију резултат: анатомска наука о друштву, по којој само поједини човек има стварности и сам је себи циљ, а као последица погрешно питање о „циљу државе,“ које испуњава целу једну литературу — питање толико исто бесмислено као и питање о циљу река и брегова — и одговори на њега у учењима о природном стању човека, државним уговорима итд. А за праксу резултат је: рационализам, тј, тежња к „апсолутним“ и узвишеним решењима политичких задатака, слично математичким формулама за просторне и временске односе, и који у ватри револуције у брзо прелази у онај радикализам, чију је везу са једностраним природњачким образовањем времена ту скоро историчар Хиполит Тен убедљиво показао. Заједно са својим плодним успесима, доба револуције предало је политички изнемоглом континенту и једностраност својих социјалних основних погледа, и до средње нашега столећа остаје и крај Бурке-а и Севиње-а да влада на политичком земљишту природњачки дух у своме облику као доктринаран рационали-

зам. Подупирао и даљим напретцима технике и непрестаним западањем државних стања у све дубљи глиб, он је потиснуо политички дух народа и донео собом горе изложено ниско стање у политичком образовању.

Али већ се спрема обрт ствари: почетци су оштром оку већ од једног колена на овамо запањљиви. У научном свету опет се снажније појављује историско-политички правац. У најновије је доба један немачки природњак (Вунт) пристао уз државну науку Аристотела. И на само поље природних наука пресађен је прво од енглеских научара један историски принцип од непрегледне плодности; јер мисао, да се какво садашње стање објасни из доказаних или закључених фаза прошлости, принцип је историске науке; механика не зна ни за прошлост ни за будућност. У средини великог грађанског друштва на континенту политичко је образовање почело полагањем да расте у мери, у којој су почеле опадати препреке, које су сметале досадашњем његовом развоју. Треба само сравнити још једнако задовољни просечни ступањ политичке зрелости наших дана са оним, што је 1848. године било, и то у свима политичким круговима од Павлове цркве па до сеоске механе. И како да се политички дух није подигао после дугог застоја опет сванулог јавног живота, крај силних политичких тековина од стране великих државника у служби популарних идеја, најзад крај нових политичких проблема, са којима социјализам куца на врата 20. века, и код којих сваки осећа, да се оно неће решити помоћу бусола и логаритама; да ће само највећи напор политичке снаге и увиђавности савладати задатак, да се четврти сталез без самртних криза приведе у државно тело.

То двадесето столеће, на чијем прагу ми стојимо, биће политичко столеће. Ко хтедне да је њему дорастао, томе ће требати политичко образовање.

Овим се сад враћамо полазној тачци ових посматрања, постављајући завршно питање: шта дакле имамо ми универзитети да чинимо, да би прибавили нашој омладини душевну спрему, коју ће њино столеће једном од њих тражити? Јер нама се пристоји да току времена претходимо, не да сачекамо да нас струје новог времена изненаде и занесу.

Пре свега ми учитељи морамо ићи отворених очију будућности на сусрет, да пробијемо у сопственом духу бранични круг овладалих идеја и да се скупа издигнемо на ступањ једног политичког погледа на свет; тада ће сасвим незнано расути се над ђацима у нашим слушаоницама и лабораторијама један душеван елеменат, који ће потиснути природњачки шовинизам, који још непрестано у

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ваздуху лебди; тада ће и код последњег апостола природних наука родити се ма и тамна мисао, да ван граница онога, што се сече и мери, постоји још и један свет стварних величина, који испитати и савладати чини исто тако достојну и важну задаћу човечије силе, као и испитивање природе.

Затим ћемо учинити, у колико је до нас стало, да на нашим ученим заводима скупљамо само оне ђаке, који су у нашем смислу припремљени. Ми ћемо се с тога држати гимназије као једине водиле к свеучилишту, и заложимо цео наш утицај, да одржимо а по могућству и дубље утврдимо стари класични темељ за то претходно образовање; онај темељ, који нам дух овог техничког столећа још при заходу своје хоће као још једним последњим ударцем да разори. Не због формалног образовања, које доиста ваља ценити, нити зарад естетичких утисака, који понеком олепшају прозу будућег живота, морамо се држати класичне гимназије, него у првом реду зато, што нам једино жива веза са културом класичног старог доба, које је испуњено политичким мислима и осећањима, ствара плодно земљиште за методски зачетак политичког образовања.

Најзад — а на ово бих најјаче ударио гласом — морамо се онет сегити нашег старог јединства, од кога носимо и име *universitas*, и да га опет и практички створимо. Јер наше Велике Школе, и ако су срећом својим општим уређењем бар по спољашњем склопу још сједињене, ипак прете, да се унутарње распадне бар на толико стручних школа, колико бројимо факултета. Њима недостаје унутарња веза, која би их спајала. Још пре сто година и све до прошле генерације била је философија та веза, која је покрај и високо над стручним студијама спајала интересе свију универзитетски слушаца; за време Канта, Хегела, Шеллинга, универзитети су се делили по философским правцима, који су у њима превлађивали, и сваки слушаца, био он иначе теолог, правник, лекар итд., одлазио је пре свега у меродавне колегије, да из њих изнесе себи свој део философског образовања, а тиме основни темељ убеђења и погледа на живот, који су му и будуће остали заједнички са осталим друговима са исте школе. Али то је прошло са падом философске продукције и настајањем удела у философским питањима, што је онда тако живо и распрострањено било. Али мора ли и сме ли остати престо празан, са кога је једна краљица сисла? Зар да не буде могуће, да се пробуди код наше школске омладине свију факултета бар један део општег интересовања, за државне уредбе и манифестације садашњости и за социјалне задатке будућности? Разуме се, не у смислу вашарских ефе-

ката расправљањем дневних политичких питања, која треба да остану навек далеко од прагова храма наше музе. Али тако, да се помоћу излагања општих проблема државног живота, која би била израђена на широкој основи и подешена разумевању свију универзитетских слушаца, зачело дубље разумевање политичких ствари, подстрекнуло научно интересовање за њих, и тако покрај стручног образовања сазревало у души омладине још и политичко образовање. И дође ли, чему се је надати, и дух времена таквим тежњама корисно на сусрет, онда неће бити а да међу нама не буде позваних људи за решење великих задатака, а ни правим учитељима захвалних ђака. И тад ћемо видети, како се понова, као некада, пуне највеће слушаонице ђацима свију стручних грана, који, као прави академски грађани не траже само знања, која ће им хлеба доносити, него која ће им прибавити страним образовања и један општи поглед на свет. И теолог и лекар појавиће се тад на том извору и неће непоткрепљени отићи на свој животни позив. Шта би за државу значило једно и у својим најширим слојевима политички образовано свештенство, то нећу ни да изводим. Али за народ у својој великој маси јесу свештеник и лекар два ока, кроз која запажа свет душевних ентитета; противуречности између њиних погледа на свет збуниће и узнемириће народ; а њина хармонија условиће миран напредак у култури општине. Душевени мост између обојих било би обојима заједничко образовање, које чини, да лекар даље види од очију, а свештеник да има оштро извежбано око и за човечански — социјални свет.

Ако дакле тиме, што ћемо тежити да унесемо у потоњу генерацију политичко образовање, привредимо мир и напредак у најширим круговима народа, а у исто време допринесемо, да душевне прваке будућег друштва ослободимо од владајуће једностраности, да их вратимо на становиште политичког погледа на свет и да их припремимо за социјални рат, који их чека: онда смемо смело рећи, да смо учинили једно патриотско дело. У мери, у којој ће то испасти за руком, политички образован грађанин 20. века неће само имати и љубити своју отаџбину, него ће — у пуном смислу лепе песничке рећи — видети и разлог, што је љуби. Јер слепа љубав према отаџбини из социјалног инстинкта развиће се у државно чувство и учврстити се као патриотизам, који ће се оснивати на политичкој увиђавности не губећи тиме ништа од своје тоpline. Нека дакле буде тако! И нека би ми сви здравим очима гледали, наступајуће столеће политичке образованости!

(Adolf Exner није доживео столеће политичке образованости. Он је напрасно умро 1894. год.)¹⁾

Примедба преводиоцева.

У овој Експеровој расправи има много спорних тачака. Да ли је политичко образовање Римљана доиста стајало на оној висини, које му Експер придаје, да ли се најниже стање политичке образованости доиста поклада са највишим стањем природњачке образованости спорна су питања. Но ма како да их ко буде решио, толико стоји да у добу политичке и моралне пропасти здраве философије није било. Ово се може пропратити кроз целу историју и философију. Но ако то постоји, шта допушта Експеру да каже, да је последњим падом философске продукције философија у опште за навек пропала? Експер признаје да се у најновије време појављују знаци који обећавају да ће 20. век бити век политичке образованости, разумевајући под политичком образованошћу не свакидашњу ситуацијску политику која бруји по дневним политичким листовима, него такву политичку образованост, која, потичући из мирног али дубоког патриотског осећања, хоће да продре у суштину политичких појава и да из сазнања њивне међусобне и каузалне везе ствара доиста патриотска дела. Експер даље увиђа, да се таква политичка образованост заснива на научној образованости, пре свега на тако званој „политичкој науци“. Но ако такве има, шта је ово друго но једна душевна наука? А као таква она се заснива на психологији а у даљем обиму на философији. Нека дакле и буде, да је философска продукција имала у најновије време опет да покаже једну фазу пропадања, то ипак још никоме не даје право, да јој одриче будућност, а најмање ономе, који очекује у 20. веку, век политичке образованости. Шта више се има обрнуто рећи: ако 20. век не буде век философске образованости, он неће бити ни век политичке образованости у Експеровом смислу.

„Нега се дакле оствари, тако пише философ Брентано (Über die Zukunft der Philosophie, 1893. стр. 43) прорицање о високом политичком образовању будућег столећа! Но у овоме би, према међусобној вези која по моме убеђењу постоји између политике и других, нарочито теоријских душевних наука, било закључено, да философија у двадесетом столећу неће само као теоријска краљица опет моћи владати, него да ће још стећи практично господарство, како га ни прошла столећа никад нису познавала.“

¹⁾ Због важности ове беседе Експер-ове, дајемо јој места и у овом листу.

ШТО ВИШЕ ПОСМАТРАЊА

Од најглавнијих педагошких захтева за наставу јесу ова три:

1.) Ново знање надовезивати, наслађати на старо.

2.) Не од једном све („многа“) но постепено, „non multa sed multum“. И

3.) Што више посматрања, очигледности, што више појачати и изоштрили ђацима њихову *могриљу*. А ево од куда је ово последње баш тако важно:

Поодавна (од 1670. г.) је позната Џон-Локеова изрека:¹⁾ „Nihil est in intellectu, quod non fuerit in sensu“. Но ипак на то, колико је и какво је код ђака ово „испитивање“, до скоро није обрађана велика пажња: тек у новије време почели су управо „бројати“ реалне представе у деце у разном добу њихова живота. „Први, који је изрекао мисао, да се мора статистичким испитивањима познати душевни и физички процес дечијег развића, да би се ово могло боље унапредити, — беше В. Sigismund, лекар из Rudolstadt-a (у својем спису: Kind und Welt“, 1856.). Обимна испитивања у његову смислу нису учњена, али поче да се остварује *идеа психолошке статистике*. Најпре Stoy, 1864. г., постави својим практикантима за задатак, да воде психолошку статистику о свима ученицима јенског семинара и то у „Johann-Friedrich — Schule; за тим за педагошко друштво у Берлину учини то 1869. год. Bartholomäi. Из најновијег времена имамо такве радове од Lange-a (1878.) у Plauen-у и од Hartmann-a (1880.) у Annaberg-у. Примеру последњег следоваху и неке друге саксонске школе, нпр. у Döbeln-у (види Über Naturbeobachtung des Schülers, von Ernst Piltz, Weimar, 1883., стр. 6.)

Овим вођењем психолошке статистике нашло се, да је код ђака у опште „градиво душе“ врло сиромашно, њихов круг стварних представа, којима управо и мисле, по све је мали. Ево — по Piltz-у — доказа за то:

Од 1000 деце, што је у Берлину ступило у школу знађаше:

За дугу	777
„ вечерње руменило	638
„ лептира	602
„ башту с кромпиром	533
„ сунчев излазак	462
„ ливаду	460
„ њиву са стрмним житом	406
„ стадо оваца	387

¹⁾ Дакле ово је Локеова а не Коменскова изрека, види „Историја философије“, превео Д. Матић, други део, стр. 51.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

За шуму	365
„ храст или дуб	264
„ ораше	263
„ шевино певање	167

Од 502 детета, која су ступила у школу у Плауену и околини: сунчев излазак видело је 92, а излазак 114.

У Анабергу чињаху испитивања од Ускрса 1880. до 1884. године и то заједно над 660 дечака и 652 девојчице, укупно над 1312 деце. Најстарија деца бејаху од 6³/₄, а најмлађа од 5³/₄ год. И нађено је, да имађаху представу:

	660 деч.	652 дев.	%
1. О зецу	126	81	16
2. „ веверици	99	69	13
3. „ стаду оваца	235	198	33
4. „ чворку	85	68	12
5. „ гунци	272	250	40
6. „ кокоши	195	178	28
7. „ кукавици	69	88	12
8. „ шеви	76	83	12
9. „ жаби	188	126	24
10. „ риби	141	122	20
11. „ пчели	75	46	9
12. „ лептиру	287	362	49
13. „ пужу	210	201	31
14. „ брези	33	10	3
15. „ бору	145	148	22
16. „ јавору (Асер L.)	17	11	2
17. „ трешњи, (дрвету)	83	138	17
18. „ јабуца, „	208	219	33
19. „ лесци	78	42	9
20. „ цвећу	322	347	49
21. „ боровници (Vaccinium L.)	158	193	27
22. „ маховини	130	107	18
23. „ печурци	113	165	21
24. „ нагомиланом пекску	58	37	7
25. „ каменом мајдану	121	105	17
26. „ рудокопу	41	33	6
27. „ олујини	363	424	59
28. „ магли	186	246	33
29. „ облацима	126	293	42
30. „ граду	307	315	47
31. „ дуги	226	264	37
32. „ вечерњем румениау	119	166	22
33. „ сунчевом задаску	82	77	12
34. „ месечевим фазама	148	223	28
35. „ звезданом небу	343	466	62
36. „ страном свету	4	1	1
37. „ долини	51	59	8

38. о реци	150	157	23
39. „ мосту	282	258	41
40. „ бари	434	490	70
41. „ ливади	250	218	36
42. „ њиви са стрмним житом	183	111	22
43. „ башти с кромпирима	345	358	54
44. „ снежној пољани	289	262	42

Но Piltz вели (1889. г.), да не претерује, кад, на основу искуства, каже, да се ни у многим немачким основ. школама у опште довољно очигледно не предаје: за многе годишње испите. у њима, вели да важи горе означени мото: „Не налазиш — на њима — ни трага од каквог духа, но све је ту дресура“, и уџбеници у њима у место да су само „Repetitionsbüchlein“, они су „Memorienbüchlein“; *иа отуда природно следује да се код ученика много не повећава број правих, јасних представа ни кад сврше основну школу.* Ја за то сиромаштво у представама и код ђака, који су свршили основну школу, нећу наводити примере из школа највећих европских вароши (Лондона, Париза, Берлина и др.), нити пак из наших, пошто код нас о томе још није ни покушавано, него из једне осредње немачке вароши, из Магдебурга, из предграђа Wilhelmstadt-a (види: „Über die Reformbestrebungen auf dem Gebiete des naturgeschichtlichen Unterrichts, von Dr O. Schmeil, Stuttgart, 1897.“). Испитивано је 150 ђака од 12—14., који бејаху већ близу да оставе VI разр. в. осн. школе.

Логична последица овога констатованања ужасне сиротиње у правим, јасним представама и код деце пред ступање и по иступању из основне школе јесте та, да је дужност и учитеља и наставника, да своје ђаке што више доводе у придику да могадну што више ствари и појава видети и промотрити.

Деца су и сама радознала; њих фрапира и сама ствар без објашњења, а камо ли кад јој се уз ствар после о њој нешто и каже и протумачи. Ја у својим забелешкама (почетим тако 1886. г., у V. р. г.) имам у почетку просто забележена само нека факта: само то, да сам видео „ту и ту ствар“, било је за мене онда довољно, тек доцније долази уз то и по која мисао.

* * *

Како силног утицаја има очигледност на човеков дух (и према томе од каквог је великог значаја она изрека Е. Канта: „Очигледност без појмова је слепа, а појмови без очигледности су празни“),

зато имам уверења и из мог школовања на нашој В. Школи.

Експерименти професора хемије, радови на микроскопу код професора ботанике, зоологије, и дисекције животиња чинили су своје, и управо тек они су ми помогли да схватим праву величину тих наука и да разумеднем Харвеове речи. „Они, који само читајући разликују ствари не долазе до стварног знања и имају појма само о фантазима.“

* * *

Како новија јестественичка метода тражи, да се природна, а нарочита жива тела, и у нижој гимназији не изучавају по спољашњим белегама, него на пр. код животиња и биљака узетим за типове предавати и о унутрашњој грађи и с гледишта биологије у ужем смислу, — то за наставу при томе слабу корист дају саме и добре слике, него то ђаци морају видети и проматрати на самим предметима, па да буде стварног успеха. Како фрапира ђаке, кад виде човеков костур и нарочито дубању, нехотице ми том приликом долазаше на памет, како је морало силно дејство бити, што су га производили на госте мисирски свештеници, кад би усред највећег весеља износили човекову мумију с узвиком: „*иште и веселите се, јер кете и Ви овакви бити*“.

Кад се ученицима доносе на час и ствари, онда им ботаника и зоологија постају најлакши и најмилији предмет; 13. маја т. г. један рђав ђак П. р. г., С. И., беше побегао с првог часа, а на други на зоологију, дошао да виде унутрашње органе од грлице, које сам првог часа показивао онима у VI.

25. маја 1897. год. Михаило Живковић, проф. и ја заказасмо деци II. р. оба одељ. да дођу у кабинет у 7½ час. у вече, да гледају помоћу чаробног фењера слике страних животиња, и они апсолутно сви дођоше, и још и многи из осталих разреда.

23. маја 1896. г. показивах неке ствари на микроскопу у оvd. окр. болници и то неки из млађих разреда, па и већ помињати М. С. Б., који се после с великим уживањем хваљаше, шта је тада видео, а нарочито за крвоток у жабиној танкој пловној кожици: „*тече крв као река*“.

Познато је сваком наставнику, како слабу корист дају и лепе, па и драстичне поуке ђацима да не пуше дуван, чап ни велике казне не помажу, јер им старији у томе примером ретко претходе, док поуке лако освајају, кад за то имају и очигледних примера у својим наставницима и другим старијим. Није се дакле задуд рекло: „*Пример је највећи учитељ*“.

Важно је да ђаци тако разне ствари само и виде, али је још боље, кад што о њима и науче, При томе треба особито пазити, да се ђацима, не каже ништа унапред, него да најпре сами промотре ствар *па објашњење*. Јер педагошка вредност посматрања и не лежи баш у мњојини. *Него главна је ствар, да ученик не учи о једној ствари, коју није видео (а могло је бити), и даље да се ученици упуте, да проматрања ствари, о којима уче, врше у истини и сами, а не из књиге, дакле да се науче, да се почињу ослабљати и по своју сопствену снагу, и да увиде да никаква ствар и појава нису баш незнатни, а да не заслужује никакве пажње*“ (Piltz). Само већим посматрањем вели Piltz моћи ће се код ђака појачати љубав према природи, те да буде и много већа него што је била код досадашњих, у пркос све прељожности и учитеља и у пркос масе популарних списа и упута о предавању јестественичких наука.

Ово све за учитеље и наставнике још више важи, јер: „Они треба и стварно да знају оно што ђацима предају, а не само у речима“ (Diesterweg.)

* * *

„*Das beste Buch ist das Buch der Natur selbst*“ (Piltz), што ће рећи: најбоља је књига „сама природа“ најбоље је природна тела посматрати непосредно у самој природи. Но разуме се, и према данашњем друштвеном стању, где је и школа и ђака много, а после и због тога, што на ученике у слободној природи дествују са свију страна страни утисци, (те им се лако одводи пажња и куда наставник неће), — није, вели D-r. C. Rothe, ни могуће ни пробитачно држати сву наставу јестественичку, само шетајући по слободној природи, у смислу Аристотелове школе; *него је довољно с времена на време, поред редовне систематске наставе у школи, приредити с ђацима повише омањих екскурзија или научних излета у околину, а по могућству учинити о ферију и по једну повећу екскурзију у своју домовину.*

Све муке и сав труд што се уложе око екскурзија, обилато се после исплаћују. Јер,

1.) *И са здравственог (игијенског) гледишта, само путовање, ако се врши обазриво и разумно јако прија нашем здрављу.*

2.) *И с васпитног гледишта, очигледна настава из природних и неких других наука у екскурзијама најбоље утиче и највише се тада ђак обогаћава стварним представама; екскурсије су природњаку веома важно средство. После својих екскурсија уверио сам се како ми о географском распрострањењу биљака тек*

УН
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

тек они ђаци добро разумеваху, који учествоваху у копачничкој екскурзији. Тек у екскурзијама наступа у свој потпуности она преко потребна узajамност између наставника и ђака, наступа она потпуна слобода код ђака, да припита свога наставника за нешто, што незна, а то је све од врло велике вредности по правилно образовање ђака. А сумње нема да се показује велика корист по школу и од тога што се код ђака јавља искреније поштовање и уважавање својих наставника и услед заједничког дељења и уживања и невоље при екскурзијама.

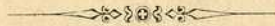
3.) И за нас и за наше данашња прилике највише с патриотског гледишта.

* * *

При мањим излетима строго се придржавати оних Rothe-ових напомена.

Водити само по један разред; да при томе влада потребан ред и дисциплина, само истина не онако педантно као у школи, но да се нарочито не удаљују ученици много од свога центра — наставника; при излетима за посматрање нарочито бирати таква природна тела, која се због своје величине не могу унети у учионицу, нпр. шумско дрвеће, стене, велике сисаре. Због биљака излете, ако је могуће, треба с времена на време поновити тако, да се могадне лепо учити њихово развиће. При томе дати ђацима прилику да ловe неке животиње, као инсекте и др., и у пољу објаснити им све главније радње око наших културних биљака. Одлазак до места, где се праве и пеку цигле, лонци, и слично, где се топи и лије гвожђе или слично што, — битно унапређује образовање омладине.

М. М. Томић.

ШКОЛСКИ

Статистика испита зрелости за 1895.—1896. школску годину. —

II Реалже. —

Име школе Nom de l'école	Број приправи. — Nombre de candidats	Број ученика који су имали Nombre d'élèves âgés de							Свега — Total	Број ученика рођених у Србији, у округу Nombre d'élèves nés en Serbie dans le département de																
		Година — Ans								Ваљевском — Valévo Врањском — Vragne Крагујевачком — Kragnjevatz Крајинском — Крајна Крушевачком — Krouchévatz Моравском — Morava Нишким — Niche Широкском — Pirote Подришском — Podrigné Подунавском — Podonavlyé Пожаревачком — Pojarevatz Рудничком — Roudnik Тимочком — Timok Топличком — Toplitza Ужичком — Oujitzé у Београду — Ville de Belgrade																
		17	18	19	20	21	22	23		24	Ваљевском — Valévo	Врањском — Vragne	Крагујевачком — Kragnjevatz	Крајинском — Крајна	Крушевачком — Krouchévatz	Моравском — Morava	Нишким — Niche	Широкском — Pirote	Подришском — Podrigné	Подунавском — Podonavlyé	Пожаревачком — Pojarevatz	Рудничком — Roudnik	Тимочком — Timok	Топличком — Toplitza	Ужичком — Oujitzé	у Београду — Ville de Belgrade
Реалже — Ecole réale de																										
Београдска — Belgrade	17	1	3	—	5	2	4	1	1	17	—	—	—	—	—	—	—	1	4	—	—	—	—	3	8	16
Ужичка — Oujitzé	10	2	2	2	1	3	—	—	—	10	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	7	—	9
Обе реалже — Les deux écoles réales	27	3	5	2	6	5	4	1	1	27	—	—	—	—	—	—	—	2	4	—	1	—	10	8	25	

Име школе Nom de l'école	Број ученика по оценама — Nombre															
	Из језика —															
	Српског — Serbe							Француског —								
	На испиту —															
	Писменом — Ecrit					Усменом — Oral				Писменом — Ecrit						
	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општа оцена Note générale	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne
Реалже — Ecole réale de	—	—	14	3	2.8	—	4	11	1	3.2	3.0	—	3	5	4	2.9
Београдска — Belgrade	—	1	6	3	2.8	1	2	2	3	3.1	2.9	—	—	4	1	2.8
Ужичка — Oujitzé	—	1	20	6	2.8	1	6	13	4	3.2	3.0	—	3	9	5	2.9
Обе реалже — Les deux écoles réales	—	1	20	6	2.8	1	6	13	4	3.2	3.0	—	3	9	5	2.9

Име школе Nom de l'école	Број ученика по оценама из —															
	Математике — Mathématique							Физике и Хемије Physique et chimie								
	На испиту —															
	Писменом — Ecrit					Усменом — Oral				Усменом — Oral						
	Одличних Excellents	Врло добрих Très Bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општа оцена Note générale	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne
	Реалже — Ecole réale de	1	3	7	5	3.0	3	2	8	2	3.4	3.2	—	4	10	2
Београдска — Belgrade	1	2	2	5	2.9	1	1	2	2	3.1	3.0	—	3	3	2	3.1
Ужичка — Oujitzé	1	2	2	5	2.9	1	1	2	2	3.1	3.0	—	3	3	2	3.1
Обе реалже — Les deux écoles réales	2	5	9	10	3.0	4	3	11	4	3.3	3.1	—	7	13	4	3.1

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Л Е Т О П И С

— Statistique de l'examen de maturité pour l'année 1895.—1896.

Ecoles réales

Број ученика рођених на страни у Nombre d'élèves nés à l'étranger en			Рођених у Србији по — Nés en Serbie dans les			Рођених на страни по — Nés à l'étranger dans les			Уопште рођених по — Nés en général dans les			Број ученика рођених од родитеља : Nombre d'élèves dont les parents ont été									
Херцеговина — Herzégovine	Турској — Turquie	Свега — Total	Градовима — Villes	Селима — Villages	Свега — Total	Градовима — Villes	Селима — Villages	Свега — Total	Градовима — Villes	Селима — Villages	Свега — Total	Свештеника — Prêtres	Чиновника — Fonctionnaires	Наставника — Instituteurs	Тргована — Marchands	Занатлија — Artisans	Земљорадника — Agriculteurs	Слугу — Servants	Другог занимања D'autre profession	Свега — Total	
—	1	1	13	3	16	1	—	1	14	3	17	—	4	—	3	6	1	2	1	17	
1	—	1	8	1	9	—	1	1	8	2	10	—	2	—	2	3	1	—	2	10	
1	1	2	21	4	25	1	1	2	22	5	27	—	6	—	5	9	2	2	3	27	

d'élèves d'après les notes obtenues																
De la langue																
Française								Немачког — Allemande								
A l'examen																
Усменом — Oral						Писменом — Ecrit						Усменом — Oral				
Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општа оцена Note générale	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општа оцена Note générale
—	3	8	—	3.3	3.1	—	1	3	1	3.0	1	1	2	1	3.4	3.2
—	1	2	2	2.8	2.8	—	1	1	3	2.6	—	1	—	2	2.7	2.6
—	4	10	2	3.1	3.0	—	2	4	4	2.8	1	2	2	3	3.1	2.9

Nombre d'élèves d'après les notes obtenues de															Општи извод Résumé général											
Геометрије — Géométrie					Историје и земљописа Histoire et géographie					Природне историје Histoire naturelle					Цртања — Dessin											
A l'examen																										
Писменом — Ecrit				Усменом — Oral				Усменом — Oral				Писменом — Ecrit					Број ученика Nombre d'élèves									
Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne		
4	3	8	1	3.6	1	4	11	—	3.4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	4	4	—	3.8	1	2	2	3	3.1	—	6	9	1	3.3	2	6	8	—	3.6	—	—	6	8	3	3.2	
6	7	12	1	3.7	2	6	13	3	3.3	—	8	13	3	3.2	2	8	16	—	3.5	—	—	8	15	4	3.1	

На испиту зрелости пријавило се ученика :

у београдској реалци	17
у ужичкој	10
свега	27

У београдској реалци пријавило се скоро два пута више ученика, него у ужичкој реалци.

Међу овима било је женскиња у реалкама :

београдској	—
ужичкој	1
свега	1

На сто ученика било је ученица у реалкама :

београдској	—
ужичкој	10·00
у опште	3·71

Понављача било је у реалкама :

београдској	4
ужичкој	3
свега	7

Процент понављача износио је у реалкама :

београдској	23·53
ужичкој	30·00
у опште	25·93

Као што се види, понављача је било више у ужичкој реалци.

Односна размера између приправника, који су први пут подагали испит, и оних, који су га понављали, била је у реалкама :

београдској	као 100 : 30
ужичкој	„ 100 : 43
у опште	као 100 : 35

Од ученика пријављених за испит положило је на чисто испит :

у београдској реалци	10
„ ужичкој	2
свега	12

Од сто приправника положило је испит на чисто у реалкама :

београдској	58·82
ужичкој	20·00
у опште	44·44

У београдској реалци преко половине приправника положило је испит на чисто, а у ужичкој тек 20%.

Одбијених на три месеца било је у реалкама :

београдској	3
ужичкој	1
у опште	4

У проценту било је одбијено на три месеца у реалкама :

београдској	17·65
ужичкој	10·00
у опште	14·81

Одбијених на годину дана било је у реалкама :

београдској	1
ужичкој	4
свега	5

Од сто приправника било је одбијено на годину дана у реалкама :

београдској	5·88
ужичкој	40·00
у опште	18·52

Одбијених на свагда било је у реалкама :

београдској	2
ужичкој	3
свега	5

Процент одбијених на свагда био је овакав у реалкама :

београдској	11·76
ужичкој	30·00
у опште	18·52

Одбијених на три месеца било је више у београдској реалци за 7·65 процен., а одбијених на годину дана било скоро осам пута више у ужичкој реалци, него у београдској.

Односна размера између приправника београдске и ужичке реалке била је код ученика, који су :

на чисто положили испит као	100 : 34
одбијених на три месеца	„ 100 : 57
„ „ годину дана	„ 100 : 680
„ „ свагда	„ 100 : 255

Један је ученик у београдској реалци сам прекинуо полагање испита.

По успеху било је ученика :

У реалкама	Одличних	Врло добрих	Добрих	Слабих
београдској	—	6	8	3
ужичкој	—	2	7	1
у опште	—	8	15	4

Од сто ученика било је :

У реалкама	Одличних	Врло добрих	Добрих	Слабих
београдској	—	35·29	47·06	17·65
ужичкој	—	20·00	70·00	10·00
у опште	—	29·63	55·56	14·81

Одличних није било ни у једној реалци.

Врло добрих и слабих било је у београдској реалци више, него у ужичкој, а у ужичкој било је више добрих. Процент добрих износио је у ужичкој реалци 70.

Односна размера између врло добрих ученика и добрих била је у реалкама:

београдској као 100 : 133

ужичкој реалци „ 100 : 350

у опште као 100 : 188

Средња оцена износила је:

у београдској реалци 3·2

„ ужичкој 3·1

у опште 3·1

Као што се види, успех је био бољи у београдској реалци само за 0·1.

У овом ћемо прегледу изнети податке о годинама живота ученика у реалкама.

Тако било је ученика у реалкама:

	београдској	ужичкој	у опште
од 17 година	1	2	3
„ 18 „	3	2	5
„ 19 „	—	2	2
„ 20 „	5	1	6
„ 21 „	2	3	5
„ 22 „	4	—	4
„ 23 „	1	—	1
„ 24 „	1	—	1

У проценту било је ученика у реалкама:

	београдској	ужичкој	у опште
од 17 година	5·88	20·00	11·11
„ 18 „	17·65	20·00	18·52
„ 19 „	—	20·00	7·41
„ 20 „	29·42	10·00	22·22
„ 21 „	11·76	30·00	18·52
„ 22 „	23·53	—	14·82

„ 23 „	5·88	—	3·70
„ 24 „	5·88	—	3·70

Из ових процената видимо, да је у београдској реалци било приправника од 17.—24. године, а у ужичкој од 17.—21. године.

У београдској реалци било је највише ученика у 20., и затим у 22. години; најмање их је било у 17., 23. и 24. години, и то проценат у свим тим годинама био је подједнак (по 5·88).

У ужичкој реалци било је највише ученика у 21. години, а најмање у 20.

Просечна година живота једног приправника износила је у реалкама:

београдској 20·47

ужичкој 19·10

у опште 19·96

По месту рођења било је приправника у реалкама:

	из Србије	из др. држава
београдској	16	1
ужичкој	9	1
свега	25	2

Од сто приправника било је у реалкама:

	из Србије	из др. држава
београдској	94·12	5·88
ужичкој	90·00	10·00
у опште	92·59	7·41

У ужичкој реалци било је скоро два пута више ученика са стране, него у београдској.

Односна размера између приправника рођених у Србији и ван Србије била је у реалкама:

београдској као 100 : 5

ужичкој „ 100 : 11

у опште као 100 : 8

Приправника рођених у Србији било је:

У реалкама	Број ученика из округа													Београда		
	ваљевског	врањског	крагујевач.	крајинског	крушевачког	моравског	нишког	ипротског	подринског	полунавског	пожаревач.	рудинског	тимочког		топличког	ужичког
београдској	—	—	—	—	—	—	—	—	1	4	—	—	—	—	3	8
ужичкој	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	7	—
свега	—	—	—	—	—	—	—	—	2	4	—	1	—	—	10	8

У п р о ц е н т у

У реалкама	Б р о ј у ч е н и к а и з о к р у г а															
	ваљевског	правског	крагујевач.	крајинског	крушевачког	моравског	нишког	пиротског	подринског	подунавског	пожаревач.	рудничког	тимочког	толимичког	ужичког	Београда
београдској	—	—	—	—	—	—	—	—	6·25	25·00	—	—	—	—	18·75	50·00
ужичкој	—	—	—	—	—	—	—	—	11·11	—	—	11·11	—	—	77·78	—
свега	—	—	—	—	—	—	—	—	8·00	16·00	—	4·00	—	—	40·00	32·00

У београдској реалци било је ученика из округа подринског, подунавског, ужичког и града Београда; у ужичкој било их је из округа подринског, рудничког и нишког.

Београдској реалци највише је ученика дао град Београд (50%), за тим подунавски округ (25%).

Ужичкој реалци највише је ђака дао ужички округ (71·78%), а подрински и руднички дали су најмањи проценат (по 11·11).

Ако ученике из Србије поделимо на грађане и сељане, ми видимо да је било у реалкама:

	грађана	сељана
београдској	13	3
ужичкој	8	1
свега	21	4

Од сто приправника рођених у Србији било је у реалкама:

	грађана	сељана
београдској	81·25	18·75
ужичкој	88·89	11·11
у опште	84·00	16·00

У београдској реалци било је више сељана, него у ужичкој.

Односна размера између београдске и ужичке реалке била је код ученика:

грађана	као 100 : 109
сељана	„ 100 : 59

Приправника рођених ван Краљевине Србије било је у реалкама:

	из градова	из села
београдској	1	—
ужичкој	—	1
у опште	1	1

У проценту било је приправника рођених ван Краљевине Србије:

	из градова	из села
у београдској реалци	100·00	—
у ужичкој	—	100·00
у опште	50·00	50·00

У београдској реалци један је приправник био рођен у граду, а у ужичкој један је био рођен у селу.

У опште било је ученика рођених:

	по градовима	по селима
у београдској реалци	14	3
у ужичкој	8	2
у опште	22	5

Од сто приправника било је рођених:

	по градовима	по селима
у београдској реалци	82·35	17·65
у ужичкој	80·00	20·00
у опште	81·48	18·52

У ужичкој реалци било је више сељана за 2·35 процен., него у београдској реалци.

Односна размера између грађана и сељана била је у реалкама:

београдској	као 100 : 21
ужичкој	„ 100 : 25
у опште	као 100 : 23

Податке о занимању ђачких родитеља износимо у овом прегледу.

Б р о ј ђ а к а о д р о д и т е љ а

у реалкама	свештеника	чиновника	наставника	трговаца	занатлија	земљорадника	слугу	др. занимања	свега
београдској	—	4	—	3	6	1	2	1	17
ужичкој	—	2	—	2	3	1	—	2	10
свега	—	6	—	5	9	2	2	3	27

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Од сто ученика било је од родитеља

У гимназијама	свештеника	чиновника	наставника	трговаца	занатлија	земљорадника	слугу	др. занимања	свега
београдској	—	23-53	—	17-65	35-29	5-88	11-77	5-88	100-00
ужичкој	—	20-00	—	20-00	30-00	10-00	—	20-00	100-00
у опште	—	22-22	—	18-52	33-33	7-41	7-41	11-11	100-00

Као што се из ових процената види, ни у једној реалци није било свештеничких и наставничких синова.

У обе реалке највећи је проценат био занатлијских синова, а најмањи од родитеља земљорадника и слугу.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

Српске народне приповетке и заговетке. — Скупно их и на свијет издао *Вук Стеф. Караџић*. Државно издање. Биоград. Штампарија Краљевине Србије. 1897. 8° л. 1, стр. XVI и 423. Цена у гврдим корицама 3, у меким 2 динара.

Народне су умотворине најверније и најбоље огледало свих одлика једнога народа, а многе се народне умне особине само у њима могу и уочити како ваља. Овога ради се народним умотворинама и поклања врло велика пажња, и оне се проучавају са највећим маром. Ну није се увек тако гледало на те умне производе масе народне. Права њихова вредност запажена је тек у почетку овога века, када се људско друштво поче уређивати на другој основи, и када се почиње другим очима гледати на народну масу и све оно што се тиче народнога живота.

Српски народ, иначе зле среће, био је са својим умотворинама необично срећан. Још у прво доба, кад је већ почето систематско проучавање народних умотворина, јавља се у добри час генијални Вук, који са ретком умешношћу прикупља наше народно благо, одабира све боље и боље и износи пред научни свет, те слави свој народ и тече себи глас најдуховитијега и најмарљивијега скупљача народних умотворина. Вук је народним песмама почео објављивање српског народног блага. Песма је ово што је најдешње између лепог, она је круна народног блага, па је прво на се и свратила пажњу великога Вука. Већ 1814. год. изиде његова *мала проста народна славено-српска песмарица*. Појаву српских народних песама са свих страна поздравише дотле ретком хвалом и подста-

воше марљивога скупљача да пусти у свет читав низ књига пуних нашега народног блага.

1821. године Вук више огледа ради, пушта у свет и малу збирку народних приповедака и загонетака. И у нас, као и у других народа, народне приповетке и заговетке не могу стати наредо с народним песмама. Зато је Вук и поступао врло смотрено са објављивањем ове врсте народнога блага. Па опет ова збирка би лепо примљена. И у приповеткама и у загонеткама има пуно народних одлика, а сем тога у народним приповеткама било је брзо нешто уочено, што се није могло у народним песмама да запази тако лако. То је била она велика сличност у мотивима појединих народних приповедака у разних народа. Ово и учини, те је Вук и на даље марљиво прикупљао народне приповетке уз остало народно благо, и 1853. године пушта у свет другу књигу приповедака, која је била скоро осам пута већа од прве. 1870. добивамо треће, посмртно издање Вукових народних приповедака, које је било потпуније од другог, јер у њему има велики број приповедака којих нема у последњем Вукову издању, али врло некритички приређено, ово, по реду, четврто издање народних приповедака Вукових, у зборнику чији натпис горе исписах, потпуније је и од трећега издања, те у њему имамо до сада највећи и најкритичнији зборник наших народних приповедака.

Овде има сто двадесет приповедака, разноликих и по предмету који је у њима испричан, и по начину причања, и по дужини. И извор им је врло разнолик: некима је извор чак у инђијској књижевности, и те су махом све гатке — женске при-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

поветке како их Вук зове; друге подсећају на апокрифе; треће упућују на исток, где машта по вољи ствара најфантастичније слике; прилично их је и оргиналних, које су постале у нашем народу, и готово све носе заједничко обележје — необичан хумор какав се ретко налази и у уметничким књижевним производима. У овоме издању приповетке нису подвојене у засебне одељке по извору, одакле је узет предмет за приповетку па није до краја изведена ни подвојеност на мушке приповетке или скаске и женске или гатке. Све да би се за ово и хтео чинити какав приговор, он се не би могао учинити уреднику овога зборника, јер је ово издање народних приповедака израђено на основи, на којој је и издање Вуково од 1853. и на којој су рађени и остали зборници народних приповедака других скупљача, колико тих зборника у нас има. Све су приповетке у своје издању подвојене у две групе: у првој групи има их седамдесет, и све, и ако су врло разнолике по предмету који је у њима испричан, носе заједничко обележје женских приповедака — фантастичност; овамо су уврћене и пеке, за које се, по Вуковој подели народних приповедака, не би могло са свим тачно одредити у коју их групу ваља уврстити; у другој групи има 41 приповетка, све су кратке, махом оргиналне, све имају на себи обележје мушких приповедака и све су шаљиве. Последњих девет, које су у додатку, унете су из Вукових Даница и такођер иду уз оне у другој групи, и од њих се само у толико разликују што су, како изгледа, каснијега постанка.

Вук је имао много последника у прикупљању и објављивању народнога блага; многобројне скупљаче наших народних песама мучно да и набројити можемо; већ је мање било скупљача народних приповедака, али је и њих толико, да данас имамо објављених толико народних приповедака, по разним збиркама народних умотворина, листовима и календарима, да би, прикупљене, даде неколико оволиких зборника. Поредимо ли те многе народне приповетке са овима које је Вук прикупио, на мах ћемо спазити, да се ове друге знатно одликују и лепотом језика, и удесним начином приказивања, и многобројним народним одликама. И овај зборник народних умотворина Вукових само утврђује већ познато тврђење, да прикупљање народнога блага није лак посао, и да је Вук још једнако и најдаровитији и најплоднији скупљач народних умотворина.

Последње, посмртно издање Вукових приповедака већ је било врло ретко, то ће појаву овога овако потпунога и критичнога издања те врсте на-

родних умотворина у толико радосније поздравити сваки који се бави проучавањем народнога живота и који ужива у умним производима свога народа.

Као што казује и сâм натпис овога зборника, уз народне приповетке овде су и народне заговетке, које је Вук био прикупио. Свега их је у овој књизи 782. Од овога је Вук за живота био само мали део објавио: 1821. год. уз прво издање народних приповедака штампао је 166 заговетака, и 1852. год. у другоме издању свога Рјечника објавио још 80. Све остале заговетке сада се први пут објављују. Њих је Вук за живота био готово за свим спремно за штампу, и сад се штампају тако како су већ биле уређене: прве заговетке азбучним редом, па после одгонетљаји. У овоме издању само су учињене неке допуне: дваеста заговетака није било у Вуковим рукописима и њих је Уредник из Рјечника овамо уврстио; местимице није било одгонетљаја и њих је уредник попунио према Новаковића Зборнику Српских заговетака.

Уредник овога зборника лепо се одужио великоме Вуку; и савесно је извршио одлуку Одбора за издавање Вукових списа, по којој је њему стављено у дужност да приреди за штампу Вукове народне приповетке и заговетке; зборник је и критички и знаљачки уређен: ту су марљиво прикупљене и сређене све народне приповетке и заговетке, које је Вук за живота био побележио, сâм или преко пријатеља и знаца; местимице, нарочито код заговетака, унете су потребне напомене; штампарских грешака готово нема, и ако мало која наша књига не обилује њима. Многобројни читаоци и приповедака и заговетака биће врло захвални уреднику на великоме мору, који је показао спремајући овај зборник за штампу и надгледајући штампање његово.

Не могу а да не учиним једну напомену зборницима Вукових народних умотворина. Ни овде, као ни уз песме, нема ни речи о народним умотворинама, овде о народним приповеткама и заговеткама, о њихову значају и о резултатима, до којих се дошло проучавањем народних умотворина. Зборници народних умотворина не намењују се само научним радницима, који добро познају наше народно благо, и којима ове умотворине ваља да послуже само као ваљана грађа у проучавању народнога живота. На против знам да у нас овакви зборници народних умотворина имају највише читалаца у самој маси народној и у неку руку врше исту улогу коју и лубочничка издања, у Русији. Ово је још и Вук био учио. Ово је ваљало имати на уму, па уз овакве зборнике увек спремити, ако не сту-

дије, а оно бар кратке прегледе о појединим врстама народних умотворина. Исто тако не би без интереса било за ове читаоце народних приповедака, да је код појединих приповедака указивано на извор њихов, у колико се то може одредити према досадањим испитивањима. Како има још много и много непокупљенога народног блага врло је удесно било уз Вукове зборнике рећи коју и о начину, како је при купљену народних умотворина поступао до сада најдуховитији скупљач народнога блага Вук, јер Вукови зборници, поред осталог, ваља да послуже и као пример овима који прикупљају и објављују народне умотворине. Мислим да ће одбор за издавање Вукових списа још више задужити многобројне читаоце српских народних умотворина, те да бар у последњој књизи народнога блага, које је Вук прикупио, рече што више

о српским народним умотворинама и о поглавитим резултатима до којих се до сада дошло проучавањем тих умотворина. Овим ће бити у многоме читаоцима учињена неоцењена услуга, а сам посао биће лако извршен, јер су сви чланови у Одбору одлични познаваоци нашега народнога блага, а један је од њих пре осам година и објавио један кратак, али врло леп преглед о српским народним песмама.

Државна Штампарија, као издавач овога зборника учинила је доста, да сваки лако може доћи до ове ваљане књиге: издање је, и ако скромно, укусно, а цена је према величини књиге са свим незнатна. Да је среће, не би требало да је српске куће, у којој не би било овога зборника народних приповедака и загонетака, поред осталих зборника Вукових народних умотворина.

Враће.

Жив.

ПРЕГЛЕД ШКОЛСКИХ ЛИСТОВА

Журналъ Министерства Народнаго Просвѣщенія. 1897. Књига за август.

Ова је Књига богата садржином. Неки од прилога који су у њој штампани могу имати интереса и за наше читаоце.

После „званичног одељка,“ штампани су чланци: *Црна Гора у историји и литератури Италије и њихов узјајамни положај*, од П. А. Ровинског; *Руско-аустријски савез у време седмогодишњег рата*, од Е. Шчепкина, и *Франсоа Вилсон и његов значај у историји француске литературе*, од Ј. А. Веселовскога.

Нас се највише тиче први и с тога држимо да неће бити некорисно упознати наше читаоце са његовом садржином.

И ако је мала простором и слаба бројем становништва, ипак је Црна Гора од вајкада привлачила пажњу странаца и била предметом њихова испитивања. Томе су били најважнији узроци: непознатост, под којом се скривало за остали свет доста новог, и оригиналног и њезине природе и облика, у којима се појављивао живот њезиних становника. Док се Црна Гора није прогласила кнежевинам, цео је свет био у недоумици, како да гледа на ову државу, која није била налик ни на један од познатих облика државних. За то су је једни политичари сматрали као нераздвајан део Турске, а други су, као Млетачка република, ишли на то да је потчине себи. Она је, међу тим, била самостална и о њезине су се степе разбијали сви покушаји којима је био смер лишити је слободе. Та је непоколебљивост ставља Црној Гори општу пажњу, а храбрости њезиних становника опште поштовање. И то је један од најважнијих узрока што је литература о Црној Гори врло обилата.

Проучавајући ту огромну литературу, г. Ровински је нашао, да је о Црној Гори више дела писаних ла-

тиницом, ма да сама она, као страна православна, употребљава ћирилицу. Географски положај њезин уцубивао ју је од старина још западу. То тврди и историја.

Прегледавши, да то покаже историју од Немањина па до наших дана, г. Ровински указује на факат, да је Русија тек од XVIII века почела сазнавати да на Балкан. Полуострву постоји хришћанска словенска држава, која гаји симпатије према њој и њеној политици. Милорадовић из Херцеговине и Владисављевић из Боке били су први, који су обратили Русима пажњу на Црну Гору. Од тада тек почињу се утврђивати везе између силне Русије и мале Црне Горе. А дотле се само знало за везе, које је имала са Црном Гором Млетачка република, чији су преставници увек знали наћи начина платом или даровима обвезивати поглаваре црногорских племена да служе њеним интересима. „Одузимајући од Црне Горе поједине њезине делове, Млетачка република се увек старала — вели Ровински — да уништи сваку свезу њихову са Црном Гором и за то је свима силама искорењивала православље, па се, напоследку, показивала вољна распрострајти своју власт и над Црном Гором, као што ју је успела већ била утврдити у јужном крају приморја с Боком и у Далмацији.

„Владике црногорске су све то знале, па ипак су се морали држати вероломне републике, а понекад су и сами лично ишли у Млетке као молиоци. Поглавари племенски мучно да су то схватили, те су, примлајући од Млетака дарове па чак и сталне плате, тим самим примали на себе и извесне обавезе према републици, због којих је она, дајући им правни смисао и облик стављала их у положај својих васала, па чак и поданика.“

Ношена овим намерама, република је, подржавајући племенске поглаваре, припремала у њима силу,

помоћу које би могла истргнути из руку метрополитових врховну власт. За то је и основано 1718. *губернадурство*, које је доиста радило против владике. Уништено је тек онда, кад је Венецију заменила Аустрија. Како је, преко Млетака, Црна Гора била везана за Италију, имала је ова на њу доста јак културни утицај. Млетци су се, старали о култури тих крајева, али нису штедили средстава за ширење католицизма и стварање привилеговане класе, која би искључиво била обавезна. Али за све то се не може кривити Италија, чији се утицај најбоље види у Дубровнику, који је успео стати на своје ноге пре него што млетачка република завладала Јадранским Морем. Под утицајем италијанске културе, почевши од XIII века, Дубровник се силно развијао и у XV и XVI веку достигао је врхунац у напредовању, а својом је трговином постао такмац млетачкој републици, која се свима средствима старала да га уништи. Културни утицај Италије распрострао се донекле и на Зету. О Црнојевцима се зна, да су били непрекидно у тесним везама са Италијом. Најбољи је доказ о просвећености Црнојевца — поред родбинских веза са знатном венецијанском породицом *Ерицо* — ободска штампарија, какву нису имали у оно доба ни народи много просвећенији. Штета је само, што је борба са Турцима трошила сву снагу ове мале државе, те је услед тога, она доведена била до савршене пустоши.

Природно је, дакле, што је италијанска литература главни извор за познавање Црне Горе. Највише вредности имају, разуме се, документи, који се чувају у архивама по Италији, а нарочито у Млечима. Пошто је изређао главнија издања ових докумената, г. Ровински наводи хронолошким редом, сва италијанским језиком писана дела о Словенима на Балкану у опште и Црној Гори посебиче. Покрај ових задржао се и на прегледу дела о Црној Гори која су писана руским језиком.

Обративши пажњу на значај Ободске прославе и удадбу кнегиње Јелене за италијанског престолонаследника Ровински набраја сва знатнија дела, и поље знатније чланке који су том приликом угледали света у Италији. Не упуштајући се у оцену њихове вредности, г. Ровински хоће само да им укаже на смисао и тенденцију.

После пада млетачке републике прешла је везина улогана Аустрију, која је наследила од ње два принципа: експлоатисати страну државу не чинећи ништа у корист везина развијања и гонити православе. Променивши суседа, Црна Гора ништа тиме није добила. Италију је међу тим снашла зла судбина: Аустрија је овладала Млечима и Ломбардијом, а посредством династичких веза и утицаја у Риму управљала је целом Италијом. Распарчана на ситне делове, без јасне свести о јединству, Италија је преживљавала у то доба своје најцрње дане. Од 1848. године настао је период борбе, која се, после мучних перипетија, завршила 1861. године прогласом краљевине. Сва незванична Европа пратила је са симпатијама ту борбу, а Русија је била прва, која је признала проглашену краљевину. Отуда је зар и дошло, што су Италијанци, ослободивши се, са учешћем пратили сваку борбу за националну слободу. Ми то најбоље знамо. И у устанцима 1875., и у нашим ратовима 1876—78. Италијанци су узимали

жива учешћа као добровољци, који су се храбро борили за нашу народну ствар.

„Тако су се између Италије и Црне Горе успоставили симпатични односи, који воде узајамности два блиска народа, без оних задњих сврха и грабљивих намера, којима се свагда руководила млетачка република. Италија, као велика сила, може имати улогу несебичног заштитника и покровитеља суседних јој народа против њихових силних непријатеља и угњетача, каква су у тим странама Турска и Аустрија, а нарочито ова последња, која ради у истом правцу као и млетачка република, али са још више агресивности, као велика европска држава. Завладавши, по сили датих јој мандата, најпре Далмацијом, а за тим Босном и Херцеговином, она проширује своје планове и на остале земље Балканскога Полуострва, међу којима су јој најближе Црна Гора и Албанија. Прву је већ окружила својом војеном силом и непрестано је политички притискује; а другу се стара покорити помоћу католицизма, али не чистото, него аустријскога, у чему јој помаже Ватикан, а нарочито — језуити. И Италија је католичка земља, и она се стара о заштити својих једновераца и помаже им, али не удара на њихову независност, као што то ради Аустрија, која и сувише јасно показује своју тежњу да овлада Албанијом, а за тим би јој било лако прогутати и Црну Гору, па да може господарити на целом Балканском Полуострву, у чему је уредно помаже Германија. Италија се показује за ове земље као једини чувар и ослонац.“

После овога г. Ровински одређује улогу, коју треба да има Италија у тим крајевима према утицају који на њих врши. Тај је утицај двојак. Далматински градови су се, под тим утицајем, италијанизирали, али су се, захваљујући њему, ти крајеви културно развијали, народни је дух у њима добио силна полета, чему је плодом била богата народна литература у Дубровнику. Пада у очи да су се најбољи народни радници и родољуби далматински образовали у Италији. Партија тако званих *италијанаца* или *аутономаца* не тежи политички Италији; она само брани своја права против Мађара и Аустријанаца, којима, може бити, несвесно служи Хрвати. Има још једна околност, која говори у прилог италијанског утицаја: Далмација се у раније доба освежавала елементима из Босне и Херцеговине, који су били слободни и кречки у националном смислу, ма да су их Турци материјално притискивали; а данас су обе те области изложене свестраном притиску аустријско-мађарском и једва могу да бране сами себе, своју националну индивидуалност. Због тога Далмација и не може очекивати помоћи са те стране; она је може добити једино одржавајући културне везе са Италијом. У таквом је истом готово положају и Црна Гора. Географски положај упућује је на непрестани додир са Италијом и излаже је неизбежном њезином културном утицају, који се огледа и у језику и по самом домаћем животу. Али треба имати на уму да се тај утицај опажа само споља, јер народ не изневерава основна начела, на којима се заснива живот, народност и вера. Италијански се народ не одликује ни способношћу, ни тежњом на денационализацији других, и зато је утицај његове културе корисан, а безопасан.

Осим свега овога и у карактеру и типу Италијанаца и јужног Словенина има много народне слично-

сти, које је последица једних и истих климатских и других народних погодаба, у којима живе оба народа. Ту је имала утицаја и природа и историја, а било је у знатној мери непосреднога, крвнога мешања разних народности.

Овај свој лепи и, као што се по овом изводу види, у многим погледу врло занимљив чланак, завршује г. Ровински рефлексјама о односима Црне Горе према Аустрији, о тежњама и смеровима, за којима иде Аустрија после Берлинског уговора, подржавана Немачком и Италијом, и о интересима који би могли зближити Италију с Русијом, природном заштитницом балканских Словена, против којих је и управљена политика тројног савеза. Ако би хтела њих да задовољи, Италија би имала јаких разлога да иступи из тројног савеза и у том би случају могла рачунати на помоћ Русије и потпору Црне Горе и осталих Словена у питањима, у којима се њени интереси косе са тежњама Аустрије.

У одељку „критика и библиографија“ вреди да се скрене пажња на пространу и зналачку оцену В. А. Уљаницкога о књизи „Руска политика у источном питању, њезина историја, критичка оцена и будући задаци“ од С. Жилајева, која је изишла прошле године у две велике свеске у Москви. Књига се тиче питања, са чијим је решењем у најнепосреднијој свези и питање о нашој народној будућности, а оцена је о њој у главном повољна. И ако није добит за науку, „она је — завршује Уљаницки своју оцену — корисна добит за руску литературу о Источном Питању: ко је прочитао само ради тога да се у главним цртама упозна са руском политиком на Истоку, задовољиће њоме своју не врло озбиљну радозналост“.

У одељку „Сувремени летопис“ вреди пажње подаци о *испитима зрелости у 1895. години*, те држим да неће бити некорисно, ако на овом месту изнесем у изводу што је најважније:

1. Пред почетком испита било је ученика VIII раз.	
у 167 државних гимназија	3782
„ 5 црквених школа	76
„ 5 приватних гимназија	64
	<hr/>
	3922

2. Нису били пуштени на испит зрелости или су се сами добровољно одрекли:

ученици државних гимназија	131
„ црквених школа	5
„ приватних гимназија	2
	<hr/>
	135 (3,5%)

3. Полагало је испит од	
ученика државних гимназија	3651
„ црквених школа	71
„ приватних гимназија	62
	<hr/>
	3784 (96,5%)

4. Пало је на испитима од	
ученика државних гимназија	134
„ црквених школа	6
„ приватних гимназија	4
	<hr/>
	141 (3,6%)

5. Положило је испит и добили сведочење о зрелости од

ученика државних гимназија	3517
„ црквених школа	65
„ приватних гимназија	61
	<hr/>
	3643 (92,9%)

Ови резултати, упоређени са прошлогодишњима, показују напредак. Најбољи су успех показали ове године ученици из гимназија кавкаског и казанског школског округа, јер су положили испите сви који су се на испит јавили. Од ученика државних гимназија добили су као награду за успех златне медаље — 186, а сребрне 188, свега 374 ученика (10,6%); од ученика црквених школа ни један није добио награду, а од ученика приватних гимназија награђена су 4 ученика (6,5%). Највише је слабих оцена било из латинскога језика, па онда иду: грчки језик, и руски језик, математика и историја долази на последње место.

У овом одељку налазе се и два лепа писма: једно је из *Париза* и у њему познати слависта Луј Леже упознаје руску публику са најважнијим културним појавама (атинска школа и састанак средњошколских наставника), и најновијим литерарно-научним издањима; друго је из *Рима* и у њему А. Т. описује свечаност канонизације два свештеника, коју је извршио папа Лав XIII у жељи да покаже сву традициону великодушност папскога служења и упознаје читаоце са тежњама папе и епископа Штросмајера да сједине православну цркву јужних Словена са Римском црквом увођењем словенске службе римскога обреда.

На крају је, у одељку за класичну филологију, превод Еврипидове трагедије *Херакле* од И. Аненскога

Св.

Revue internationale de l'enseignement.

Свеска за јуни и јули, 1897.

У *јунској* свесци налазе се ови радови:

1. *Опроштајна реч* старог уредника *Едмонда Драјфус-Бризака*, који је предао уредништво *Франсоу Пикавеу*.

2. *Позитивистичка настава у Паризу* — *Dick May*.

Пошав с основе: да је позитивистичка философија састављена из знања, до којих се дошло истраживањем и испитивањем, и методе, која сређује та знања, писац покушава да је јасно издвоји од теологије и метафисике; с тога поглавито и улази у претрес философије Огиста Конта. Он нам у ствари не износи одређенију и тању анализу дела и философије Контове, него само кратак извод најважнијих тачака, око којих се развија и групише наука њихова. Тиме се означава да је позитивистичка доктрина у суштини наставна доктрина, која је по смрти ауторовој из позитивистичке наставе створила три разне школе.

У *јулској* свесци, где је довршен овај рад, узимају се у детаљан претрес ове поједине школе.

3. *Виша настава у Шпанији* — *Paul Melon*
Овим је довршен рад, под горњим натписом, из прошле свеске. Овде се износи стање мадриског универзитета и његове библиотеке.

Мадридски универзитет заузима прво место међу шпанским универзитетима и по уређености и раду и по броју наставника и ђака. (Има 81 професора не рачунајући помоћне учитеље и сунленге, и до 6000 уче-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ника). Библиотека је огромна и има 205.000 свезака, 3000 манускрипта и 13000 свезака неизданих докумената.

Државне архиве су у целој Шпанији неуређене; негде су чак и без каталога. Изузетак чине нарочите збирке у Алкали, са 100.000 свезака и толико докумената за историју инквизиције Толеди и Валенсије; а тако исто и Барселона има интересантних дела за историју круне Арагонске. Оне су обе добро уређене. Мадридске комуналне библиотеке богате су за историју драмске литературе.

Наставна средства су рђаво уређена. Лабораторије су малобројне, материјал застарео, збирке недовољне и неоптуне.

И поред опсерваторије, централог метеоролошког института, морске лабораторије у Сантадери, ипак Шпанија није била у могућности да снабде своје универзитете потребним инструментима за рад. Па и тамо где их има, такви су, да се не могу угодно употребити. У Мадриду су збирке растурене; Музеј природних наука, који има јединствених реткости (као нпр. скелет метатериума), лепе ентомошке и минералне збирке, склоњен је у музеј Академије Фердинанда VI. Библиотека вештина и заната у дармару је смештена у министарству.

Сада се почело с вољом и с трудом радити да се ствари доведу у ред. У Сиракузи је подигнута пространа и лепа зграда за теориску и примењену наставу, врло добро уређена и са угодним лабораторијама и слушаоницама.

Што се пак тиче самог нивоа учења, ма да настава, може бити, даје довољну спрему за професије, ипак универзитети не представљају карактер више културе; нити се нома пружају нови хоризонти духу испитивања, нити се учвршћују интелигенција и воља рационалном дисциплином.

За тим се, у даљем извођењу, износе, детаљно и критички, програми појединих факултета и преглед специјалних, стручних школа.

Сем значајне наставе има и слободне, за шта се једино траже поједини испити и курсеви, према одређеним програмима.

Проматрајући вишу наставу у Шпанији, може се у свему приметити туђ утицај, а нарочито пада у очи угледање на француске школе. Ова новачења и угледања не примају се радо, и у Шпанији се данас још жали за старом уредбом њихових универзитета.

Новије време показује велику вољу у јачим покушајима, да се у земљи подигне нови интелектуални и научни. Све новије творевине, као метеоролошки институти, лабораторија морске биологије у Сантадери, педагошки музеј у Мадриду, реорганизација школа, јесу видна сведочанства овог буђења духа за реформам.

Испрцино је изнесен преглед педагошког музеја.

У научном покрету што прожима Шпанију писац увиђа велики напредак, а Шпанија је већ богата земља, са неисцрпним мајданима, који чекају на вредне и веште раденике.

4. *Живот и радови Жефроя — А. Luchaire.* Овде се износи живот и рад чувеног професора и научника Жефроя. Он је четрдесет година управљао археолошким и историским семинаром, а више од четрдесет година био је ревносан сарадник *Revue des Deux Mondes-a*, упознавајући публику са напредком

и новим тековинама. Члан Академије наука, моралних и политичких, он је пунио Анале, у секцији историјској, својим многобројним радовима, белешкама, извешћима, знатним дискусијама, у којима је имао ауторитета и реч увек слушану.

Цео је век провео у издавању дубоких студија или књига о скандинавским народима, о Француској 17. и 18. столећа, о германској и романској старини. Жефроя је имао врло високо мишљење о улози историчара и вредности научника по друштвену користност. Историјска истина, вели он, много доприноси да продре и победи моралност међу људима; историја је моћно средство за интелектуалну културу, па и за живот унутарњи; историјска настава производи правилност разумевања и убрзава зрелост духова.

У кратком, прегледном изводу износи се вредност његових важнијих и већих радова.

5. *Школска хроника* износи радове у школској год. 1895/96. и то у појединим факултетима универзитетима Клермонског и Дижонског и у вишим алгирским школама. За тим су прегледана важнија школска кретања у Немачкој, Аустро-Угарској, Швајцарској и Англима.

6. *Новости и обавештења.*

7. *Летимичан преглед педагошких листова, страних и француских.*

8. *Библиографија.* Од прегледа нових књига помињемо Блонделову оцелу радова Кастонета де Фоса: *L' Abyssinie et les Italiens* и *La Crète et Hellenisme.* —

Јулска свеска, под новим уредништвом Пикавеа, доноси ове радове:

1. *Нова редакција*, реч главног уредника.

2. *Американске тарифе и виша частава — E. Lavasseur.*

Мак-Кинлијевом тарифом од 1890. г. допуштено је било свима књигама, брошурама, у опште списима, да се могу по два примерка слободно уносити за све школе, научна и артистичка друштва и за сваку државну употребу; даље је био слободан увоз за путнике у Сједињене Државе, било да им књиге служе као приватна употреба или за професионалну употребу, за књиге удешене за следеће итд., изузимајући нека ситнија ограничења.

После незнатних измена тарифом Вилзоновом, дошао је Денлијев бил у дискусију пред Сенат, да у многим ограничењима стане на пут овим повластицама.

Писац устаје против тога, додајући, да је данас, више но икад, потребно, да комуникација мисли буде брза и лака, и свака сметња томе, јесте кочење напретка цивилизације. А да би се постигао жељени резултат, најпростија и најкориснија мера била би, кад би се дала потпуна слобода, слободно доношење без царине, повратком и реформом Мак-Кинлијеве тарифе, Стране књиге доводе Америку у слободан и брз саобраћај и везу с већим делом цивилизованог света; државна благајна при томе губи врло мало, индустрија не страда због тога, а, што је главније и претежније, нација добија много. Овог је уверења и већи део људи од књиге, професора Сједињених Држава, као и других људи од утицаја.

3. *Лабораторије примењене Хемије у Лилском факултету природних наука — Buisson.*

Овај факултет Лилског универзитета има више института за: физику, зоологију, ботанику, геологију и институт хемиски за општу и примењену хемију.

У овом се чланку говори једино о установи и уређењу института за примењену хемију, као о срећној новини, чије се користи већ опајају. Особита се важност и знатна улога даје установи учења приватних, добровољних ђака, младих људи који једино имају у виду индустријске и земљоделске каријере, без права на каква чиновничка звања. Такви ђаци једино желе да изуче и темељно испитају многобројна питања из области примењене хемије. Настава је овде много практичнија него чак и у школама индустријалне хемије, где је настава ипак више теориска него ли практична. Сем предавања и показивања наставника, налази се још и велика лабораторија намењена ђацима, који се спремају за испит ради добијања сведоштва. А у самом заводу има читав низ специјалних лабораторија. Свака је од њих добро снабдевена потребним материјалом и уређена за специјално научно испитивање. Тако је н. пр. једна одређена за препаровање и употребу бојених материја, изучавање начина рада при бојењу и снимању. У другој се нарочито изучавају хемиски производи; неки су удешени за испитивање из агриколних индустрија, за радове шећерних фабрика, млинова итд. У другој су нарочита аналитичка испитивања, нарочите анализе хране и индустријских производа. Има лабораторија за изучавање разних алкохолних фермената, као и за прављење квасца и др. фермената. И још многих других лабораторија за специјалне практичне радове из примењене хемије.

У подземним просторијама налазе се мрачне собе за спектроскопију и сахариметрију.

Сем тога је уређен и индустријски музеј. Даље уређење овог музеја са новим збиркама, методиски срећеним, биће од великог интереса за саму наставу, а галерије ће давати ученицима тачно обележје разних фаза, кроз које је индустрија пролазила.

Постављена су и специјална правила за ове ђаке.

4. *Лабораторије експерименталне фонетике у колеџу француском — Rousselot.*

У почетку се није могао одмах схватити значај нове установе и, као што вели творац ове лабораторије Бреал, на крају свог уводног предавања, приликом објаве слушаоцима о увођењу њеном, многи су се зачуђено питали: чему ће служити ова установа и због чега је она потребна? Поводом таквог одсуства убеђења у вредност њену и писац овог чланка нашао се позиваним да изведе њену потребу, јер по закону који влада међу живим наукама, да им се непрестано отварају нови хоризонти и нова средства за испитивање, то исто јавља се и у самој фонетици. Своје доказе поткрепљује јасним примерима. У спекулацијама, вели, знање тражи истину, оно само посматра, али се често деси да се при томе наиђе и на корисност. Те је среће била и експериментална Фонетика. Испитујући везе артикулације речи, она је нашла најбржи начин учења. То је за сада услуга, коју може учинити експериментална Фонетика. А од радника на том пољу зависи корист која се отуд може добити, како би лингвистика добила снагу и род извесности праве прецизне науке.

5. *Француска као поље изучавања за Американце — S. Newcomb.*

Овај чланчић је преведен с енглеског, а написао га је чувени и познати астронавта Newcomb у жељи да покаже својим младим земљацима све оне користи што би их они могли добити вишом наставом француском. Он је вишу наставу сам нарочито изучио приликом свога путовања по Француској.

6. *Организација француских универзитета.* Под горњим насловом изнесен је закон од 10. јула 1896. г., даље састав универзитетског Савета, атрибуције Савета, грађански живот универзитета, научни живот, процедура пред Саветима, Школска Уредба, Уредба о владању ђачком.

7. *Школска хроника* износи школска кретања у Француској и др. земљама.

8. *Друштво за вишу наставу* у својој седници државној у мају ове године износило је на претрес неколико важних питања за нижу и вишу наставу.

9. *Белешке и документи.*

10. *Hauvette*-ова оцена на дело *Beauchet*-а: историја приватног права атинске републике.

11. *Преглед страних педагошких листова.*

Б.

Zeitschrift für das Gymnasialwesen. Herausg. v. *H. J. Müller.* Свеска за јун 1897. год.

У овој је свесци расправа: „Хелцелове слике за очигледну наставу страних језика“ од А. Рора (Rohr). Појава Хелцелових слика *Четири годишња времена* надмашила је све раније многобројне покушаје увођења слика за задатка као помоћног средства очигледној језиковној настави. С почетка одређене за наставу матерњег језика, ове и оваке слике од неколиких издавача употребљене су и за учење не само живих језика, француског и енглеског, но чак и старог латинског језика у ваљанијем разреду.

Учењу живих језика у средњим школама поставља се двојак сврха: од ученика се тражи да се у школи толико оспособе, како би по свршетку школе разумевали не сувише тешка дела из последња три stoleћа — нарочито дела из лепе књижевности; а с друге стране у школи треба још од самога почетка вршити вежбање у *живој речи*, поглавито у облику питања и одговора, узимајући грађу за то или из онога што је читано или из догађаја свакодневнога живота. Првој задатци ове слике никад не одговарају, а што се тиче другог, тешко је рећи, шта се разуме под овим: догађаји из обичнога живота. Колико нам је знање језика за то потребно? Свакојако мисли се на толико знање граматике и располагање оноликим речником, колико је потребно да се умеднемо наћи у саобраћају са Французима или Инглецима (за нас: Немцима). У немачкој школској књижевности имаде покушаја, који чине довољан основ, од кога се може почети; остало би дошло од себе при трајном саобраћају. К. Плец у свом *Voyage à Paris* и Р. Плец у *The Traveller's Companion* умешно су сабрали добар део језиковне грађе, која се може лепо даље раширивати.

Шта могу у том правцу учинити Хелцелове слике? Нема сумње, да оне пробуђују и потпомажу језиковну способност. Ну можемо се одмах уверити, да је као главни резултат способност да се предмети на сликама именују. Тек у другом су реду вежбања у одређивању њихових особина и међусобних односа. При том се по-

главито код ученика врши тај процес, да он на француску реч не осећа непосредно као назив напратнога предмета већ као француско понављање немачке речи. То, истина, нису онако само спољашње асоцијације, које су као кад се види наштампана страна реч поред речи матерњег језика, како то бива обично у читавкама. Али ипак за мишљење на оном језику који се учи, а оно је потребно за *говорење*, то нас одводи на странпутнице. Ко хоће да постигне стварну способност у језику, тај се мора што чешће и што више држати *слободнога* говорења. Сlike нам при том, нарочито у почетку, а и доцније, ради промене и оживљавања наставе, чине добру услугу. Ну чим смо са ученицима прешли грађу коју нам даје једна слика, код друге ћемо квалитативно мало добити, јер ће се, ученици већбати само у прављењу дужих реченица. Дакле, чим се проуче од прилике две слике, труд нам се више не награђује, те је боље прећи на директно опажање; с тога се у књигама ове врсте даје доста простора и причама, песмама, бајкама и другим сличним стварима.

Па и грађа, коју дају ове слике, није довољна за саобраћај са странцима. Може број назива узетих са слика бити и велики (у једној такој књизи има око 3500 речи), али круг је њихов ипак ограничен. На сликама су, на пример, пролеће, лето, јесен, зима, сеоско дворниште, планина, шума, и др., али нема ничега што се тиче позоришта, уметности итд.

Своје разлагање писац своди на ово. Ако се за основу наставе у страним језицима узму Хелцелове слике, нема за разумевање књижевнога језика скоро никакве добити; за владање обичним говором оне не дају оно што се мора тражити од школа, које треба да даду опште образовање: формално имамо за елементарну способност за говор, а стварно промашен је прави пут.

Ну и ако се *све* слике не могу препоручити, ипак су поједине у разним разредима и у згодној прилици веома подесне за наставу. У наставној сврси скоро су две слике изашле, слика Париза и слика Лондона. Врло је тешко и скоро немогуће велики светски град представити у једној слици. Тако је и ова слика Париза лепа, али не износи стварну карактеристику Париза, чији је значај поглавито историско-политички, уметнички и привредни. Па ипак се она може употребити у вишим разредима, јер показује ђацима како изгледа у целини такав велики град и поучава их у главном великоградском животу у саобраћају и на улицама. — То исто вреди за слику Лондона. Нема сумње, да ће ове две слике бити употребљене и тамо, где се остале Хелцелове слике не употребљавају. Још би боље било, кад би се испред тих слика проучила најпре слика „планине“ и слика „града“, а кад би ове две слике Париза и Лондона били издане за ученике са речником или још боље са описом на француском односно енглеском језику.

Сем ових слика, писац препоручује у горњој сврси још неке друге. —

У другом одељку, *рефератима*, на првом месту Х. Ф. Милер приказује одлични „Немачки Речник“ од Хермана Паула. (Хале на С., 1896.). Овај речник, од кога је изашао први део: А — *Gebühr*, потпуно одговара постављеној задаћи, а намењен је свима „образованим људима, који осећају потребу, да размисљају о свом матерњем језику.

Нарочито ово дело треба да буде помоћна књига за наставника немачког језика, из које он може узети савета и извадити згодан материјал за наставу.“ Важно је и донета захвално, вели референт, што такав научник, као што је чувени германист Херман Паул, ставља своје знање и умење на службу школи.

Исти референт повољно приказује „Grundzüge der deutschen Litteratur“ од Gotthold Klee-a, и ако се, вели, не слаже са великом похвалом, којом су други критичари обасули ову књигу, која се, по његову мишљењу, као уџбеник мање може препоручити но „Geschichte der deutschen Litteratur mit einem Abriss der Geschiten der deutsche Sprache, und Metrik bearbeitet von G. Bötticher und K. Kinzel.“

Даље истаичемо, према раније постављеном начелу, приказ дела „Kulturgeschichte des klassischen Altertums,“ које су написали А. Holm, W. Deecke и W. Soltau (Лајпциг, код П. Фризенхана, 1897.). Ово дело, које је засебно издање другог дела Хелвалдове Културне Историје, намењено је за читање образованој публици, која жели да се научи о питањима културне историје. Одељак о грчкој култури написао је Холм, стару Етрурију израдио је Деке, а Рим Солтау. Писци су се старали да скупе и разумљивим језиком изнесу резултате садашњег истраживања; а, према одређеној задаћи, мало је у делу цитата и дискусија о спорним питањима. Дело је снабдевано врло многим сликама, а у предговору су наведена главна дела о појединим деловима културне историје, која су изишла у Немачкој, Француској и Енглеској. Референт, О. Вајсенфелс, претреса поједине партије овога дела, износићи и своје напомене и замерке.

Одмах за овим је од истога референта приказ трећег дела осме свеске познатог зборника Ивана Милера „Handbuch der klassischen Altertumswissenschaft,“ у ком је „Историја римске литературе у времену од Хадријана до Константина“ од Мартина Шапца. У првој се половини износи национална литература од Хадријана до Константина, а у другој развитак латинске хришћанске литературе за ово време. — Писац заслужује, вели Вајсенфелс, захвалност и за овај трећи део своје историје римске књижевности (прва два дела изашла су у истом Handbuch-у), само се опажа један недостатак: нема дубље карактеристике оних промена, кроз које је прошао латински језик за ово време.

С. Rothe препоручује школско издање са коментаром Салустијевих списа од Фридриха Шлее (Schlee), које показује све добре особине, којима се одликује збирка школских издања под редакцијом Х. Ј. Милера и О. Јегера (издање Velhagen und Klasing у Билефелду и Лајпцигу).

Прелазимо преко приказа још неколих дела, која су намењена класичној настави, те да се задржимо још само на два три приказа.

Прво су „Lettres françaises“ удешена за школску употребу од Т. Енгвера (чини 22. свеску *Schulbibliothek französischen und englischen Prosaschriften aus der neuesten Zeit*, коју издају L. Bahlsen и Hengesbach). Референт, К. Брант, вели, да је ово дело потекло можда из тежње, да се одговори захтеву, који се налази у Минховој и Глаунинговој Дидактици и Методници француске и енглеске наставе, да и француска писма уђу у наставу францускога језика. Грађа

је узета само од чести из познатих збирака писама, иначе је збирка скроз модерна. Уз ову збирку писама иде увод и додаток и објашњења. Књига ова може се препоручити за наставу француског језика као средство да се изучи француски стил у писмима а и као студија националног карактера и приватног живота.

За овим указујемо на: „Leitfaden für den Unterricht in der Zoologie“ од О. Фогла, К. Милендорфа и П. Резелера, у новом илустрованом издању (Берлин, Винкелман, 1896.), које топло препоручује референт К. Пепер. (Paepfer).

На послетку помињемо приказ Р. Шила (Schiel) двају физичких дела. Прво је: тринаесто издање Јохмана и Хермеса Grundris der Experimentalphysik und Elemente der Chemie, sowie der Astronomie und mathematischen Geographie (Берлин, Винкелман, 1896.), које заслужује у овом облику пуно похвалу; а друго: Х. Пининга Lehrbuch der Physik (Минстер, 1897.), које је дело наставак и проширење дела Grundzüge der Physik од истог писца, и које референт препоручује онима што хоће да изнесу најновија открића и погледе у физичкој настави. —

У додатку (Jahresberichte des philolog. Vereins) приказује Г. Андресен осам дела о Тациту, а Х. Каленберг тринаест дела о Херодоту. М.

Zeitschrift für das Realschulwesen издају и уређују Емануел Пубер, проф. бечке технике, Адолф Бехтел и Мориц Глезер, професори државних реалака у Бечу. Година XXII.

V. свеска 1897. *Расправе и чланци*. Зависност оцене владања од оцене марљивости при семестралној класификацији, од професора Др. Јосипа Битнера. — У нашим школама не постоји ова друга оцена, али уместо ове имамо оцену за похођење школе и цркве. И код нас се разио тумачи зависност ових двеју оцена. Неки наставници заступају мишљење, да једна оцена не треба да зависи од друге, тј. да ученик може имати примерну оцену из владања а из похођења школе и цркве много слабију, или обрнуто, други опет узимају да ученик не може добити оцену примеран, ако има повише неоправданих изостанака, дакле лошију оцену из похођења школе и цркве, или не може добити похвално из похођења школе, ако је доброг или лошег владања. Професор Битнер у поменутом чланку заступа мишљење, да овде обе оцене треба давати независно једну од друге. Он каже: „наставник треба да дели правду, па ако се ученику, који је преко целе године био примерног владања, призна слабија оцена из владања само за то, што је добио слабе оцене из предмета (можда због тога, што нема талента), онда смо се огрешили о правду“. — Даље у чланку каже, да се оцењивање не врши у свима покрајинама подједнако, шта је свакако за осуду. — Значај земљописа Аустро-Угарске за средњошколску наставу од проф. С. Горга. Писац приписује Аустрији доминирајући положај у Европи и закључује, да је изучавање њеног земљописа поучно и интересно не само за њене поданике, већ и за све странце. До тога закључка долази писац посматрањем положаја ове државе, њеног становништва по народности и вери. — Два доказа за подизање управне на дуж у пројекционој равни, пише С. Мандић. У убеницима ово се правило изводи на два разна начина,

који се оснивају на подударности троуглова. Писац то врши, ослањајући се на правило о нормалности праве на раван, односно на појам о углу равнина или на нагибни угао. Свакако је овај његов начин приступачнији за ученике и може се препоручити наставницима. Примедбе на чланак проф. Кулемајера „О једној особини конусних пресека“, од проф. Шобера.

2. *Школски гласови*. Средње школе Хрватске и Славоније на миленијумској изложби у Будимпешти, од директора Кеменија. Из овог извештаја износимо ове податке: Хрватска трошила је за своје школе у 1885. год. свега 1,112000 форината а у 1896. г. 1,829000 фор. За изложбу хрватска влада спремила је опширан извештај о школству са статистиком под насловом, Школство у Хрватској и Славонији од његовог почетка до конца год. 1895. Извештај је подељен на три дела. У другом делу говори се о средњим и вишим школама. Прва гимназија основана је 1582. у Леноглави. У Загребу је основана прва гимназија 1607. год. Тро-разредна реалка у Загребу 1854. а 1860. четврти разред и те је године заведен немачки као наставни језик. Говорећи о изложби, директор Кемени хвали све изложене предмете а нарочито цртеже из реалних гимназија Земунске, осечке и загребачке. Нарочито су похваљени препарати из природних наука.

3. *Преглед књига, листова и програма*. а) *Рецензије*. Ручна књига за васпитање и наставу у средњим школама. I. свеска. 2. одељак: Уређење и управљање вишег школства у културним земљама Европе и Северне Америке. У овој књизи налазе се организације школа у свима европским државама изузимајући Србије, Бугарске и Влашке. Писац се жали, што није у овим земљама могао наћи реформе и ако се трудио. Сем ове има још више рецензија на разна дела. Навешћемо неколико важнијих Hölzels Geografische Charakterbilder für Schule und Haus. Референт препоручује ово дело. Lommel, Lehrbuch der Experimentalphysik. Због тога што је математика умерено примењена и што често упућује на физичне појаве у свагдањем животу, може се књига корисно употребити. Ferkner, Arithmetische Aufgaben, препоручена је. Schmidt, Unterricht im Freihandzeichnen, може се у настави слободно цртања корисно применити. — После рецензија има извештај о „Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien“. У извештају износи се садржина од 12 свезака.

б) *Преглед програма*. Спомињу се програми са 16 разних завода. У сваком програму има по један чланак.

VI. свеска 1897. 1. *Расправе и чланци*. За успомену на Јосипа Колбе-а од Др. Корнхуберга. У овом чланку писац износи живот и рад Колбеов, који је служио држави 43 године, био члан у многим друштвима а и главни уредник овог листа, све до своје смрти. — О неким особинама конусних пресека и површина другог реда од проф. Куглајера. —

2. *Школски гласови*. Међународни олимпијски конгрес у Хавру од 23. Јула до 1. Августа 1897. године. Овоме конгресу председавао је председник републике а расправљао је сва питања, која се односе на педагогику, методику и историју телесног вежбања, неговања здравља и спорта. Курс за француски језик и литературу у Паризу, састоји се из првог реда од 1. Јула до 1. Августа и другог реда од 1. до 31. Августа.

— У Маркурлу на Лани постојао је такође један француски и један немачки курс са време ферија од 5—30. јула. —

3. *Преглед књига, листова и програма.* а) *Рецензије.* Има их на 13 књига.

б) *Преглед књига.* Universum, илустрован лист за породице излази годишње у 26 свезака по 36 новчића. — Günther, Grundlehren der mathematischen Geographie und elementaren Astronomie, цена две марке. Ово је већ четврто издање овог изврсног дела. Umlauf, Die österreichische Monarchie.

в) *Преглед листова.* У овом прегледу приказује се садржај листа: „Central — Organ für die Interessen des Realschulwesens“ XXIII. год. свеске, 8, 9, 10, 11 и 12 и XXIV. г. за првих шест свезака.

г) У прегледу програма долазе програми из седам гимназија и реалака. У програму бечке државне гимназије у II. кварту има чланак „Homerische Untersuchungen“ I. део. Из средње школе у Рајхенбергу: Milton und Klopstock; из гимназије у Брегену: 1) Ein Wort an die Eltern der Gymnasialschüler, II) Welche Schulen und prakt. Berufsarten stehen dem Schüler des Untergymnaziums offen? III) Vorgeschichte der Anstalt.

VII. свеска 1897. 1. *Расправе и чланци. Реформа у настави цртања*, од Јосипа Лангла. У чланку се у кратко износи историја наставе за цртање, па се затим излаже правац, какав је настава у том предмету узела у садашњим школама. У Енглеској полаже се велика важност на цртање, као на предмет, који је потребан за опште образовање. То се најбоље види из тога, што је у 1893. години полагало 18000 цртача испит за учитеље цртања, и сви су добили место. Најважнија је ствар метод у настави цртања. У Енглеској одбацили су са свим репродуковање туђих стилова а обрађена је највећа пажња на слободно проналажење. Чим дечко уме да рукује писаљком, одмах се упућује у природу, да прави брзе скице. Писац каже, да данас реалке одговарају најбоље позиву за опште образовање, јер оне полажу велику пажњу природним наукама и цртању. При завршетку чланка изводи, да се окретност у цртању мора у оном правцу прибавити, који би најбоље одговарао потребама живота, односно потребама образованог човека. У томе лежи реална добит наставе. Идеална добит лежи у томе, што ће се и изабраним облицима с једне стране олементити укус и усавршити смисао о лепом, с друге стране пак постаће око пријемљиво за карактеристичку облика и моћи ће доносити правилне судове. —

Прилог к научној хидрографији од проф. Ханса Видмана. У овом чланку наводе се у главном важији писци, који су радили на овом пољу. Нарочито добро израђена је хидрографија Елбе и њених притока. Писац препоручује дела неких важијих писаца о овом предмету. — О врло брзо конвергирајућим редовима за израчунавање природних логаритама од проф. Циндлера од истога писца има још чланак: Bemerkungen über die isoperimetrischen Curven auf den Flächen constanten Krümmungsmapes.

2. *Школске вести.* У овом одељку приказују се курсеви, који су држани за време школског одмора у Јени и Оксфорду. У Јени је трајао курс од 2—21 августа. Курс је био подељен на две групе. Прва је

општа за госпође и господу. У овом курсу предавала су се ове науке: општа физиологија, психологија, хигијена, филозофија и педагогика: за тим језици за странце, историја хемије, културе и уметности. Други курс био је за учитеље природних наука на средњим школама. У овом курсу предавано је: 1. Основни појмови природне науке (простор, време, маса, сила, енергија, ентропија); 2) О грађи и животу биљака са експериментима; 3. Упуство за ботаничко-микроскопске радове са експериментима за физиологију биљака; 4. Упуства у физичном експериментисању; 5. Модерне физикалне демонстрације; 6) одређивање места и времена са практичним местима вежбањем на звездарници; 7) Зоо-физиолошки практикум. — У Оксфорду држана су предавања у два курса о енглеском језику, историји, литератури, уметности; историји грађевинарства; историји и теорији васпитања. — У Лајпцигу основао је професор Buisson интернационално друштво за педагошко дописивање и позива и учитеље, који би хтели приступити овом друштву, да пошаљу своје адресе професору Јозефу Феоре-у у Лајпциг, Sidonienstrasse 21.

3. *Преглед књига, листова и програма.* а) *Рецензије.* Главније се ове: Jahresberichte über das höhere Schulwesen од Rethwisch-a X. год. У овој књизи има 15 одељака у којима се расправља о свима предметима. Редакција топло препоручује и ову свеску. —

б) *Преглед листова.* Овде се износе неке књиге и листови, који се односе на васпитање и наставу, језике и литературу, историју и географију и природне науке. Приказује се из Гешенове збирке Минералогии од Брауна, која се препоручује. Приказује се XVII. и XVIII. година Педагогијума.

в) У прегледу програма доноси гимназија у Котору чланак „Руски елеменат у Горском Вијенцу“ од Шевића. Из програма тешенске реалке: Die Einführung in der ersten Classe auf Grundlage der Anschauung.

VIII свеска 1897. 1. *Расправе и чланци.* У чланку „Über die erste Strophe des Nibelungenliedes“ од проф. Нагела, жали се писац, како је овај еп занемарен. — Нешто о реформи француског правописа од Бехтела. Још пре три године предложио је француској академији њен члан Греард, да се упрости француски правопис. Али како то питање није још решено, то је Ch. Richer, управник „Revue scientifique“—а обновио ту мисао и поднео својим читаоцима табак са овим питањима: 1.) Је ли добро, да се на место слова x у множини стави свуда s ? 2.) Да ли би било практично да се ph замени свуда са f , као што се у многим речима и пише: 3.) Да ли би се могло y заменити са i где има исту вредност, а да се задржи само онде, где има вредност од два i . На прва два питања одговорено је огромном већином, да се пристаје на предложено упрошћавање, а и треће питање добило је две трећине већине. У чланку „Eine Bemerkung zum charakteristischen Binom der Kegelschnittsgleichungen“ од проф. д-р. А. Валтера, предлаже се нов начин, кад се хоће да покаже, да је карактеристички бином $B^2 - 4AC$ једначине $Ax^2 + Bxy + Cy^2 + Dx + Ey + F = 0$, негативан, позитиван, или нула, према томе, да ли једначина представља елипсу, хиперболу или параболу.

2. *Школске вести*. Извештај са скупа професора средњих школа у Аустрији. После избора председништва, држао је директор Баран предавање о томе, да се тако звани „Probejahr“ премести у четврту годину филозофије. На тај начин министарство би имало увек спремних наставника, а и ови би за годину дана раније добили место. Неки су били против овог предлога, али је решење одгођено, док други професор не поднесе свој реферат о реформи професорских испита. У секцији за неговању тела и школску хигијену реферисао је д-р. Хергел о питању: шта се може постићи у неговању тела наше средњошколске омладине. Он каже, да се заводе у школи игре, али да се удешавају према годишњем добу и месту, — лети да се уведе обавезно пливање; шетње професора са ђацима. У историјској секцији тражи професор Сингер, да се настава из историје у средњој школи прошири, увлачећи у њу политику и националну економију у оноликој мери, колико ће бити разумљиво за ученике. Он излаже и метод, како би се то предавало. Предлаже да се избере комисија, која би се тим питањем бавила. Усвојен је предлог и изабрата је комисија. — У природњачкој секцији читао је професор Милер реферат о питању: „Die Mineralogie als Unterrichtsgegenstand untern niedern Classen der Mittelschulen.“

У пуној седницу говорио је професор Погачек о реформи професорских испита. Говорећи о оскудини наставника за средње школе, предлаже да се испити олакшају и да у испитну комисију улазе и људи од праксе а не само од науке. Пошто је саветник Шпнер изјавио да је бечка комисија размисљала о олакшавањима испита и предложила их влади (избацила дидактички задатак, примање темата већ у 7. семестру, признавање неких радова у семинару), то је решено, да се скуп придружује предлозима бечке комисије и изјављује наду, да ће се у новим прописима узети у обзир и жеље професора средњих школа. У архиву има наредба угарског министра просвете о путним стипендијама. Сваки ђак који добије оваку стипендију, дужан је пре поласка сморазумети се са професором, који га шаље; у првом семестру индексом доказати да је уписан; за цело време бити у преписци са професором, а на крају године поднети му реферат о свом раду. После две године дужан је у научном раду изнети извештај о својим студијама у иностранству, оштампати га и послати министарству.

3. *Преглед књига, листова и програма*. а) *Рецензије*. Реферат о „Handbuch der Erziehungs- und Unterrichts für höhere Schulen III. свеска о дидактици и Методици појединих научних предмета. Проф. Штробл приказује и препоручује IV и IX. свеску великог дела: „Spamer's illustrierte Weltgeschichte“. Још ће изаћи X. свеска. — Проф. Валентин топло препоручује XXXII годину дела: Jahrbuch der Erforschungen und Fortschritte

auf den Gebieten der Physik, Chemie, Astronomie et Meteorologie.

У прегледу листова приказује се реферат 2. Zeltschrift für österreichische Volkskunde и то за II год. 10, 11 и 12 свеска и о свесци за III, годину.

У прегледу програма истичемо ове: Из реалке у Бечу II. кварт има чланак: Der geografische Anschauungsunterricht und das geografische Schulkabinet, од директора Трамплера; Из реалке у Тирнави: „Ein specieller Fall eines Dreieckes mit rationalen Seiten. Овде се доказује, да ако су a и b стране у троуглу, и $a > b$ а $\alpha = 2\beta$, онда мора бити и трећа страна c . рационална.

IX, свеска 1897. *Расправе и чланци*. У расправи: „Wie kommt die Correcturlast der modernen Philologen Zustande, und wie kann sie vermindert werden“, говори проф. Вавра о томе, како су наставници модерних језика и сувише оптерећени поправљањем задатака, а при одређивању часова не узима се то у припреме. Чланак вреди прочитати, у коме је математички тачно доказао своје тврђење о оптерећености поменутих наставника и онда с правом: а) да се неки задаци (домаћи) избаце, б) да максимум за те наставнике буде 17 часова, а да им сваки час, ако би имао више од 17, нарочито награди. — Професор Розенберг даје нам начин, како се геометриским путем могу извести тангентно правило и обрасци за половине угла. У уџбеницима се то изводи рачуном из већ познатих геометријских правила; за то се овај начин може препоручити.

2. *Школске вести*. У овом одељку доноси се чланак о организацији француских средњих школа и платама њихних наставника. Чланчић је интересан, али садржину његову не износимо овде највише с тога, што се тамо говори о платама професора; па како су оне према нашим много веће, бојимо се, да би по прочитању наше колеге биле још више незадовољне.

3. *Преглед књига, листова и програма*. а) *Рецензије*. Има их више на разна дела. Препоручена су (Miller's D. Joh.) Grundriss der Physik, 14 издање; Kröger, Die Planimetrie in ausführlicher Darstellung und mit besonderer Berücksichtigung neuer Theorien (особито препоручено); Busch 100 einfache Versuche für Ableitung elektrischer Grundgesetze; — У прегледу листова има кратка са држина листа „Unterrichtsblätter“ für Mathematik und Naturwissenschaften“ и то за 6 свеску II год. затим за 1, 2, 3 и 4 свеску III. година. У 6 свесци за II. год. говори се и о Теслиним огледима. — Преглед 7, 8, 9, 10, 11, и 12 св. XXXVIII педагошког архива затим 1, 2, 3, 4, 5 и 6 свеска од XXXIX год. На послетку приказује се 13 програма школских.

В. 3.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

К О В Ч Е Ж И Ћ

ВИШЕ ОБРАЗОВАЊЕ ЖЕНСКИЊА У ИТАЛИЈИ

Док не беше уједињене Италије, а и пре, девојке су васпитаване у манастирској школи, где настава не беше удешена тако, да се дух много напреже; али од новог уређења државе то је постало другачије. Сви су заводи за образовање отворени женскињу, и то од основне школе, па до университета; но ипак има завода, који су искључиво за женске. У садашње време, италијанске девојке, које су родитељи одредили за духовни рад, образују се овако: Ако је породица сиромашна, што се налази често и код најодличнијих породица модерне Италије, онда ће увиђавни родитељи желети, да својој кћери даду такво васпитање, којим ће бити оспособљена да може независно живети, ако јој не буде суђено да се уда. У том случају, по што девојчица проведе 5 година у основној школи, прелази у женску учитељску школу (Scoula Normale), коју учи три године, и по што сврши ту школу признаје јој се способност за учитељицу прва три разреда државних основних школа; а ако остане још годину дана у том заводу, онда добива диплому, која јој даје право, да може бити учитељица и у четвртој и петом разреду основних школа. Већина наставника у тим женским учитељским школама јесу женске; доцније ћемо поменути, какву спрему оне треба да имају. Девојку, која сврши учитељску школу треба у већини случајева сажалевати; ко хоће да позна њену јадну судбину нека прочита роман, који је црпен из живота, од Едмонда Амичиса „Il Romanzio d' una Maestra.“ Скоро се догодила једна несрећа, по којој је публика сазнала, како је жалосна та васпитна система. Нашли су девојку од 20 година мртву на железничким шинама у близини Брешџије; она је сама себи живот одузела. Ма да је пореклом из једне одличне породице, сиромаштво ју је нагнало, да се прими учитељскога позива у једном малом селу. Она се спремила за учитељску службу у учитељској школи. Но на жалост ово образовање није довољно; учитељица има да се бори против хиљаде других сиромашних кандидаткиња, док дође до толике плате да би се могла од глади сачувати; учитељска је служба за сада готово једина служба, која се даје и женскињу; отуда је тако велики број учитељица у тако сиромашној земљи, као што је Италија, где се учитељице сразмерно мало траже. Као најмања

плата за учитељице одређена је сума од 700 динара на годину, а то је нешто више од 50 динара месечно; ну мало их има, које и ту малу суму примају. Многе општине, нарочито сеоске, користе се тим очајним положајем бедних учитеља, те им још мање плаћају и на жалост, таква се понуда обично драговољно прима. Учитељица не може имати више од 1300 динара, и та се плата повећава сваких шест година за једну десетину. Сваке три године учитељица се потврђује у својој служби, и тек по што се на тај начин три пут потврди, остаје стална. Учитељске школе дају повода великој невољи, несрећи и преступу. Стотинама ученица наваљују у те школе; њихови родитељи — обично сиромашни трговци — заносе се мишљу, да имају учитељицу у својој породици, па место да васпитају своје кћери за добре домаћице и вредне раднице, они их шаљу у учитељске школе, из којих после неколико година излазе као свршене учитељице, са мало учености, а много сујете, с великим честољубљем, а без икаквога искуства. Тада долази борба за живот, тражење учитељскога места, мољење свештеника и чиновника; и најпоследње умре сваке године бар једна сирота учитељица на трагичан начин или пада под великим теретом, а за њено место, у малој сеоској школи, боре стотинама очајних створења — девојака, чији је живот, може се рећи, васпитањем покварен, чија је једина нада да добије частан положај са платом од 50 динара месечно. Пре неког времена беше упражњено 30 места, а њих је тражило 450 кандидаткиња. Жалосно је, да тај систем још влада, јер 1895. године беше само у учитељској школи у Риму 900 девојака, које све очекиваху учитељску диплому. Било би тешко и бескорисно, кад би се описивало сиромаштво и борбе против невоље и искушења на које су осуђене ове жртве.

Ну ако честољубље родитељско тражи нешто више од просте учитељске дипломе, онда се кћи шаље у гимназије, где проведе пет година или три године. Она учи овде заједно с мушким грчки и латински (у целој Италији има само једна гимназија за девојке), па кад сврши гимназију, онда се може уписати у ма који факултет на универзитету. Она може да учи Математику и нове језике, па после седам година учења може да слуша на универзитету Математику и природне науке. И овде уче оба пола заједно, а само у неким варошима

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

има техничких школа за девојке. На универзитету слуша италијанска девојка обично лепе науке, Философију или Математику. Девојке највише походе универзитете у Турину, Падови, Болоњи и Пизи, дакле северне универзитете, јер у северној Италији женско образовање је напредније, услед немачкога утицаја, него средње и јужне Италије. Врло мало има девојака, које уче медицину, јер у том погледу влада у Италији и међу самим женама јака предрасуда; а још мање их има, које уче правне науке. Закон, са својом укоченом сухопарношћу, и одвратност судских поступака не привлаче женски дух довољно ни у којој земљи. Па ипак је, пре неког времена једна млада дама, из Пинерола у Пијемонту, проглашена у Турину за адвоката; али удружење правозаступника у Турину не хтеде је примити, те она не могаше да врши свој позив. Тако је и са женским лекарима у Италији. Према томе је академски степен са свим бескорисна диплома за оне, које су свршиле правне науке или медицину, пошто оне немају права, које имају мушки. Напротив девојка, која је положила докторат из језика, Философије или Математике, може својом дипломом добити учитељство на којој вишој школи. Од 1882. године постоје, поред универзитета, два нова завода, која су готово изједначена с њима, а зову се „Scuole Superiori di Magistero Femminili“; један је у Риму, а други у Флоренци. Ученица, која сврши вину школу прима се у те заводе, где поред учења два нова језика може да изабере једну групу наука из које мора нарочито испит полагати и ако га положи, оспособљава се за учитељицу. Ово би образовање било врло корисно за будуће учитељице, кад би оно било про страније и кад би у тим заводима били бољи учитељи. Али за то су потребна већа средства него што их сад имају ти заводи. Новчана оскудица у Италији смета сваком напретку. Ови учитељски институти не дају сада довољно образовање, а то је штета, јер и у Риму и у Флоренци има много девојака, које би хтеле да се спреме за наставнице средњих школа.

Из свега, што је до сада речено, види се, да су женскињу у Италији отворена врата за образовање. Последње четврти овога века настава се много распрострла међу женскињем, и ако има још много да се ради на том, не само од стране власти, него и од стране самога женскиња, њихових родитеља и старалаца, који се плаше већег образовања, да не би изгубили своје домаће послушне посленике. У том погледу највише претерују варошани. И ако у Италији нема нарочитих социјалних класа, ипак аристократија и више грађанство врло ретко дају

своје кћери у јавне, државне школе, него их шаљу у манастирске школе, или узимљу за њих васпитачице, понајвише Немице или Енглескиње, и то не само због лакшег учења језика, него и за то, што се италијанске девојке нерадо примају тога посла у породици, сматрајући тај положај готово као понижење, те се само мало њих одају томе послу.

Ваљда ни у једној земљи нема тако великих противности у васпитању као у Италији. Тако је Талијанка или врло добро васпитана и фино образована, или противно томе незналица и празноверна. По правилу доста се пажње обраћа на њено васпитање, али њени су интереси од природе ограничени, она се радо занима у кући, и с децом, она никако не учесује у јавним пословима, па и ако је добро васпитана, она лако занемари све своје таленте и своје образовање, чим постане домаћица и мати. А како је то са свим друкчије код Енглескиње и Америчанке, која и после удаје одржава све своје интелектуалне интересе, те је тим способнија да буде другарица и супруга своје мужу. У Италији мало има женских писаца, као што су Матилда Серао, која пише и романе, Ема Пероди, Сињора Лоди Фебеа и грофица Ларе, али само су дела Матилдина првога реда. Има неколико елгантних песника међу њима, а нарочито Ада Негри, која је радила на педагошком пољу и на истраживању старине. Али у опште, жене нису дале до сад ни један рад првога реда; ну то није чудо, јер поменуте даме, изузевши Аду Негри, припадају староме нараштају. Жене, које су добиле ново боље васпитање, нису готово ни имале времена до сад да се радом истакну. Ну не треба ни то заборавити, да се више женско образовање још није распрострло свуда по Италији, и да још не утиче ни добро ни зло на социјални живот народа.

„D. Z. F. A. U.“. превео Добривој.

НАПОМЕНЕ ИЗ МЕТОДИКЕ ПЕВАЊА

1. Певању је смер: да облагороди душу, да образује укус, и да подиже моралне силе. Оно треба да изнесе расположење човечије, било оно радосне или жалосне природе; да оживи и оснажи патриотске и религиозне осећаје. Пошто ове осећаје треба пробудити још у раним годинама омладине, то је потребно још у првим годинама њенога учења, да учитељ обазриво негује певање.

2. За певање потребни су у првом реду здрави органи т. ј. музикални слух и нормални глас. Но и они ученици треба да учествују при часовима

певања, који имају мало или немају нимало слуха за музику. Јер и ученици (и људи) без слуха за музику могу временом да постигну музикални укус или и музичко образовање. А често се деси, да по неко са, на први поглед, slabим или никаквим условима за музику, може само паметним и правилним утицањем добити услова за потпуни развој у музици. — Глас и чуло слуха не сме се ни на једном часу музичке наставе заустити.

3. Правило је да деца при певању стоје било у облику подукруга или у редовима.

4. Како при намештању ученика, тако и за време наставе певања, мора учитељ онштрим оком да мотри на ред, и да одржава строгу дисциплину.

5. Држање тела треба да је право. Ноге треба да су једна до друге, а руке да висе неусиљено. Рамена треба да су повучена назад да би дах лако излазио. Треба обратити пажњу да ученици не подижу рамена нити да истурују доњи део тела. Главу треба тако држати да доња вилица (брада) буде у водоравној линији, како би грло дошло у правilan положај.

Ако ученици при певању држе књиге, треба да их држе у таквом положају да се удисање и издисање без икаквих препона изнад књига врши. При овоме не треба руке наслањати на грудни кош.

Ако, по изузетку, ученици при певању седе, треба их упућивати, да што је могуће правије седе, не ослањајући се леђима.

6. Најважнији је моменат при певању правилно удисање ваздуха. Већ при вежбању у школама и згодним вежбањима у погађању, н. пр. лаким интервала и акорда, наћи ће учитељ начина, да вежба ученике у удисању ваздуха. Ученике треба навикавати, да што је могуће дубље и правилније дишу. При свакој песми мора учитељ да покаже кад и како ће се удисати. У опште, смисао и склоп песме показују нам, на којим ће се местима ваздух удисати. Где то није случај, већ смисао и мелодичан склоп песме не стоје у међусобном односу, који се захтева, ту треба пазити при растављању већих делова, да се одахне увек пред последњим тактним временом.

7. Положај песме је од нарочите важности у погледу неразвијености дечијега гласа. Учитељ треба увек да пази, да песму помоћу транспонирања доведе у одговарајући тонски положај, тако да већ тон *d* највећу висину чини, која ће само изузетно и незнатно бити прекорачена.

8. У свима степенима наставе певања ваља захтевати: Чисто интонирање, тачно посматрање ритмичких односа и јасно недијалектично изговарање.

9. Сувише јако певање (викање) не треба трпети стога, што тихо певање (управо певање средње јачине) ствара често певање, и што је певање средње јачине за даље усавршавање гласа врло корисно. Разне степене јачине: *piano*, *mezzo forte*, за тим: *crescendo*, *decrescendo* итд. треба већбати у средњој и вишој настави певања (како код вежбања за погађање тонова, тако и код песама).

10. Свака неупутност при извођењу, свако кревељење, свако излишно улепшавање мелодије, треба најстроже сузбијати.

11. Учитељ треба увек у свима ступњима наставе најпре да одсвира или отпева песму, јер је то најбоље средство да се постигне: чисто певање и правилан изговор. Свако брзо и нагло учење коме не одговара детиња примчивост треба да се избегава. — И непрестано прекидање због незнатних грешака није за препоруку.

12. Певање учитеља са ученицима треба да буде само у нижим разродима, и то на местима која су несигурна, па и ту у границама. После овог треба такво певање са свим да изостане. Код већ научених песама могао би учитељ евентуално да пева други глас.

13. Песме ће се учити увек по периодима или одељцима, и онда те одељке везати у једну целину (Теже интервале научиће се пре учења појединих мотива). Мотиве ће певати најпре цео хор, за тим поједини редови (одељења) даље неколицина и најпосле појединци.

14. При понављању песама треба да је промене, али се тражи: да се вежбање у певању не тера докле да се ученици уморе.

15. Од предавања певања гласом постепено ће се прелазити на предавање по нотним системама. Па и при овом последњем учењу песме мора се припремити помоћу потребних вежбања за погађање тонова. При вежбању једне песме по нотама треба предзнаке, такат и интервале подврћи анализи. Скада представља основу за стално одређивање интервала. Као текст при вежбању погађања нота могу да послуже имена нота *c*, *d*... Учитељ ваља поступно да напушта методу да нову песму својим ученицима најпре одсвира или отпева, већ им давати песме и упућивати их, да сами мелодију погађају. Виолину треба употребити само за исправљање. При понављању песама спремнији ученици без помоћи учитеља да певају тонички акорд и поједине самосталне гласове. За овим треба тежити свима могућим начинима.

16. Песма у више гласова довољно ће се припремити помоћу канона, певањем скале у паралелном и противном покретању (Па и свирање другог

гласа на виолини започето првашњим степеном јесте добра припрема за певање у више гласова). Пре него што се отпочне певање у више гласова ваља ученике поделити по обиму њиховога гласа у групе т. ј. гласове. Ово треба да се врши са великом обазривошћу, јер се често деси да је по који млади и добри орган нетачним одређивањем за одговарајући глас упропашћен.

17. Препоручује се да певање буде у свима школама као средство, које освежава ученике за наставу у другим предметима. С тога и између часова појединих предмета треба утурити по коју песму, да ученике оживи и освежи.

18. Све песме треба тако изучити да текст и мелодија стално у памети остану. Често понављање истих песама је неоспорно потребно. Песме, за које се хоће да их ученици и после иступа из школе у памети одрже, а које су у нижим разредима учене, треба да се у вишим разредима с времена на време понављају, како би се у животу трајно очувале. Тиме би се певање рђавих песама искључивало, и одржавала би се стална воља за певањем.

Влад. Р. Ђорђевић
учитељ

ГЛАСОВИ О ШКОЛАМА

Школе у Српству

У богословију карловачку уписало се 86 слушалаца и то: у IV год. 21 (6 из Архидијецезе 2 из дијецезе Горњо-Карловачке, 1 из Пакрачке, 6 из Бачке, 2 из Вршачке, и 3 из Темишварске); у III год. 25 (12 из Архидијецезе, 8 из дијецезе Бачке, и по 1 из Вршачке, Темишварске и Будимске и 2 из Горњо-Карловачке); у II. год. 21 (12 из Архидијецезе, 2 из дијецезе Вршачке и по 3 из Темишварске, Горњо-Карловачке и Бачке); у I год. 19 (5 из Архидијецезе, 10 из дијецезе Бачке, 2 из Вршачке и по 1 из Темишварске и Будимске дијецезе.)

Школе у Аустро-Угарској.

Према министарској наредби од 1889. године учитељска сведочанства губе своју вредност, ако кандидат за три године није ступио у учитељску службу.

Школе у Данској.

Данска држава издржава мален број средњих школа. Тако на пр. у Копенхагену и околини од 13 гимназија (и то 12 са реалним одељењима) и 14 реалака (7 мушких а 7 женских) издржава она само једну хуманистичку гимназију са 200 ученика; а највећи број средњих школа издржавају разне корпорације, или су чисто приватне школе, које су често основане на акцијама.

Школе у Француској

Ручни рад у француским школама. — Године 1890. введен је ручни рад у 20.000 школа. У свима учитељским школама, на број 91, били су пос-

тављени учитељи ручнога рада, и све су имале радионице и потребне алате.

Школе у Финској.

Виша и средња настава стоји у Финској на врло високом ступњу. На универзитету у Хелзигфорсу има преко 100 наставника и око 1000 слушалаца (међу њима од прилике 60 женских); поред тога има 16 гимназија, 8 реалних гимназија и 20 нижих средњих школа. 10 виших девојачких школа издржава држава, и то 5 на шведском језику, а 5 на финском. Осим тога има 2 државне продужне школе за женски пол у Хелзигфорсу. Ова варош има 70000 становника, од којих су 45% Швеђани, 45 Финци, а остало су Немци и Руси. Ту има поред шведске више девојачке школе, са продужном школом, иста таква школа на финском језику, и руска девојачка гимназија.

Школе у Сједињеним Државама.

Стање библиотека. — Прву је библиотеку у Америци основао Франклин. — Ево како се ради у једној американој народној библиотеци. Без икаквих обавеза дају се књиге да се носе кући, и оне се врло ретко губе. Књиге се више пута повезују. Библиотекама управљају онајвише госпође. Потребна средства дају општине и држава. — Варош Worcester (80.000 становника) даје за своју народну библиотеку 100.000 марака на годину (а Берлин 36.000 марака). У Америци сматрају јавну библиотеку као неопходно потребну допуну јавне школе. — Пошто је за сваку књижицу неопходно потребан добар књижичар, то је основана школа за књижичаре која стоји у вези са Њујоршком библиотеком. Ту се млади људи оба пола, који су напунили 20 година, а свршили су какву вишу школу, спремају две године, теоретично и практично, за службу у књижици.

Учитељске снаге. — У јавним школама у Сједињеним Државама преовлађују све више и више учитеље. Тако у појединим ново-енглеским државама, једва је десети део учитеља; а у западним државама има 19 до 26% учитеља. Ну у Јужним Државама има више учитеља, а највише их има у западној Вирџинији (62%). Од 1880. на до 1890. године смањило се број учитеља за 17%. Ако се овако продужи, што је врло вероватно, онда ће у основним школама бити све саме учитељице.

Што се мушки све мање посвећују учитељској служби, то долази не само од недовољних плата, него и отуда, што они неће да буду под управом учитељица. Томе помажу и школске власти, јер надзорници хоће да обезбеде своје рођаке, које постављају за учитељице, држећи да мушки могу себи лакше наћи другу службу. У осталом, та је служба нестална и слабо награђена, те је човек, који оснива породицу обично напушта. Ну девојка се тога не боји, јер она се нада да ће се удати, па ће тако обезбедити свој живот. Али свакојако би јавно васпитање боље напредовало, кад би у школама заједно радили и мушки и женске.

У вароши Њујорку постављено је 16 нарочитих чиновника, да хватају ученике, који изостају од школе,

те да их у шволу доводе. Међу њима има и сада једна дама.

Школе у Чили

По једном новом наређењу тамошњег президента *учитељи основних школа* — у државним школама — имају права да траже пензију, и онда добивају 75% последње плате.

Предрачун за ову школску годину износи 5,829.049 песоса, дакле 178.436 песоса више но прошле године. Ова република има 1 универзитет, 1 конзерваторијум за музику, 1 завод за глуво-нему децу, 6 учитељских школа, 30 гимназија за мушку децу, 2 гимназије за женску децу (обе су у месту Santiago) и 1248 основних школа, на којима раде 2145 учитеља и учитељица.

„D. Z. F. A. U.“

Школе у Азији.

Кина. — Немачки посланик у Пекингу споразумео се са својим енглеским и америчким колегама, да оснују једну школу у Пекингу за *Кинезе*, у којој ће се, као најважнији предмети, предавати немачки-енглески и француски језик. Овај је план нашао велика одзива међу Кинезима.

Јапан. — Министарство просвете оснива у вароши *Tocio* завод за учење страних језика. Руски језик изучава се као најглавнији. Тај језик предају: један свршени слушалац универзитета у Одеси, и два Јапанаца, који су дуго учили у Русији.

„Die Post“.

Доб.

ПРОСВЕТНИ ЗАПИСИ

Број уписаних ђака у средњим школама у почетку 1897/8 школске године. — У свима нашим средњим школама (изузимајући Учитељску Школу) има у школској години 7.583 ђака, и то: 5.987 ученика и 1.596 ученица.

Како су ови бројеви распоређени по појединим школама и разредима види се из овога прегледа:

ИМЕ ШКОЛЕ	РАЗРЕДИ																Свега		С В Е Г А		
	I		II		III		IV		V		VI		VII		VIII		ученика	ученица			
	ученика	ученица	ученика	ученица	ученика	ученица	ученика	ученица	ученика	ученица	ученика	ученица	ученика	ученица	ученика	ученица					
I																					
Богословија	—	—	—	—	65	—	70	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	135	—	135
II																					
I београдска гимназија	145	—	100	—	78	—	77	—	90	—	43	—	80	—	32	—	—	—	645	—	645
II » »	92	—	85	—	80	—	46	—	48	—	38	—	46	—	40	—	—	—	465	—	465
III » »	122	—	98	—	92	—	54	—	52	—	50	—	—	—	—	—	—	—	468	—	468
ваљевска » »	115	15	77	14	46	5	27	1	23	—	9	—	—	—	—	—	—	292	35	327	
врањска » »	75	4	36	6	16	2	15	1	24	—	18	—	11	—	—	—	—	195	13	208	
зајечарска » »	62	14	40	5	36	5	29	1	17	—	24	—	9	—	6	—	—	224	25	249	
јагодинска » »	50	8	29	5	18	15	25	4	20	—	—	—	—	—	—	—	—	142	27	169	
крагујевачка » »	141	—	113	—	84	—	58	—	54	—	27	—	14	—	13	—	—	504	—	504	
крушевачка » »	86	8	70	8	57	6	43	1	35	—	34	—	28	—	17	—	—	360	23	383	
неготинска » »	52	14	36	5	37	4	25	—	18	—	—	—	—	—	—	—	—	162	23	185	
нишка » »	150	17	95	24	71	12	51	11	63	—	33	—	24	2	13	—	—	480	56	536	
пиротска » »	75	10	35	3	21	6	15	5	24	—	14	—	15	—	19	—	—	215	23	238	
пожаревачка » »	77	30	56	25	52	15	41	7	40	—	23	—	12	—	10	—	—	312	77	388	
чачанска » »	59	10	40	12	42	8	40	2	20	—	14	—	10	—	—	—	—	225	38	258	
шабачка » »	70	29	45	22	44	18	29	13	30	—	13	—	13	—	7	—	—	251	82	333	
III																					
београдска реалка	—	—	—	—	3	—	35	—	46	—	30	—	11	—	—	—	—	—	125	—	125
ужичка » »	75	13	53	9	46	6	20	7	17	—	21	—	7	1	—	—	—	239	36	275	
IV																					
београдска В. Ж. Школа	—	176	—	—	—	149	—	128	—	88	—	142	—	—	—	—	—	—	821	—	821
крагујев. » » »	—	61	—	—	—	36	—	33	—	38	—	34	—	—	—	—	—	—	284	—	284
V																					
велико-град. н. гимн.	26	5	26	7	24	6	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	189	18	107	
књажевачка » »	40	7	30	3	26	3	12	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	98	13	111	
лесковачка » »	45	2	36	3	24	2	15	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	220	9	129	
параћинска » »	42	10	38	3	17	6	15	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	112	20	132	
смедеревска » »	55	12	39	4	26	1	15	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	180	28	158	
																			5987	1596	7583

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Број српских вероисповедних основних школа и учитеља. — По најновијим службеним подацима у Угарској има 403 српске вероисповедне основне школе са толико учитељских снага, и 12 српских вероисповедних забавишта са 12 забавиља. Од учитељских снага су 299 учитеља 104 учитељице и 12 забавиља.

У Хрватској и Славонији само у 17 црквених општина постоје српске вероисповедне школе са 37 одељених школских разреда, у којима раде 37 учитељских снага и то 25 учитеља и 12 учитељица. И тако у целој Митрополији карловачкој има 440 школа са толико учитељских снага, од којих су 324 учитеља а 116 учитељица.

— „Ш. Л.“

Библиотека конгресова у Вашингтону. — У престоници северо-америчкога савеза недавно је довршена грађевина, која се мора сматрати између најлепших у Нов. Свету. Још се далеко из поља светли кубе конгресове библиотеке, покривено јако позлаћеним бакарним плочама, ове библиотеке, чији највиши врх завршује символска буквица науке, која се никад не гаси. У среди великолепних градина близу Капитола, опкољена четирима улицама — ова је грађевина задана осам година, и сада се може рачунати међу најлепше и највеће светске библиотеке и то на првом месту. Три пут су тражени од заступништва северо-америчке нације милиони долара за остварење овог огромог предузећа, у три је маха конгрес одобравао трошкове, потребне да се оствари план, у великом сразмеру наведени, од америчког инжењера ђенерала Thomas-a L. Casey-a, коме помагаху Greln и други знатни домаћи архитекти и скулптори. Кубе досеже висину 205 енгл. стопа, а зграде, које међу собом склапају 4 унутрашња дворишта — 89 стопа; 2860 прозора пропуштају светлост у унутрашњост ове палате; а парни котлови, магацин с угљем и прибор за воду смештени су у подземне библиотечке просторије, те тако прах и дим, гасови и влага неће на штету збирци књига бити.

Из целокупне колосалне грађевине, изведене у ренесанстилу истичу се средњи део главне фасаде и четири павиљона на угловима, и тако не изгледају монотоне, из бедога гранита израђене спољне стране. Сводови се од 33 прозора завршују — на челу — главама одличне скулпторске израде, а оне приказују главне људске расе. Над улазним порталима западнога фронта налазе се релефи, који у женским групама оличавају: угодност и лопоту, науку, уметност и књижевност. Шеснаест бронзаних статуа не у природној величини приказују: философију у Платону и Бакону, историју у Херодоту и Гибону, песништво у Омиру и Шекспиру, вајарство и музику у Микел-Анђелу и Бетовану, егзактне науке у Њутону и Непгу-у, законодавство у Солону и Цемсу Кенту, унапређење трговине и саобраћаја у Колумбу и Фулгону, религију у Мојсију и апостолу Павлу. Средњи фронт фасаде красе колосалне гранитне бисте Демостена, Дантеа, Валтера Скота, Вашингтона, Ирвинга, Hawthorne-a, Emersona, Франклина, Меколе-a и Гетеа.

Особиту пажњу заслужују вестибула и читаоница. Прва је дворница, пространа, видна, 82 стопе висока, а зидови су украшени италијанским белим мрамором. Братки стубови с коринтским капитлима подржавају лукове — сводове, розете, лишће од палме, и украси

као од цвећа савршене скулпторске уметности — то се може у њој видети. Обрте степеница ове најлепше мраморне дворнице у Америци украшавају 26 мраморних статуа: алегорија разних наука и уметности. И док овај сјај вестибуле чисто заслепљује, тонови боја читаонице утичу благо и расположено: зидове читаонице покрива сиенски мрамор. Овај осмоугаоник окружен аркадама и галеријама — под главним кубетом — има 130 стопа у пречнику и 135 стопа висине, светлост му долази кроз прозоре, који се завршују полукругом, 32 стопе простране прозоре — озго размештене. У овом простору може наћи места 350 читалаца, свако лице да има 4 кв. стопе простора.

Сместишта књига су од гвођђа у 12 полица за књиге достижу висину од 85 стопа до под кров. Пошто је свако сместиште само 7 стопа високо, нису потребне лествице. Намештене и шине и сипривеза дизање олакшавају пренос књига у свима могућим правцима. Пнеуматички подземни пут омогућује размену књига између библиотеке и Капитола.

Спремљено је за размештање 1 $\frac{1}{2}$ мил. свезака, али у простије библиотеке може се сместити и 3 $\frac{1}{2}$ милиона; а овде је још архитект имао на уму и грађевине, које се „по потреби, могу у тим двориштима подићи, а да се грађевински распоред ништа не оштети.

Congressional library судећи по овом је једна од најбогатих „свескама“ библиотека. Истина Bibliotheque National у Паризу има 2 $\frac{1}{2}$ мил. свезака, ипак по колосалном простору свом вашингтонска библиотека са својих 118000 квадр. стопа надмашује и сâми British Museums с његових 90000 квадр. стопа. Велика република на западу може се с правом и с поносом дичити и овом монументалном грађевином архитектурном и у њој нагомиланим богатством научним. Ова је библиотека још један доказ више, да северни Американци не напредују само материјално, него не жале, никаквих жртава, да потпомогну науку и уметност, особито ако је у том стало до славе и користи отаџбине.

У Француској је на место професора *Хенриха Мариона* постављен је за редовног професора Педагогике у Сорбоњи *Фердинанд Бисон*, који је до сада био директор све основне наставе у Француској. Бисон је на томе месту у министарству просвете био од 1879. год., и под његовом највишом управом извршено је остварење свију рефорама француске основне наставе. Поред свога организаторског талента, гајно је непрестано и свој научни таленат. Најзнатније му је дело „Dictionnaire de la pédagogie“, које је у вези са другим његовим делима.

„D. Z. F. A. U.“

Д.

Нов уредник. — „Учитель“ орган удружених српских учитеља добио је новог уредника и нов редакциони одбор. Прва овогодишња свеска је већ готова. По својој обилатој садржини и по распореду материјала за сваку је препоруку. Ако се уредник побрине да му и остале свеске буду овако уређене, онда ће и овогодишња „Учитель“ бити достојно гласило нашега учительства.

Разноврсности је веома много. Не велим да то смета угледу листа, али је тешко свакој бешци и

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

белешцици одредити место према уском оквиру појединих рубрика. Да би се избегле те незгоде, требало би смањити број рубрика а обим заосталим рубрикама тако проширити, да у сваку свеску уђе опет оволико материјала, колико је и у овој првој лепој свесци.

„Подмладак“. — Наша средњошколска омладина добија лист, који је њојзи искључиво намењен. Г.г. Момчило Иванић, Зделар и Калик подухватили су се, да потпуне једну празнину, која се јако осећала после престанка Дачићеве „Збирке“. Још сада оцењивати „Подмладак“ било би и сувише рано. Изашла су му тек два броја. Али судећи по људима који су се подухватили да остваре ову лепу намеру, смели бисмо унапред препоручити „Подмладак“ његовим младим читаоцима. Ако би се г.г. професори заузели за што обилатију претплату, уверени смо, да би тиме вршили само једну дужност према школи и школској омладнини.

„Један прилог за ентомологију Србије“. — Др. Радмило Лазаревић ради и то успешно ради на проучавању фауне наше отаџбине. Овом приликом пружно нам је књижицу чији наслов горе исписасмо. Књижица је мала, по уложеном труду у израду њезину, по времену, које је утрошено на прикупљање материјала за њу она је и велика и драгоценна. Уверени смо, да сви они који су се бавили овим послом, сви они којима је задатак да потпомажу радове оваке врсте, рећи ће заједно с нама: хвала г. Лазаревићу!

Стечај. — На Великој Школи упражњене су ове професорске катедре и то:

- У *правном факултету*
 - а) Катедра за грађански законик;
 - б) Катедра за грађански судски поступак и међународно приватно право;
- У *филозофском факултету*
 - а) Катедра за Историју философије и Етику и
 - б) Катедра за Латински језик.

Ради попуњења ових упражњених катедара расписан је стечај, којим су позвати сви они, који желе компетовати за коју од поменутих катедара, да се са својим сведоцима пријаве министарству просвете и црквених послова до краја *јануара* 1898. године. Компетенти ће у својим пријавама обележити за коју се врсту наставника Велике Школе јављају, према чл. X. закона о изменама и доцунама у закону о Устројству Велике Школе од 22. октобра 1896. године.

Академијски суд. — На основу чл. 28. закона о устројству Велике Школе и чл. 22. Уредбе о Великој Школи, г. министар просвете је одредио за чланове Академијског Суда у овој школској години г. г. Живка Милосављевића и д-ра Војислава Вељковића, професоре Велике Школе.

Ископавање Вукових остатака у Бечу.* — Из једнога службенога писма видимо овај одељак о

*) У једноме од идућих бројева донећемо опширан извештај о прослави преноса посмртних остатака Вукових у Србију.

ископавању моштију Вука Ст. Караџића из гробља Св. Марка у Бечу, надајући се, да неће бити без интереса за наше читаоце:

„У недељу 28. септембра у 9¹/₂ часова пре подне у присуству заступника варошког (бечког) физичуса Д-р Лефлера магистратског саветника бечке општине Д-р Гајтнера, београдске депутације, секретара српскога Посланства, књижевника Каница, који је био савременик и добар пријатељ пок. Вука, као и великот броја там. српских ђака, извађен је сандук у коме су се налазили посмртни остаци покојнога Вука Ст. Караџића.

Кад је подигнут капак са металног ковчега, који је био веома угнут и улубљен на своме доњем крају, — али у опште још добро сачуван према времену за које је под земљом лежао, — указаше се остаци Вукови у потпуној целости својој. Сваки део трупа и костију бежу на своме месту. На глави, која беше потпуно лишена свега до костију беше још веома добро сачуван фес с кићанком, на горњем делу костура бежу још видљиви трагови од црног капута са два реда дугмади, а на доњем од црних панталона са врло добро сачуваним чарапама мрко жуте боје. Лева његова нога, (која је била нешто краћа) беше згрчена и одвојена од колена. Д-р Лефлер је приметио, да се није надао, да ће Вуков леш у овако још сачуваном стању затећи, узети у обзир да је већ протекло 33 године од како је погребен.

По жељи београдске депутације, остаци Вукови фотографисани су у ономе стању, у ком су нађени, када је поклопац дигнут“.

БЕЛЕШКЕ ИЗ НАУКЕ

Електричне осцилације. — Од године 1889. па на овамо учињено је на пољу електрицитета неколико важних проналазака. Остављајући за други пут, да поменемо Теслине радове са струјама високог напона и честог понављања, ми ћемо за сад да саопштим само важније резултате оних радова, који се могу сматрати као продужење ридова Hertz-ових на електричним осцилацијама.

Познато је да је Hertz успео, 1889. године, да произведе брзим осцилаторним испражњавањем конденктера у околном етру трансверзалне вибрације. На основу овога добивена је интерференција електричних таласа као и све остале појаве, које су дотле биле познате само код светлосних вибрација. Joubert је у централној електричној лабораторији у Паризу употребио апарат сличан Hertz-овом. Том приликом је опазио да произвођење електричних осцилација зависи од многих околности, као од величине калема, растојања и углађености кугала, са којих скаче вариџа, као и то да мало живља љубичаста светлост потпуно спречјва вибрације у овом етру. Joubert је том приликом радећи у великој сали добио вариџе и у околним салама лабораторије а на одстојањима од преко 50. м.

Egoroff је показао да Plücker-ове и Hitorff-ове цевци могу заменити Hertz-ове резонаторе. Он је произвео још и просирање електромагнетских таласа у паралелним жицама.

Мењајући Hertz-ове опите на разне начине Sarasin и De la Rive добили су између паралелних хоризонталних жица индуковане таласе. Кад су кроз овај простор кретали резанаторе разних димензија доказало се да вибраторно електромагнетско кретање садржи у себи таласе разних дужина (у извесним границама), а сваки резонатор из овог скупа ундулација бира ону, чија периода одговара периоди самог резонатора.

Како Hertz-ови радови односно брзине, којом се врши простирање електричних таласа, нису довољно јасни и тачни то су поменута двојица и на тој ствари радиле и резултат тих радова састоји се у овоме:

1. Дужина таласа неког резонатора јесте равна осмогубом његовом пречнику.

2. У случају нормалног одбијања први чвор таласни налази се тачно на огледалу.

3. Брзина таласног простирања у ваздуху истоветна је са брзином простирања у жицама.

Експерименти Blondlot-ови. — Овај је научник упоређивао брзину електричног таласања у ваздуху са брзином светлости. Sarasin и De la Rive показали су да резонатор обрађује дужину посматраног таласа и једначина

$$\lambda = V \cdot T$$

мора бити индентична, кад се замене вредности за таласку дужину λ , за периоду вибрација T , (која је својствено употребљеном резонатору), и за брзину таласног простирања V .

Да би дознали V , ваља дакле наћи и заменити у овој једначини вредности за λ и T . Blondlot је дао резонатор облик такав, да је његова периода представљена једначином

$$T = 2\pi\sqrt{C \cdot L}$$

— где C представља капацитет, L коефицијенат самоиндукције.

Таласна пак дужина λ одређује се посматрањем таласног простирања кроз систем паралелних жица, за који су случај Sarasin и De la Rive доказали, да је брзина простирања иста као и у ваздуху.

Радећи на овај начин Blondlot је употребио 4 резонатора са разним капацитетима и брзина простирања V није при том варијала. Средња вредност за ову брзину нађена је да износи 297600 километара. Сва се пак вредност приближава количнику између електромагнетских и електростатичких јединица а у исти мах и вредности, којом је одређена брзина простирања светлости. **Д.**

ПРОСВЕТНИ ДОБРОТВОРИ

Г. Фрањо Лусер инжењер из Швајцарске, приликом доласка у Цепу, ради прегледа тунела у Грделици, изводео је подарити ученицима *цешке школе 20. дин. у сребру.*

У име ученика цешке школе, нек је срдачна благодарност г. Лусеру и са наше стране.

Дарежљива рука г. Филипа Ренотијера од Ферари није пропустила, а да не пружи и ове године поклон од 200 дин., да се као помоћ подели сиромашним ученицима-цама пиротских основ. школа.

У име ученика-ца, изјављује се и овим путем срдачна благодарност племенитом дародавцу.

О Д Г О В О Р

г. Сави Максићу, професору врањске гимназије, на његов приказ моје „Немачке Граматике“.

У јунској свесци „Пров. Гласника“ од ове године, на стр. 345.—349., штампан је чланак, у којем г. Сава Максић, професор из Врања, приказује моју „Немачку Граматiku.“ I. и II. део, штампану још год. 1890. о државном трошку.

Од колике је стручне вредности тај „приказ“ г. Максића, показао је г. Руд. Бикловић, предавач пожарев. гимназије и одличан зналац немачкога језика, у чланку „О оцени Немачке Граматике г. Стев. Пређића“, штампаном у септембарској свесци „Наставника“ од ове године (стр. 355.—364.). У том је чланку г. Бикловић изнео све погрешке и нетачности у приказу г. Максића тако разложно и с толико стручнога разумевања, да би било са свим излишно, кад бих и ја опширно одговарао г. Максићу. С тога ћу овде, у допуну чланка г. Бикловића, навести само неке ситнице, којих се г. Б. није дотакао.

1. Г. Максић вели да је било излишно оно што сам у својој „Нем. Граматикци“ напоменуо о изговарању сугласника t и f , и да то само „буни и ђака и наставника“. Ја мислим да то није било излишно; јер многи од наших наставника, којима немачки језик није струка, него као „дубок“ предају, нису имали прилике живети дуже време међу образованим Немцима, те да су могли од њих научити како се t и f правилно изговарају. А да ли су та два мајушна правила о томе у стању да „буне и ђака и наставника“, остављам да пресуде они, који су та правила најљивије прочитали и њихову практичну вредност са више разумевања умели оценити, по што је то г. М. учинио.

2. Г. Максић тврди, да „није обичније писати *der Draht, die Raht* него *der Draht, die Raht, veß* је така писано правилно, будући је β у овим речима у основи.... *Draht* долази од *drehen*, а *Raht* од *rahen*". И ова је замерка г. Максића неоснована, јер и једно и друго је добро, а ево за то доказа: *Zander* (којег славног немачког филолога и г. Максић ако му је познат, мора признати као ауторитет у питањима немачке граматике) вели у својој књизи „*Ratefismus der Orthographie*" (1878, стр. 58.): „*In deutschen Wörtern aber ist th häufig durch eine Verfertigung des hestanden, so in Raht oder (sic!) Raht (von raßen), Draht oder Draht (v. drehen), Blüthe (v. blühen)*" итд. А да *Draht* долази од *drehen*, а *Raht* од *raßen*, ваља да г. М. није озбиљно посумњао да је и мени познато.

3. Г. Максић, довршујући своја проматрања I. дела моје Граматике, жели, „да се правила о изговору појединих гласова у будуће удесе према садашњој науци о гласовима (Фонетици)". Ја не разумем шта је г. М. овом, иначе лепом, фразом хтео казати, и он би ме врло обвезао, кад би ми, којим било путем, хтео објаснити смисао тих својих речи.

4. На једном месту пита г. М.: „Где је нашао писац ове примере: *Mein einer Bruder, eure eine Schwester* (стр. 107.), не знам, али тако се не каже немачки“. Одговарам на тог.

Максићу, да се *и тако каже немачки*. Ако ми не верује, а он — ако нема при руци велики Зандерсов речник, који је доста скуп — нека набави и прочита Зандерсову мању, јевтинију књигу „Wörterbuch der Hauptfchwierigkeiten in der deutschen Sprache“ (1882, Berlin), где ће, на стр. 110, наћи примере: *Mein einer Sohn, mein eines Kind*.

5. Г. Максић замера, даље, што 2 раздео II. врсте глагола јаке промене нисам поделио на два раздела, на глаголе са *i* у пређ: времену и у II. придеву, и на глаголе са *in* у истим облицима. На то одговарам г. Максићу, да при подели јаких глагола на врсте и разделе нисам водио рачуна и о *дужини* и *краткоћи* самогласника у поменутиим облицима (и ако сам *дужину* и *краткоћу* самогласника код сваке врсте назначио), јер бих иначе морао поделити на два раздела још 2. раздео I. врсте (где *a* у пређ. времену може да буде и дуго и кратко) па и III врсту (због дугог или кратко *o*). Тиме би се пак још више отежало ђацима учење јаких глагола, а и обим књиге би се нешто повећао, што би још мање годило г. Максићу, који ми и онако замера да је моја књига опширна и да би је требало за *једну трећину смањити*.

6. Даље вели г. М., да је „методска страна мојега уџбеника слаба.“ На то му одговарам, да сам своју књигу уде-сио са свим онако, како је већина *немачких* писаца до сада писала уџбенике за нем. језик, па ако има какве замерке са методскога гледишта, нека се г. М. због тога разрачуна с тим немачким писцима, којих сам се, држећи их за одличне школске књижевнике, придржавао, а мене нека сматра за грешника, који се од њих дао завести.

Толико о појединим местима у приказу г. Максића, а сада нека ми је допуштено учинити још ове опште напомене:

1. Приказ моје „Нем. Граматике“ од стране г. Максића био је из два главна разлога са свим излишан. Прво с тога, што је та моја књига већ *двапут* не само „приказана“, него и *оцењена* од стручњака, које је *Главни Просв. Савет* за то бирао (први пут — год. 1889. — од г. г. професора Живка Поповића и Дим. Јосића, а други пут — год. 1896. — од

г. г. професора Хенр. Лилера и Љуб. Протића) и који из немачкога језика имају јачачно ако не бољу, а оно бар онакву спрему, каквом г. Максић мисли да располаже. Те су оцене штампане у „Просв. Гласнику“, где их г. М. може прочитати, ако то до сада није учинио. — Други је разлог за излишност приказа г. Максића тај, што нема изгледа да ће се моја „Немачка Граматика“ прештампавати. Она је у своје време, када још не бејаше бољег уџбеника, чинила — то смем рећи — добре услуге и ђацима и неким наставницима, а ускоро ће бити — а и сада је већ од чести — замењена изврским новим „Немачким Вежбама“ г. Влад. Малине, наставника I беогр. гимназије.

2. Ја сам се, пишући своју „Немачку Граматику“, у свим спорним питањима из науке о гласовима и облицима данашњег немачког језика редовно обраћао писмима самом — сада већ покојном — *Зандерсу*, који ме је с највећом готовошћу о свем тачно и опширно обавештавао и поучавао. (Његова писма могу г. Максићу, ако жели, у свако доба дати да их прочита.) При томе ја сва она правила, која се г. Максићу не допадају, нисам онако од ока трпао у своју књигу, већ сам о томе увек тражио поуздана обавештаја у најбољим немачким списима, или сам се, као што рекох, обраћао писмом пок. *Зандерсу*, као признатом стручњаку на пољу немачке филологије.

3. Најзад, нека ми г. Максић, као старијем колеги, који је, сем тога имао згодне прилике да се доста тачно упозна с његовом спремом из немачког језика, не замери што ћу му дати овај искрени савет: нека у будуће најпре темељно проучи предмет, о којем је намеран писати, па тек тако наоружан нека приступи приказивању списа оних лица, за која он држи да су на погрешну путу и да им је његова стручњачка поука потребна.

22. октобра 1897. год.

у Београду.

Стев. Предић,
професор беогр. реалке.